

En, to...tre? Den vanskelige overgangen

Evaluering av Kunnskapsløftet. Fra andre til tredje år i videregående opplæring

Mari Wigum Frøseth, Elisabeth Hovdhaugen, Håkon Høst og Nils Vibe

© NIFU STEP Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Rapport 21/2010
ISBN 978-82-7218-684-4
ISSN 1504-1824

For en presentasjon av NIFU STEP's øvrige publikasjoner, se www.nifustep.no

Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Norwegian Institute for Studies in Innovation, Research and Education
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo
Tlf. +47 22 59 51 00 • www.nifustep.no

RAPPORT 21/2010

Mari Wigum Frøseth, Elisabeth Hovdhaugen, Håkon Høst og Nils Vibe

En, to...tre? Den vanskelige overgangen

Evaluering av Kunnskapsløftet. Fra andre til tredje år i videregående opplæring

Forord

Denne rapporten omhandler søkning til, opptak i samt gjennomføring av videregående opplæring, med særlig vekt på overgangen fra det andre til det tredje året. Prosjektet er en del av evalueringen av utdanningsreformen *Kunnskapsløftet*. Utdanningsdirektoratet har gitt Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU STEP) i oppdrag å foreta en evaluering av reformen. I denne rapporten presenteres resultater fra to delprosjekter, som omhandler tilbudsstruktur, gjennomføring og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring. Det er tidligere utgitt to rapporter innenfor disse delprosjektene og dette er den tredje. Forskningsleder Eifred Markussen er prosjektleder. Rapporten viser hvor langt vi har kommet i våre analyser på dette tidspunktet. Ettersom vi ikke har data lenger enn til høsten 2008, er ikke kompetanseoppnåelse et tema i denne rapporten.

Rapporten er inndelt i 10 kapitler. I kapittel 1 gjør vi kort rede for hovedproblemstillingene i prosjektet og for metodevalg. Kapittel 2 omhandler søkeres preferanser, mens kapittel 3 og 4 gir et overordnet bilde av overgangen til det tredje året. Kapittel 5 er viet påbygging til generell studiekompetanse. I kapittel 6, 7, 8 og 9 gis det mer detaljerte analyser av overgangen til det tredje året i utvalgte utdanningsprogrammer. I kapittel 10 trekkes konklusjoner av funnene i de tidligere kapitlene.

Mari Wigum Frøseth, Elisabeth Hovdhaugen, Håkon Høst og Nils Vibe er forfattere av rapporten. De har sammen skrevet kapittel 1. Hovdhaugen har skrevet kapittel 2 og 5, mens Frøseth har skrevet kapittel 3 og 4. Høst og Vibe har sammen skrevet kapitlene 6, 7 og 8. Vibe har skrevet kapittel 9. Frøseth, Hovdhaugen og Vibe har sammen skrevet kapittel 10.

Oslo, juli 2010

Bjørn Stensaker
assisterende direktør

Eifred Markussen
forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	11
1.1 Reform 94 ga bedre gjennomføring i yrkesfagene	12
1.2 Evalueringen av Kunnskapsløftet: Delprosjekt om endringer i tilbudsstrukturen, gjennomføring og kompetanseoppnåelse	14
1.3 Første og andre delrapport.....	14
1.4 Problemstillinger i rapporten.....	15
1.5 Datamateriale.....	16
1.6 Metode.....	16
1.7 Internasjonale perspektiver på videregående opplæring	17
2 Preferanser for opplæring	19
2.1 Søkning til det første året	19
2.2 I hvilken grad påvirker tilbudsstrukturen søkningen?	22
2.3 I hvilken grad søker elever fra ulike programmer samme program til andre studieår?.....	24
2.4 Søkning til tredje år, fortsatt stø kurs?	27
2.5 Oppsummering	29
3 Gjennomføring til tredje år	31
3.1 Gjennomføring og status det tredje året	31
3.2 Forskjeller mellom studieforbereende og yrkesfag	32
3.3 Kompetansemål den tredje høsten.....	34
3.4 Fylkesvise forskjeller i gjennomføring.....	36
3.4.1 Forskjeller mellom fylkene: Finnmark skiller seg ut.....	36
3.4.2 Endringer over tid	38
3.4.3 Fylkesvise forskjeller når vi ser studieforbereende og yrkesfaglige retninger hver for seg	39
3.5 Oppsummering	42
4 Overgangen fra andre til tredje år.....	45
4.1 Frafall	45
4.2 Forsinkelser fra andre til tredje år	47
4.3 Overgang fra yrkesfag til påbygging til generell studiekompetanse	49
4.4 Overgang til lære	50
4.5 Vg3 i skole som alternativ til opplæring i bedrift	52
4.6 Oppsummering	53
5 Påbygging til generell studiekompetanse	55
5.1 Søkning til påbygging til generell studiekompetanse.....	55
5.2 Påbygging til generell studiekompetanse i stedet for læreplass?	57

5.3	Karakternivået til elever på påbygging til generell studiekompetanse	59
5.4	Jenter tar oftere påbygging til generell studiekompetanse enn gutter.....	61
5.5	Hvem er elevene som søker og går på påbygging til generell studiekompetanse?	62
5.6	Burde tilbudet være mer etterspørselsstyrt?	63
6	Søkelys på restaurant- og matfag	65
6.1	Fag og rekrutteringstradisjoner	65
6.2	Overgang til tredje år og lære før og etter Kunnskapsløftet.....	66
6.3	Søkning til tredje opplæringsår	69
6.4	Seks av ti læreplass-søkere blir lærling i ønsket fag.....	70
6.5	Unge og voksne lærlinger	73
6.6	Oppsummering.....	74
7	Søkelys på helse- og sosialfag	75
7.1	Bakgrunn	75
7.2	Overgang til det tredje året før og etter Kunnskapsløftet.....	76
7.3	Søkning til Vg3 og lære	79
7.4	Kompetanseløftet i helse- og sosialfag: Bare 27,5 prosent av grunnkurselevne på Vg3 eller i lære det tredje året	82
7.5	Gjennomsnittskarakterer og progresjon	84
7.6	Samlede tall for lærlinger og elever i ulike aldersgrupper	85
7.7	Oppsummering.....	88
8	Søkelys på byggfagene	89
8.1	Bakgrunn og strukturendringer	89
8.2	Overgang til det tredje året før og etter Kunnskapsløftet.....	89
8.3	Vanskeligere formidling av læreplasser	94
8.4	Totalt antall lærlinger	99
8.5	Oppsummering.....	102
9	Tre mindre strukturendringer	103
9.1	Programområdene innfor studiespesialisering	103
9.2	Overgang fra Tegning/form/farge til Formgivingsfag	107
9.3	IKT servicefag.....	110
10	Den vanskelige overgangen	113
10.1	Stabile preferanser.....	113
10.2	Trend mot studiekompetanse	114
10.3	Helsearbeiderfaget ble kjølig mottatt	114
10.4	Ingen synlige effekter av bredere Vg2-kurs.....	116
10.5	Påbygging til generell studiekompetanse vokser	116
10.6	To adskilte verdener	117
	Referanser	121

Sammendrag

Kunnskapsløftet som strukturreform i videregående opplæring må først og fremst forstås ut fra reformens overordnede målsetning om økt læringsutbytte og om reduksjon av frafall. Økt læringsutbytte og større vekt på basiskompetanse er forutsetninger for at flere skal kunne gjennomføre videregående opplæring. Hovedfokus i denne rapporten er overgangen fra andre til tredje opplæringsår, og da fremfor alt med fokus på elever på yrkesfaglige studieprogrammer.

Kapittel 1

Stabile preferanser og sterk kjønnsdeling

Det er i stor grad stabilitet i søkermønstrene til videregående opplæring, med unntak av økningen i Medier og kommunikasjon og nedgangen i søkningen til Restaurant og matfag og Design og håndverk, og denne startet før reformen. Det er fortsatt sterk kjønnsdeling i søkningen.

Kapittel 2

Svak forbedring i gjennomføring i forkant av reformen

Det er en liten forbedring i den samlede andelen som følger normert tidsbruk (snaut 3 prosentpoeng) i løpet av perioden, men endringen kom i forkant av reformen. Dette gjelder elevene i de studieforbereidende retningene. I yrkesfagene har andelen som følger normert tidsbruk vært relativt stabil mellom kullene. Her er andelen som er registrert på påbygging til generell studiekompetanse det tredje året økt med i underkant av tre prosentpoeng etter innføringen av Kunnskapsløftet, fra om lag 15 prosent i 2004- og 2005-kullet til 18 prosent i 2006-kullet.

Kapittel
3.1

Betydelig frafall fra andre til tredje år i yrkesfaglige programmer

Det var størst frafall fra andre til tredje år i de yrkesfaglige retningene, men analysen viste samtidig at det var stor variasjon i frafallet mellom de yrkesfaglige studieretningene/utdanningsprogrammene. Medier og kommunikasjon har det laveste frafallet på rundt 5 prosent, mens Hotell- og næringsmiddelfag/Restaurant- og matfag har et frafall på rundt 25 prosent.

Kapittel
4.1

De to studieretningene/utdanningsprogrammene som utmerker seg å ha høyest andel som blir forsinket fra andre til tredje år er Mekaniske fag/Teknikk og industriell produksjon og Hotell- og næringsmiddelfag / Restaurant- og matfag. Innenfor begge disse studieretningene/utdanningsprogrammene var det om lag en av ti elever som fulgte normert tidsbruk til det andre året som ble forsinket det tredje året i alle de tre grunnskolekullene.

Det er stor variasjon mellom ulike studieretninger/utdanningsprogram i hvor vanlig det er å begynne i lære det tredje året, fra 2 prosent innen Medier og kommunikasjon til mer enn seks av ti innen Byggfag/Bygg- og anleggsteknikk. Det har vært en nedgang i overgangen til lære fra 2005- til 2006-kullet innen Byggfag/Bygg- og anleggsteknikk og Elektrofag, noe som kan skyldes konjunkturførhold. Motsatt har det vært økning i andelen som gikk over til lære innen Helse- og sosialfag, noe som skyldes det nye helsearbeiderfaget.

Kapittel
4.4

Størst søkning til påbygging i Helse- og sosialfag og Service og samferdsel

I perioden fra Reform 94 til Kunnskapsløftet økte andelen til det som før Kunnskapsløftet het allmennfaglig påbygging. Størst søkning til påbygging til generell studiekompetanse har Helse og sosialfag og Salg og service/ Service og samferdsel, der nærmere halvparten av elevene søker dette tilbudet.

Kapittel 5

Frafallet er høyt og økende i Restaurant- og matfag

Restaurant- og matfag (tidligere Hotell- og næringsmiddelfag) har fremdeles det største frafallet – faktisk noe større enn før innføringen av Kunnskapsløftet - og det er nettopp i overgangen til det tredje året at det største frafallet skjer. Fordelingen av læringer på ulike restaurant- og matfag har ikke endret seg mye etter reformen. De fagene som hadde vanskelig med å rekruttere ungdom før reformen, ser ikke ut til å ha bedret sin posisjon.

Kapittel 6

Reformen har så langt ikke gitt ønsket effekt i Helse- og sosialfag

Det nye helsearbeiderfaget ser ut til å utvikle et lignende mønster som barne- og ungdomsarbeiderfaget, hvor hovedveien blir påbygging til studiekompetanse, ikke lære. At elevene ikke ønsker læreplass ser ut til å være en viktigere årsak til at mange velger påbygging enn mangel på læreplasser. Dette gitt at vi tolker søkningen som uttrykk for et reelt ønske, og ikke at man søker påbygging fordi man tror man ikke får læreplass.

Kapittel 7

Frafallet i Helse- og sosialfag har økt fra 15,5 til 18,8 prosent etter Kunnskapsløftet. Ved siden av svikten i rekrutteringen blant ungdom til lærefagene, er det en enda større nedgang i tallet på voksne elever og læringer.

Kapittel
7.2

Bredere Vg2-kurs har ikke gitt ønsket effekt i bygg- og anleggsfagene

Frafallet i byggfagene økte fra 2007 til 2008, slik at 25 prosent er utenfor opplæring i det tredje året høsten 2008, mot 21 prosent høsten 2007. Av de som året før var i Vg2 er hele 23 prosent utenfor opplæring om høsten det tredje året. Disse endringene gjør det nesten umulig på grunnlag av tallene alene å vurdere virkninger av Kunnskapsløftet i disse fagene. Det samme gjelder fordelingen på fag. Konjunkturedgangen i 2008 kan ha rammet ulike fag med ulik styrke, og det er for små endringer fagene i mellom til å kunne si om strukturendringen har hatt en effekt.

Kapittel 8

Best gjennomføring blant de som velger realfag

Av 2006-kullet på Studiespesialisering gikk 96 prosent videre til Vg3 på normert tid, helt likt det som var tilfelle før Kunnskapsløftet. Forskjellene mellom de ulike programområdene innenfor utdanningsprogrammet er små, men vi aner en tendens til at progresjonen er best på realfag og dårligst på formgivingsfag. Det er grunn til å merke seg at den retningen som har høyest andel som har normert tidsbruk også har det høyeste karaktergjennomsnittet fra grunnskolen.

Kapittel
9.1

Formgivingsfag innenfor Studiespesialisering har redusert elevtallet

Elevtallet på det andre året er redusert med omtrent 30 prosent ved å flytte Tegning, form, farge til Studiespesialisering. Flyttingen av dette tilbudet har ført til at elever med relativt høyt karakternivå i større grad søker på tilbudet enn de med noe svakere

Kapittel
9.2

karakterer. Det nye utdanningsprogrammet Design og håndverk har dermed mistet en betydelig gruppe av relativt skolesterke elever i forhold til elevmassen som studieretningen Formgivingsfag hadde før reformen. Til tross for at karakternivået har økt blant elevene, er gjennomføringen dårligere etter flyttingen av tilbudet.

Færre i lære i IKT-servicefag

IKT-servicefag er flyttet til Service og samferdsel. Antallet Vg2-elever er uendret fra 2005- til 2006-kullet, mens andelen som er i lære fra det tredje året er redusert fra 41 til 35 prosent. Om dette skyldes konjunkturførhold eller er en effekt av Kunnskapsløftet, kan vi ikke si noe sikkert om.

Kapittel
9.3

Generell trend i retning av studiekompetanse

Over tid har det vært en økning i søkningen til utdanningsprogrammer som leder mot studiekompetanse. Dette er ingen effekt av Kunnskapsløftet, siden det startet før reformen ble innført. Samtidig forsterkes tendensen av at stadig flere yrkesfagelever velger påbygging til studiekompetanse.

Kapittel 10

Ingen synlige effekter av bredere kurs på Vg2-nivå

I det første reformkullet ser det ikke ut til at innføringen av bredere Vg2-kurs har ført til en bedret overgang fra Vg2 til lære, verken ved at det har gjort valget enklere for elevene eller at bedriftene har funnet det enklere å finne egnede lærlinger.

Kapittel
10.4

To adskilte verdener

Utdanningene som leder mot studiekompetanse og yrkesfagene framstår som to adskilte verdener i videregående opplæring. Mens overgangen til videregående opplæring synes problemfri for elever som sikter mot studiekompetanse, representerer dette en langt større utfordring for yrkesfagelevne. Mangel på læreplasser er en viktig forklaring, men også manglende motivasjon og interesse for å søke læreplass fra elevenes side er en viktig forklaring på de relativt små lærlingtallene i flere av utdanningsprogrammene. I tillegg kommer problemet med at mange søkere stiller med svake karakterer og høyt fravær.

Kapittel
10.6

Reformen trenger mer tid

Selv om vi ikke kan registrere positive effekter av Kunnskapsløftet på gjennomføringen i videregående opplæring etter å ha fulgt det første reformkullet over i det tredje året, er det for tidlig å felle en dom over reformen. Når tilbudet blir bedre innarbeidet, både for elever, skole og bedrifter, vil ting kanskje se annerledes ut.

1 Innledning

Kunnskapsløftet som strukturreform i videregående opplæring må først og fremst forstås ut fra reformens overordnede målsetning om økt læringsutbytte og om reduksjon av frafall. Økt læringsutbytte og større vekt på basiskompetanse er forutsetninger for at flere skal kunne gjennomføre videregående opplæring til oppnådd studie- eller yrkeskompetanse. Samtidig legges det vekt på økt handlingsrom, både for å gi tilbud som er i samsvar med den enkelte elevs forutsetninger og for bedre tilpasning til lokale forhold innenfor arbeidslivet og kunnskapssamfunnet. I NIFU STEP's evaluering av strukturendringene og konsekvenser av dem legges det vekt på implementering av strukturendringene og de konsekvensene de eventuelt kan ha på søkning, gjennomføring og kompetanseoppnåelse. NIFU STEP's evaluering har nå kommet fram til overgangen mellom annet og tredje opplæringsår. I denne rapporten presenterer vi analyser basert på data om søkning og inntak for skoleåret 2008 – 2009 og fra starten på opplæringsåret høsten 2008. Dette er det tredje året for det elevkullet som forlot grunnskolen våren 2006 da Kunnskapsløftet ble satt i verk.

Kunnskapsløftet som strukturreform viderefører Reform 94. De overordnede målene er de samme, og det er mer tale om å fullføre planene fra Reform 94 enn å formulere nye mål. Forenklingen av tilbudsstrukturen for det andre opplæringsåret er kanskje det beste eksemplet på dette. Her gikk ikke Reform 94 så langt i praksis som man opprinnelig hadde tenkt seg. Det antallet Vg2 programområder som man nå har kommet fram til svarer omtrent til den opprinnelige målsettingen for antall VK1 under Reform 94. Reduksjonen fra 15 studieretninger og grunnkurs til 12 utdanningsprogram og Vg1 følger samme logikk med fjerning av de smaleste tilbudene. De brede Vg2 programområdene i yrkesfagene er ikke et mål i seg selv, men er tenkt å skulle forenkle overgangen fra det andre til det tredje året, som er den mest kritiske fasen i opplæringsløpet, i hvert fall for elever på yrkesfag.

Helt sentralt i Reform 94 er prinsippet om fag- og yrkesopplæring med to år i skole og to år i bedrift, 2+2 modellen. Erfaringen etter ti år viser at det er vanskelig å realisere 2+2 modellen. Overgangen fra skole til bedrift har vist seg mer krevende enn man på forhånd hadde antatt. Ved starten av det tredje året er bare 15 prosent av et elevkull i lære (Frøseth, Hovdhaugen, Høst og Vibe 2008:102), mens normal tidsbruk og gjennomføring etter reformens intensjoner burde tilsi at nærmere dobbelt så mange var i lære på dette tidspunktet. Den vanligste forklaringen på dette misforholdet er mangel på læreplasser. Det er da heller ingen tvil om at det i mange fag tilbys færre læreplasser enn det er etterspørsel etter. Som eneste forklaring er dette likevel ikke nok og to andre viktige forklaringer må også tas i betraktning.

Ikke alle elever som startet i yrkesfagene og som normalt skulle hatt to års opplæring i bedrift ønsker læreplass. Det viktigste alternativet til læreplass for de som ønsker å fortsette i videregående opplæring er å ta påbygging til generell studiekompetanse, eller allmennfaglig påbygging som det het før innføringen av Kunnskapsløftet. Høsten 1996 var 2,6 prosent av det første Reform 94 kullet i

allmennfaglig påbygging (Vibe, Edvardsen og Sandberg 1997:163), høsten 2007 var 7,8 prosent av 2005-kullet i slik opplæring (Frøseth m.fl. 2008:102). Dette tilsvarer omtrent 5 og 15 prosent av de som startet i yrkesfag to år tidligere. Vi vet at de aller fleste av disse elevene har valgt dette tilbudet, men vi vet lite om motivene for det. Gjør de det fordi de tror de ikke vil få læreplass, har de skiftet preferanser underveis eller har dette vært planen deres hele tiden? Dette er et av temaene vi undersøker i denne rapporten.

En annen forklaring på at 2+2 modellen har vist seg vanskelig å omsette i praksis og i full bredde kan ligge hos de som søker læreplass. Kanskje finnes det læreplasser til flere enn de som gis et tilbud. Bedriftene tar likevel beslutningen om hvem som skal få læreplass og hvem som skal stå uten et tilbud. Selv om all ungdom har krav på videregående opplæring, har ingen krav på opplæring i bedrift. Hvis bedriftene ikke er fornøyd med det de tilbys av lærlinger, står det dem fritt å avvise tilbudet. Mange søkere faller i gjennom i denne prosessen og dårlige karakterer og stort fravær har vært framhevet som særlig viktige årsaker (Helland og Støren 2004:106-107).

I tilfeller hvor læreplassøkere ikke får læreplass, har fylkeskommunen ansvar for å tilby søkerne opplæring i Vg3 i skole som alternativ til opplæring i bedrift innen det utdanningsprogrammet eleven har gått på. Opplæringen er ettårig og avsluttes med en fag- eller svenneprøve. En studie av kullet som begynte i videregående opplæring høsten 2000, viser at selv når man sammenligner personer med likt prestasjonsnivå og fravær, så har personer som tar lærefag i skole vesentlig høyere sannsynlighet for ikke å bestå fagprøven enn de som tar lærefag som lærlinger i bedrift. Dette har blitt sett som en indikasjon på at opplæringen i lærefag som tilbys i skole er kvalitativt dårligere enn den som tilbys i bedrift (Støren m.fl. 2007: 203-210). Utvalget for fag- og yrkesopplæring (Karlsen-utvalget) har senere foreslått at opplæring i skole som alternativ til læreplass skal utvides fra ett til to år, og at kvaliteten på dette skoletilbudet må gjennomgås (NOU 2008: 84). Det er imidlertid ikke avgjort hvorvidt regjeringen ønsker å gå inn for en slik endring. I stortingsmeldingen *Utdanningslinja* fra 2008-2009 foreslår regjeringen at den vil "vurdere om og i eventuelt hvordan en rett til læreplass og/eller fireåring opplæring i skole kan gjennomføres" (St.meld. nr. 44 2008-2009: 35).

1.1 Reform 94 ga bedre gjennomføring i yrkesfagene

Reform 94 innebar en betydelig forbedring i gjennomføringen av videregående opplæring og reduksjon i frafallet. Beregninger av situasjonen før Reform 94 viste at så vidt over halvparten av et avgangskull fra grunnskolen hadde oppnådd studiekompetanse fire år etter at de gikk ut av grunnskolen. I tillegg kommer noen ganske få prosent som hadde tatt fagbrev (Sandberg og Vibe 1995:22). På grunnlag av ulike studier av kompetanseoppnåelse for det første kullet av rettighetselever etter innføringen av Reform 94, kan vi fastslå at andelen av et kull som oppnådde studiekompetanse ble lite endret, mens det var en betydelig vekst i andelen som oppnådde yrkeskompetanse. Omtrent en av fire av de første kullene av rettighetselever hadde slik kompetanse 4 – 6 år etter at de gikk ut av grunnskolen (Grøgaard, Markussen og Sandberg 2002:36). SSBs tall for elever som startet i videregående opplæring første gang høsten 1994 viser at 70 prosent hadde oppnådd studie- eller yrkeskompetanse etter 5 år (Støren, Helland og Grøgaard 2007:112).

Det er to særlig viktige grunner til at Reform 94 fikk en slik umiddelbar effekt på andelen som oppnådde yrkeskompetanse. For det første innebar reformen at en rekke blindveier i tilbudsstrukturen var fjernet og at alle tilbud skulle kunne føre fram til yrkes- eller studiekompetanse. For det andre fikk avgangselevene fra grunnskolen en rett til opplæring og en fortrinnsrett i forhold til voksne søkere.

For det første av elevkullene etter innføringen av Reform 94 var det fortsatt et visst frafall alt etter det første opplæringsåret. Mens 81,7 prosent var på VK1 høsten 1995, var 9,2 prosent av det opprinnelige kullet av rettighets elever som startet på grunnkurs høsten 1994 utenfor videregående opplæring på dette tidspunktet. 9,2 prosent var forsinket i forhold til normert tidsbruk (Vibe, Edvardsen og Sandberg 1997:163). Høsten 2006, da det siste av kullene før innføringen av Kunnskapsløftet sto foran sitt andre år i videregående opplæring, startet 83,8 prosent av grunnkurskullet på VK1, 11,1 prosent begynte på grunnkurs på nytt, mens 5,1 prosent sto utenfor videregående opplæring. Det viktigste som hadde skjedd på de 11 årene etter at Reform 94 var satt i verk var dermed at frafallet var nesten halvert.

Når vi følger disse to kullene, 1994-kullet og 2005-kullet, et år videre fram i tid, finner vi at 73 prosent av det opprinnelige grunnkurskullet fra høsten 1994 fortsatt var i rute på vei mot yrkes- eller studiekompetanse høsten 1996, mens 13,4 prosent var forsinket og like mange var utenfor videregående opplæring (Vibe, Edvardsen og Sandberg 1997:163). For grunnkurskullet fra våren 2005 var situasjonen ved starten av det tredje året høsten 2007 at 76,4 prosent var i rute, 12,1 prosent var forsinket, mens 11,6 prosent sto utenfor videregående opplæring. Mens frafallet fra første til annet år var nesten halvert i løpet av de 11 årene, var frafallet ved starten av det tredje året mindre påvirket. Fortsatt markerer overgangen til det tredje året en kritisk fase. Når vi ser nærmere på tallene for de ulike studieretningene, blir dette enda mer tydelig. Mens 85 prosent av elevene på de studieretningene som leder mot studiekompetanse var i rute høsten 1996 (Vibe, Edvardsen og Sandberg 1997:169), gjaldt dette for bare halvparten av elevene på Hotell- og næringsmiddelfag, snaut 60 prosent av elevene på Byggfag og to av tre av elevene på Helse- og sosialfag. 11 år seinere var dette bildet i stor grad det samme, om enn med noe variasjon mellom studieretningene. Det så litt lysere ut på Byggfag, mens det til gjengjeld var dystre på Hotell- og næringsmiddelfag og helt uendret på Helse- og sosialfag (Frøseth m. fl 2008:104).

Et drøyt tiår etter innføringen av Reform 94 var altså overgangen til det tredje året fortsatt like vanskelig på yrkesfagene. Reform 94 hadde gitt en umiddelbar effekt ved at betydelig flere elever fulgte et løp med normert tidsbruk på vei mot yrkeskompetanse, men for de følgende elevkullene skjedde det svært lite i form av kompetanseoppnåelse. SSBs årlige utdanningsstatistikk av gjennomstrømning i videregående opplæring, viser at andelen som har bestått fem år etter oppstart har variert mellom 68 og 72 prosent i perioden 1994 til 2003. Andelen som oppnår studie- eller yrkeskompetanse fem år etter oppstart i videregående opplæring må dermed kunne sies å ha vært stabil i tiden etter Reform 94 (SSB 2009).

1.2 Evalueringen av Kunnskapsløftet: Delprosjekt om endringer i tilbudsstrukturen, gjennomføring og kompetanseoppnåelse

Dette er den tredje rapporten fra delprosjektet som ser på endringer i tilbudsstrukturen, gjennomføring og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring etter innføringen av Kunnskapsløftet, som er en del av evalueringen av Kunnskapsløftet. Hovedhensikten med dette delprosjektet er å analysere og dokumentere den nye tilbudsstrukturen, samt å måle mulige effekter av den nye tilbudsstrukturen på elevenes søkning til, opptak i og gjennomføring av videregående opplæring. For å undersøke mulige effekter av den nye tilbudsstrukturen følger vi i dette prosjektet fire grunnskolekull gjennom videregående opplæring: de to siste kullene før innføringen av Kunnskapsløftet (2004- og 2005-kullet) og de to første kullene som begynte i videregående opplæring etter at reformen ble innført (2006- og 2007-kullet).

1.3 Første og andre delrapport

I den første rapporten fra dette delprosjektet (Frøseth m.fl. 2008), så vi nærmere på hvilke strukturelle grep som ble gjort i videregående opplæring i forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet, og hvilke begrunnelser som lå bak disse endringene. I den første rapporten så vi også på de fire grunnskolekullenes overgang til første opplæringsår i videregående opplæring, både når det gjaldt hva de søkte, hva de fikk tilbud om og hvilken opplæring de begynte på. Videre så vi på søkning og elevtall det andre året, og gjennomstrømningen i videregående opplæring før og etter Kunnskapsløftet. I og med at vi på dette tidspunktet bare hadde data fram til høsten 2007 var det bare det første kullet etter innføringen av Kunnskapsløftet vi hadde mulighet til å følge til det andre opplæringsåret, i tillegg til 2004- og 2005-kullet. Når vi så på gjennomføringen til tredje år hadde vi bare mulighet til å følge de to siste kullene før innføringen av reformen.

Hovedkonklusjonen i den første delrapporten var at det ikke så ut til å være særlig store effekter på søkningen og gjennomføringen av videregående opplæring av strukturendringene så langt. Det strukturelle grepet som frem til da hadde gitt den tydeligste effekten, var at det studiekompetansegivende løpet Tegning, form og farge innenfor den yrkesfaglige studieretningen Formgivningsfag ble flyttet og gjort om til et eget løp innenfor det studieforberedende utdanningsprogrammet Studiespesialisering som leder til studiekompetanse. Denne endringen førte til en halvering av antallet elever som gikk på et studiekompetansegivende løp innen formgivningsfag den andre opplæringsåret fra før til etter reformen. Videre viste rapporten at reduksjonen i antallet yrkesfaglige Vg2-kurs gjorde at tilbudet ble noe mer helhetlig på nasjonalt nivå, ved at flere fylker kunne tilby et flertall av kursene. Reduksjonen av antallet yrkesfaglige Vg2-kurs så imidlertid ikke ut til å ha hatt særlig store betydning for elevenes søkning og gjennomføring i det første grunnskolekullet etter reformen. Analyser av gjennomføringen til andre år viste at antallet som fulgte normert tidsbruk hadde økt noe, mens andelen som var forsinket var noe redusert. Dette var imidlertid en tendens vi kunne observere mellom de to siste

grunnskolekullene før innføringen av Kunnskapsløftet, og denne endringen kan dermed ikke sees som en konsekvens av reformen (Frøseth m.fl. 2008).

Den andre delrapporten fra dette prosjektet (Høst og Evensen 2009), undersøkte i hvilken grad ny utdanningsstruktur med bredere kurs på Vg2 yrkesfag, ga ønskede effekter innenfor noen av de programområdene hvor strukturendringene var særlig omfattende. Begrunnelsen for disse endringene i strukturen var sammensatt; man ønsket en enklere og mer fleksibel struktur som både skulle gjøre det lettere for fylkeskommunene å dimensjonere utdanningstilbudet, gi elever i alle fylker tilnærmet samme valgmuligheter, og ikke minst rom for å utsette valg av fag. Samtidig skulle de brede kursene øke tilfanget av potensielle læreplassøkere til bedrifter i alle fag. Derigjennom ville man både oppnå en utvidelse av enhetsskoleprinsippet og legge til rette for bedre samsvar mellom læreplassøkere og lærebedrifter. En hovedkonklusjon i rapporten var at tross ny struktur, så handlet både elevene, skolene og bedriftene i stor grad ut fra tradisjonelle mønstre. Det var små reelle endringer i fylkenes og skolenes tilbud, og elevene valgte stort sett de samme veiene gjennom systemet som de hadde gjort under den tidligere strukturen. De bedriftene og fagene som hadde god læreplassøkning før reformen hadde beholdt denne, mens fag som hadde slitt med å rekruttere ikke så ut til å ha forbedret sin posisjon gjennom reformen. Til tross for at bredere kurs gjør det lettere for fylkeskommunene å dimensjonere, har ikke andelen elever som får innfridd sitt førstevalg økt. De fleste av de fagområdene som tidligere var oversøkt i forhold til hvor mange elevplasser fylkeskommunene vil stille, er det fortsatt. Det var derfor få tegn til at man hadde oppnådd de effekter strukturen reformen var begrunnet i. Rapporten baserte seg i stor grad på kvalitative data, men også på foreløpige søkertall og foreløpige, fagfordelte læreplasser. Kvantitative data om ”reformkullet” overgang til Vg3 forelå ikke da rapporten ble skrevet.

1.4 Problemstillinger i rapporten

Hovedfokus i denne rapporten er overgangen fra andre til tredje opplæringsår, og da fremfor alt med fokus på elever på yrkesfaglige studieprogrammer. Som omtalt innledningsvis har overgangen til tredjeåret innen yrkesfagene vist seg å være en kritisk fase i gjennomføringen av videregående opplæring. I denne rapporten ser vi både på preferansene for å fortsette på det studieprogrammet eleven opprinnelig gikk på, og på hvordan gjennomføring til tredje året ser ut i de ulike grunnskolekullene. Videre ser vi spesifikt på overgangen mellom det andre og tredje året, og vi undersøker også i hvilken grad elevene som går på påbygging til generell studiekompetanse faktisk har valgt dette programområdet og i hvilken grad de har faglige forutsetninger – målt ved grunnskolekarakterer – til å gjennomføre påbyggingsåret. Siden det har vært ulike strukturendringer i forskjellige utdanningsprogrammer, ser vi særlig på tre programmer der det er tenkt at de nyere brede kursene skulle gi bedre samsvar mellom læreplassøkere og lærebedrifter, programmene Restaurant- og matfag (tidligere Hotell og næringsmiddel), Bygg- og anleggsteknikk (tidligere Byggfag, Tekniske byggfag og Trearbeidsfag) samt Helse- og sosialfag. Til slutt i rapporten tar vi også opp noen mindre strukturendringer, effektene av å flytte programmene for Formgiving og IKT-servicefag.

1.5 Datamateriale

I likhet med tidligere rapporter bruker vi registerdata fra VIGO som vi har mottatt fra Utdanningsdirektoratet. Dataene vi bruker i denne rapporten er karakterdata fra grunnskolen, søkerdata for årene 2004 til 2009, inntaksdata og elevdata for årene 2004 til 2008 og lærlingdata for årene 2006 til 2008. Datamaterialene er mer utførlig beskrevet i Frøseth m.fl (2008:18).

I kapittelet om elevenes preferanser i forhold til opplæring har vi brukt søkerdata, mens kapitlene om gjennomføring til tredje år og overgangen fra andre til tredje år er basert på elevdata. I kapittelet om påbygging til generell studiekompetanse brukes både søkerdata og elevdata. De tre påfølgende kapitlene tar for seg yrkesfagelevenes overgang til Vg3 og lære innenfor de utdanningsprogrammene som også ble undersøkt i den forrige delrapporten (Høst og Evensen 2009), det vil si Restaurant- og matfag (tidligere Hotell og næringsmiddel), Bygg- og anleggsteknikk (tidligere Byggfag, Tekniske byggfag og Trearbeidsfag) samt Helse- og sosialfag. I disse kapitlene brukes mange forskjellige datakilder: søkerdata, inntaksdata, elevdata og lærlingdata.

1.6 Metode

Vi benytter i all hovedsak bivariate krysstabellanalyser og gjennomsnittsanalyser for å belyse problemstillingene som vi ønsker å undersøke i denne rapporten. Fokuset ligger på å beskrive mønstre i de siste to grunnskolekullene før og de første to grunnskolekullene etter reformen når det gjelder blant annet preferanser for opplæring, gjennomføring til tredje år og overgangen fra andre til tredje år. I tillegg vil vi undersøke om det er variasjon i disse mønstrene mellom de fire kullene. Mer gjennomgående analyser hvor fokus vil være å forklare de mønstrene vi observerer, vil vi komme tilbake til når prosjektet skal sluttrapporteres.

Når man undersøker endring over tid ved å sammenligne forskjeller mellom ulike kull slik vi gjør i denne rapporten, er det svært viktig å være klar over at de variasjonene vi observerer kan være et resultat av tilfeldigheter. *Regresjon mot gjennomsnittet* kan opptre i situasjoner der man har gjentatte målinger etter hverandre. Begrepet viser til tendensen til at når det gjøres en avvikende måling i en tidsserie, vil neste måling ha større sannsynlighet for å ligge nærmere gjennomsnittet for tidsserien. Dette kan føre til at man i noen tilfeller kan observere en effekt av for eksempel et tiltak eller en endring, som egentlig ikke er en effekt (Skog 2004: 111-113). I vårt prosjekt er det viktig å være klar over dette fenomenet når vi undersøker forskjeller mellom de fire grunnskolekullene vi har opplysninger om, og ønsker å se om det har vært noen endring over tid som kan spores tilbake til innføringen av Kunnskapsløftet. At vi har valgt å ha to målepunkter før og to målepunkter etter innføringen av reformen skyldes jo nettopp at man med flere målepunkter i større grad unngår å tolke tilfeldige variasjoner som effekter av reformen, og at man dermed kan få noen indikasjoner på trender over tid. Likevel må endringene vi finner tolkes med forbehold om at det i noen tilfeller kan være snakk om tilfeldige variasjoner. Dette gjelder særlig der hvor det bare er små variasjoner mellom de fire grunnskolekullene.

1.7 Internasjonale perspektiver på videregående opplæring

Som en referanseramme for utviklingen i videregående opplæring i Norge kan vi også sammenligne Norge med andre land. Imidlertid er det forholdsvis store forskjeller mellom land i opplæringsstruktur og det gjør internasjonale sammenligninger til en utfordring. En nylig publisert rapport om frafall i videregående opplæring i de nordiske land påpeker dette (Markussen (red.) 2010:12):

Videregående opplærings struktur i de fem landene er relativt ulik. Dette gjelder ikke minst forholdet mellom studieforberevende utdanning og yrkesutdanning, hvor Danmark og Sverige representerer ytterpunktene. Danmark har en selvstendig og arbeidslivsstyrt lærling- og yrkesopplæringstradisjon – organisert uavhengig av gymnaset. I Sverige foregår så godt som all videregående opplæring i skolen, som tilbyr både yrkesforberedende og studieforberevende programmer.

De andre landene i Norden plasserer seg i en mellomposisjon mellom disse ytterpunktene. Disse forskjellene kommer også til syne dersom man ser på OECDs sammenligninger av deltakelse i videregående opplæring. Utdanning på videregående nivå er i OECD definert som ISCED3, og dersom utdanning gir rett til opptak i høyere utdanning er den definert som ISCED3A, mens utdanning som er ment å lede direkte til arbeidsmarkedet er kodet som ISCED3C (Rognan & Barrabés 2001). Disse definisjonene gjør imidlertid at utdanning på videregående nivå i ulike land kodes forskjellig avhengig av hvordan den er definert. I Sverige og Finland defineres stort sett all utdanning på videregående nivå som ISCED3A, siden fullført utdanning gir mulighet for opptak i høyere utdanning. Til sammenligning er det i Norge i underkant av halvparten av elevene og i Danmark i overkant av halvparten av elevene i videregående opplæring som er definert som ISCED3A, mens den andre halvparten er definert som ISCED3C. Med andre ord synliggjøres kodingsforskjellen mellom studieforberevende og yrkesrettet utdanning i disse to landene, men ikke i Sverige og Finland.

Dersom vi derimot velger å bruke OECDs definisjon av programtype, som blant annet er inndelt i kategoriene ”general” og ”vocational”, sier *Education at a Glance* at det er omtrent like stor andel av et kull som begynner i praktisk orientert videregående opplæring i Sverige som i Norge (ca 56-57 prosent), mens dette gjelder for 48 prosent av elevene i Danmark og to tredeler av elevene i Finland (*Education at a Glance* 2007, tabell C1.1). Med andre ord avhenger sammenlignbarheten av om vi tar utgangspunkt i ISCED-klassifiseringen eller programtype-klassifiseringen. Den enkleste sammenligningen er nok tross alt å se hvor stor andel av elevene i forskjellige land som tar generell kontra yrkesorientert utdanning, og der ser vi at det er små forskjeller i andel mellom Norge, Sverige og Danmark. Tyskland er også et land som ligger på nivå med Norge, og som har samme utvikling over tid som Norge, det vil si at det er en minskning over tid i andel som tar yrkesrettet videregående utdanning fra 2005 til 2007 (*Education at a Glance* 2009, tabell C1.4, *Education at a Glance* 2007, tabell C1.1). Imidlertid er det mulig at dette er tilfeldige variasjoner, siden vi bare har to måletidspunkter. Dessverre finnes ikke den typen tabell tilgjengelig for tidligere årganger enn 2005 (publisert i *Education at a Glance* 2007).

I følge tallene fra OECD ser det heller ikke ut til at andel i generell kontra yrkesorientert utdanning henger sammen med når valget forestas. Her kan vi sammenligne Tyskland, Nederland og Spania, som alle tre har et system der elevene velger type utdanning mye tidligere i utdanningsløpet enn man gjør i de nordiske land. I Nederland er nesten syv av ti elever i yrkesrettet utdanning, mens det gjelder for seks av ti i Tyskland og bare fire av ti i Spania. Med andre ord er det store variasjoner også mellom land som har fellestrekk i måten elevene er selektert inn i utdanningen på. Tallene det refereres til i teksten finnes sammenstilt i vedleggstabell 1 i Appendix. Leserne henvises ellers til Education at a Glance 2009, tabell C1.4 og Education at a Glance 2007, tabell C1.1.

Det denne gjennomgangen viser er at det er komplisert å sammenligne videregående utdanning mellom land, siden det er store forskjeller mellom systemene, både i utforming og hvor tidlig i utdanningsløpet elevene velger generell eller yrkesrettet utdanning og i forhold til hvilken type kompetanse den videregående utdanningen leder til. I sluttrapporten vil vi også prøve å se våre funn i evalueringen av Kunnskapsløftet i lys av funn fra andre land og internasjonal forskning på feltet.

2 Preferanser for opplæring

I dette kapitlet skal vi se på søkningen til videregående opplæring. Hensikten er å undersøke elevenes preferanser, både ved søkning til første året på videregående og videre i utdanningsløpet. I denne forbindelse vil vi også se på hvor mange som fortsetter på programmet de går på, hvor mange som søker seg til et annet program som de kan bytte direkte over til (kryssløp) og hvor mange som går tilbake og søker et annet studium enn det de først begynte på (omvalg). Med andre ord skal vi både studere om elevenes preferanser endrer seg over tid og om det er forskjeller mellom preferanser i ulike kull. For å gjøre dette skal vi både se på søkning til første året, men også søkningen til påfølgende år. Elevene må søke opptak på nytt for hvert år i videregående opplæring. De har da anledning til å søke noe annet enn det programmet de opprinnelig startet på, det vil si de kan gjøre et omvalg uten å miste retten til videregående opplæring (jfr. Opplæringsloven § 3-1). I noen tilfeller vil elevene kunne bytte til et annet program uten å tape tid, mens de i andre tilfeller må begynne om igjen.

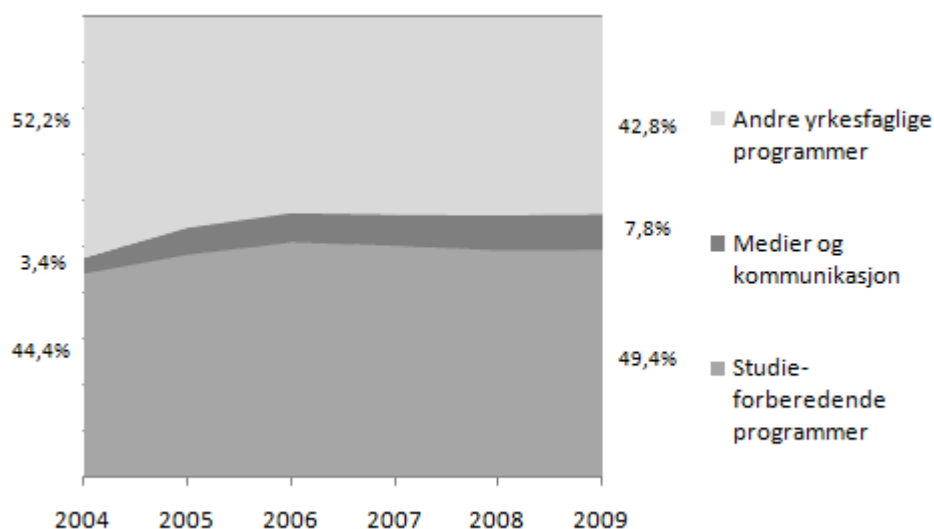
2.1 Søkning til det første året

Tabell 2.1 viser søkning til grunnkurs / vg1 i årene 2004-2009. I resten av dette avsnittet skal vi bare se på kullene etter reformen, det vil si fra 2006 og senere. Grunnen til dette er at søkning til første året for tidligere kull er dokumentert i rapporten til Frøseth m.fl. (2008). Tabell 2.1 viser hvordan søkerne i årene 2004 til 2009 fordeler seg på studieretninger / utdanningsprogrammer. Dette er en oppdatering av tabell 4.1 i Frøseth m.fl. (2008:48), der de siste to årene er tilføyd. Vi ser at søkningen til studieforbereende programmer har gått noe ned fra 2006 til 2009, mens søkningen til yrkesfaglige programmer har økt noe. Generelt er søkningen preget av stabilitet. Andelen som ikke har søkt er også relativt stabil over tid, mens andelen som har søkt alternativ opplæring øker i 2008 og 2009 sammenlignet med tidligere år. Dette kan henge sammen med at det etter innføringen av Kunnskapsløftet ble en separat kode for å søke alternativ opplæring, mens disse elevene tidligere ble plassert under Allmenne og økonomiske fag. Økt bruk av de nye kodene kan sannsynligvis forklare at det ser ut som at andelen med alternativ opplæring har økt over tid. Vi ser også at det her er forskjellig praksis i forskjellige fylker, dvs. at det er ikke noe enhetlig syn på hvordan alternativ opplæring skal registreres. Siden det også kan være stor variasjon hva som ligger i begrepet alternativ opplæring i ulike fylker, vil vi i de videre analysene av søkningen bare se på de som har søkt et utdanningsprogram.

Tabell 2.1 Søkning til videregående opplæring i elevkullene i 2004 – 2009. Prosent

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Studieforbereende	43,3	47,3	50,0	49,3	48,0	47,9
Yrkesfaglig	54,4	50,4	47,8	48,8	49,3	49,0
Alternativ opplæring	1,4	1,6	1,5	1,4	2,1	2,3
Ikke søkt	0,9	0,7	0,7	0,4	0,6	0,7
Totalt	100	100	100	100	100	100
Antall	59346	60798	62874	62325	63465	62935

I figur 2.1 holder vi søkere til alternativ opplæring og de som ikke søker videregående opplæring utenfor, mens vi skiller ut Medier og kommunikasjon ut som en mellomkategori mellom yrkesfag og studieforbereende. I 2004 hadde 44,4 prosent av de søkerne som kom rett fra grunnskolen et av de tre studieforbereende grunnkursene som førsteønske og i tillegg kom 3,4 prosent søkere til Medier og kommunikasjon. Fram til 2006 endret dette bildet seg, slik at 51 prosent da søkte studieforbereende programmer og 6,8 prosent Medier og kommunikasjon. Etter innføringen av Kunnskapsløftet er det stabilitet i preferansene som har vært hovedbildet.

Figur 2.1 Søkning til videregående opplæring blant avgangselever fra grunnskolen 2004 – 2009.

Vi skal nå se på søkningen til ulike utdanningsprogrammer etter innføringen av Kunnskapsløftet, og vi ser da bare på de som har søkt et ordinært program. Tabell 2.2 viser at det er stor stabilitet i søkermønsteret, med noe få unntak. Det er en generell økning i søkningen til Medier og kommunikasjon, mens det er en generell nedgang i søkningen til Design og håndverk og Restaurant og matfag. Nedgangen i søkningen til Restaurant og matfag og økningen i søkning til Medier og kommunikasjon startet allerede før reformen (Frøseth m.fl. 2008:50). Dersom vi tar utgangspunkt i 2004-kullet ser vi at antallet søkere til Hotell- og næringsmiddel/Restaurant og matfag er redusert med 1344 søkere, eller 45 prosent i perioden 2004 til 2009. I den samme perioden har søkningen til Medier og kommunikasjon økt med 2776 søkere eller 139 prosent.

Medier og kommunikasjon er et utdanningsprogram som sorterer under yrkesfaglige programmer, men det fører i første rekke til studiekompetanse, ved at de aller fleste elevene ender opp med den typen kompetanse (Markussen m.fl. 2008). Økningen i søkningen til dette utdanningsprogrammet tilsvarer omtrent nedgangen i søkning til de tre studieforbereende utdanningsprogrammene, slik at fordelingen mellom yrkesfaglige og studieforbereende programmer reelt sett er uendret over tid.

Tabell 2.2 Hvilke utdanningsprogram elevene i 2006-2009-kullene søkte seg til på Vg1. prosent

	2006		2007		2008		2009	
	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall
Studiespesialisering	38,1	23450	37,8	23112	37,2	22977	37,2	22723
Idrettsfag	7,8	4827	7,8	4754	7,6	4687	7,6	4640
Musikk, dans og drama	5,1	3134	4,7	2891	4,5	2790	4,6	2812
Andel studieforberedende programmer	51,0	31411	50,3	30757	49,3	30454	49,4	30175
Medier og kommunikasjon	6,5	4016	6,8	4168	7,7	4732	7,8	4771
Bygg- og anleggsteknikk	7,1	4351	7,2	4388	7,0	4323	5,5	3383
Design og håndverk	4,6	2813	4,2	2598	3,9	2435	4,0	2431
Elektrofag	6,3	3893	7,6	4664	7,8	4819	7,8	4777
Helse- og sosialfag	7,9	4867	7,9	4831	8,0	4937	8,9	5447
Naturbruk	2,0	1239	2,0	1212	1,9	1144	2,0	1216
Restaurant- og matfag	3,3	2058	2,7	1640	2,9	1769	2,7	1636
Service og samferdsel	3,4	2076	3,2	1956	3,1	1924	3,2	1930
Teknikk og industriell produksjon	7,8	4769	8,1	4962	8,4	5207	8,6	5245
Andel yrkesfaglige programmer	48,9	30082	49,7	30419	50,7	31290	50,5	30836
Total	100,0	61493	100,0	61176	100,0	61744	100,0	61011

Ellers merker vi oss at det i 2009 var en nedgang i søkningen til Bygg- og anleggsteknikk, mens det var en økning i søkningen til Helse- og sosialfag. For å se nærmere på dette mønsteret skal vi sammenligne søkningen blant gutter og jenter i kullene som begynte i 2008 og 2009.

Søkerbildet for gutter og jenter er i stor grad stabilt til de studieforberedende programmene, mens det er noen endringer i de yrkesfaglige programmene. Dette er vist i tabell 2.3. Økningen i søkning til Helse- og sosialfag skyldes at en større andel av jentene som velger yrkesfaglige programmer søker Helse- og sosialfag i 2009. Tilsvarende skyldes nedgangen i andel som søker Bygg- og anleggsteknikk at det er en mindre andel gutter som søker dette programmet i 2009 enn det var i 2008. Det var også en nedgang i søkningen blant jenter, men fra et svært lavt utgangspunkt. Totalt utgjør nedgangen nesten 1000 elever, fra 4323 til 3383. En mulig forklaring til begge disse endringene kan være finanskrisen. Når arbeidsmarkedet blir mer usikkert, ser det ut til at en større andel jenter har en tendens til å velge Helse- og sosialfag, som de sannsynligvis oppfatter som en trygg utdanningsvei. Guttene derimot velger i mindre grad enn tidligere år Bygg- og anleggsteknikk, sannsynligvis fordi det i lavkonjunktur er færre jobber innen byggsektoren. Selv om endringene er små, kan vi også ane en tendens til at jentene velger bort Restaurant og matfag, og det er mulig at den nedgangen også henger sammen med finanskrisen siden dette kan oppfattes å være en konkurranseutsatt sektor.

Vi ser også at det er en liten nedgang i andel jenter som søker Idrettsfag, men det er en liten oppgang i søkningen blant guttene. Samlet sett gir ikke det noen økning i søkningen til idrettsfag, og det er også vanskelig å si hva den endringen kommer av.

Tabell 2.3 Andel jenter og gutter i 2008- og 2009-kullene som søkte seg til ulike utdanningsprogram. Prosent.

	Jenter		Gutter	
	2008	2009	2008	2009
Studiespesialisering	43,5	43,6	31,3	31,1
Idrettsfag	6,7	6,1	8,5	9,0
Musikk, dans, drama	6,0	6,0	3,1	3,3
Medier og kommunikasjon	8,7	9,0	6,7	6,6
Bygg- og anleggsteknikk	0,6	0,4	13,0	10,5
Design og håndverk	7,5	7,4	0,6	0,7
Elektrofag	0,8	0,8	14,4	14,6
Helse- og sosialfag	15,2	16,6	1,2	1,5
Naturbruk	2,2	2,4	1,5	1,6
Restaurant- og matfag	3,3	2,8	2,5	2,5
Service og samferdsel	3,6	3,3	2,6	3,1
Teknikk og industriell produksjon	1,9	1,6	14,6	15,3

2.2 I hvilken grad påvirker tilbudsstrukturen søkningen?

Vi har sett at det har vært en økning i søkningen til Medier og kommunikasjon, fra 3,4 prosent av søkerne i 2004 til 7,8 prosent av søkerne i 2009, og at det i samme periode har vært en nedgang i søkningen til Design og håndverk og Restaurant og matfag. I hvilken grad henger økning eller nedgang i søkning sammen med at antallet skoler som tilbyr programmet er endret over tid? For å se nærmere på dette skal vi se på hvor mange skoler som tilbyr ulike yrkesfaglige program, dette er vist i tabell 2.4. På grunn av de strukturmessige endringene er studieretningene Tekniske byggfag, Byggfag, Trearbeidsfag, Kjemi- og prosessfag og Mekaniske fag fra den gamle strukturen og utdanningsprogrammene Bygg- og anleggsgfag og Teknikk og industriell produksjon fra ny struktur holdt utenfor.

Tabell 2.4 Antall skoler som tilbyr ulike yrkesfaglige utdanningsprogram

	2004	2006	2008	Endring 2004-2008
Medier og kommunikasjon	76	109	110	34
Formgivningsfag/Design og håndverk	162	125	131	-31
Hotell og næring/Rest. og matfag	128	121	114	-14
Elektrofag	153	145	151	-2
Helse- og sosialfag	209	213	208	-1
Naturbruk	66	66	65	-1
Salg og service/Service og samferdsel	112	139	138	26

De største endringene finner vi i de kreative programmene Medier og kommunikasjon og Formgivning/Design og håndverk. Det er en klar økning over tid i antallet skoler som tilbyr Medier og kommunikasjon, fra 76 skoler i 2004 til 110 skoler i 2008. Derimot er det en nedgang i antall skoler som tilbyr Formgivningsfag/Design og håndverk. Dette kommer

nok dels av at programmet ble delt ved innføringen av Kunnskapsløftet, ved at deler av faget i dag finnes som en gren under Studiespesialisering. Men det kan også tenkes at det har sammenheng med nedgangen i antallet søkere, at når færre søker programmet tilbys det også på færre skoler. Tilsvarende kan økningen i søkningen til Medier og kommunikasjon ha gjort at flere skoler tilbyr dette. Det er imidlertid vanskelig å vite hva som kommer først, om det er økningen i søkning som gjør at programmet finnes på flere skoler, eller om søkningen også øker av at programmet tilbys flere steder, ved at det blir et mulig alternativ for flere søkere. Det er jo nærliggende å anta at flere elever vurderer et utdanningsprogram som et realistisk alternativ dersom det finnes i deres nærmiljø. Dette er jo også en av tankene bak reformen, at alle fylker skal tilby alle programmer slik at elevene kan velge fritt blant programmer og samtidig få muligheten til å gå på en skole som er nær hjemmet. Imidlertid vil ikke dette gjelde for alle elever, men når Medier og kommunikasjon finnes på flere skoler kan det gjøre at flere elever vurderer det programmet som et av sine mulige valgalternativ. Antallet skoler som tilbyr Salg og service/Service og samferdsel har også økt med 26, og dette kan nok også skyldes strukturomleggingen som Kunnskapsløftet medførte. Tidligere lå faget IKT-driftsfag/servicefag under Studiespesialisering, mens det nå ligger under Service og samferdsel. Dette har sannsynligvis hatt innvirkning på antallet skoler som tilbyr det studieprogrammet. Nedgangen i antallet skoler som tilbyr Restaurant og matfag er ikke veldig stor, 14 skoler, men den kommer antakelig av at søkningen til faget minsker over tid, siden strukturendringene i Kunnskapsløftet ikke direkte har påvirket det faget. Generelt vil mindre søkning til et program gjøre at det ikke blir opprettet klasser på alle skoler som skulle tilby programmet, mens det ikke nødvendigvis er slik at det blir opprettet flere klasser på et utdanningsprogram med sterk søkning.

Historisk sett har dimensjoneringen av videregående opplæring i Norge i stor grad vært styrt av elevenes ønsker (Støren, Skjersli og Aamodt 1998, Michelsen, Høst og Gitlesen 1999). I forbindelse med innføringen av Reform 94 fikk fylkeskommunene ansvar for å skaffe elevene læreplass, mens det tidligere i stor grad hadde vært den enkeltes ansvar. Men næringslivets stipulerte behov skulle i noen grad også tillegges vekt ved dimensjoneringen av utdanningstilbudene, og dette ble forsterket et par år etter innføringen av reformen (Michelsen, Høst og Gitlesen 1999:29). Undersøkelser etter reformen viser at dimensjoneringen i stor grad fortsatt er basert elevenes ønsker, men det er også viktig for fylkeskommunene å videreføre utdanningstilbud ved ulike skoler og i viss grad også å tilpasse disse til arbeidslivets behov for kompetanse (Høst og Evensen 2009:40). Dette viser seg også ved at yrkesopplæringsnemnder og opplæringskontorer bare i begrenset grad har innflytelse over dimensjoneringsbeslutninger i fylkets opplæringstilbud (Høst og Evensen 2009:42). I følge en rapport fra ECON (2007) er det mange som kommer med innspill til dimensjoneringsprosessen, men at de mest aktive aktørene i arbeidslivet er NHO og LO, mens kommunesektoren er mindre aktiv i å flagge sine behov. Likevel mener mange av respondentgruppene i ECONs undersøkelse at det i for liten grad blir lagt vekt på arbeidslivets behov ved dimensjonering av videregående opplæring.

2.3 I hvilken grad søker elever fra ulike programmer samme program til andre studieår?

Vi vil nå se på hva de som var elever første året søker det andre året i videregående utdanning. Det vil si vi tar utgangspunkt i de som var registrert som elever på et utdanningsprogram på grunnkurs/Vg1, og ser på hva disse elevene søkte til på VK1/Vg2. Hvor mange søker på et kurs på andreårsnivå (VK1 respektive Vg2) og hvor mange går tilbake og tar et kurs på førsteårsnivå? Disse tabellene vil gi en indikasjon på hvor stor andel av elevene som har som mål å følge normert tidsbruk. Dette er vist i tabell 2.5 for elevene i kullene som begynte før Kunnskapsløftet (2004 og 2005), og i tabell 2.6 for Kunnskapsløftetkullene 2006 og 2007. Prosentandelene summerer ikke opp til 100, siden vi har holdt elever som ikke har søkt eller sluttet utenfor tabellene.

Tabell 2.5 Prosentandel av førsteårselevne i 2004 og 2005 som søkte grunnkurs og VK1 året etter.

	2004			2005		
	Grunnkurs	VK1	N	Grunnkurs	VK1	N
Allmennfag	6 %	89 %	21349	4 %	90 %	22670
Idrett	4 %	95 %	3082	4 %	88 %	3406
Musikk, dans, drama	5 %	89 %	1861	4 %	93 %	1867
Medier og kommunikasjon	4 %	93 %	1716	4 %	93 %	2110
Formgivningsfag	13 %	85 %	4618	11 %	87 %	4466
Byggfag	9 %	89 %	3114	7 %	90 %	3211
Tekniske byggfag	16 %	77 %	790	12 %	79 %	763
Trearbeidsfag	34 %	60 %	183	17 %	77 %	168
Elektrofag	13 %	86 %	3857	10 %	88 %	3727
Helse- og sosialfag	12 %	86 %	4964	11 %	88 %	4760
Naturbruk	17 %	74 %	1188	14 %	79 %	1262
Hotell- og næringsmiddelfag	22 %	76 %	2657	18 %	80 %	2405
Salg og service	11 %	87 %	1972	11 %	87 %	2051
Kjemi- og prosessfag	11 %	87 %	302	10 %	88 %	386
Mekaniske fag	15 %	82 %	4461	12 %	84 %	4595
Gjennomsnitt	10 %	87 %	56114	8 %	88 %	57847

I gjennomsnitt er det 87-88 prosent av elevene som søker kurs på VK1, det vil si som følger normal tidsbruk. Lavest andel som følger normert tidsbruk finner vi i programmene Naturbruk, Tekniske byggfag, Trearbeidsfag, Hotell- og næringsmiddelfag og Formgivningsfag. Dette er i tråd med tidligere funn (Sandberg og Markussen 2004, Markussen og Sandberg 2005). Det er imidlertid store forskjeller mellom studieprogrammene i andel som tar grunnkurs det andre studieåret, enten fordi de gjør et omvalg eller fordi de går om samme grunnkurs. På de studieforbereende programmene er det generelt få, ca 5 prosent eller færre som søker om å ta grunnkurs, og det er også forholdsvis få på Byggfag, 9 prosent. Derimot er det en relativt stor andel av elevene på Hotell- og næringsmiddelfag som søker et grunnkurs etter første skoleår, nesten en av fem elever. I tillegg er det stor andel som gjør omvalg på Trearbeidsfag, men dette varierer mye fra år til år på grunn av små tall. Hotell- og næringsmiddelfag og Trearbeidsfag var også to

av de studieretningene med lavest andel som søker videre i forhold til normert tidsbruk, og det kommer i noen grad av at elevene på de studieretningene gjør et omvalg. I begge kullene var det på studieretningene Trearbeidsfag, Tekniske byggfag, Naturbruk og Hotell- og næringsmiddelfag mindre enn 80 prosent av elevene som søkte videre i forhold til normert tidsbruk.

Tabell 2.6 Prosentandel av førsteårselevne i 2006 og 2007 som søkte vg1 og Vg2 året etter.

	2006			2007		
	Søkt Vg1	Søkt Vg2	N	Søkt Vg1	Søkt Vg2	N
Studiespesialisering	4 %	90 %	24633	4 %	91 %	24213
Idrettsfag	4 %	88 %	3764	4 %	88 %	3843
Musikk, dans og drama	3 %	91 %	2085	4 %	94 %	2022
Medier og kommunikasjon	5 %	91 %	2734	5 %	93 %	2842
Design og håndverk	16 %	81 %	2504	17 %	80 %	2452
Bygg- og anleggsteknikk	6 %	91 %	4314	8 %	88 %	4559
Elektrofag	7 %	92 %	3673	7 %	92 %	4025
Helse- og sosialfag	11 %	87 %	4994	13 %	85 %	4988
Naturbruk	14 %	79 %	1278	13 %	79 %	1277
Restaurant- og matfag	18 %	79 %	2202	18 %	80 %	1976
Service- og samferdsel	10 %	87 %	2315	13 %	84 %	2208
Teknikk og industriell produksjon	11 %	84 %	4807	11 %	84 %	5126
Gjennomsnitt	7 %	88 %	59303	8 %	88 %	60291

Dersom vi ser på tilsvarende tall for kullene etter reformen finner vi at 88 prosent søker videre til Vg2, det vil si har normert tidsbruk i begge kull. Det er med andre ord omtrent samme andel som hadde normert tidsbruk i 2005-kullet. Også her finner vi den laveste andelen som søker videre i forhold til normalprogresjon i Naturbruk og Restaurant og matfag, samt Design og håndverk. Andelen som søker kurs på vg1-nivå andre året, det vil si gjør et omvalg, er størst i programmene Restaurant og matfag og Design og Håndverk, der 18 respektive 16 prosent av elevene i begge kullene gjør et omvalg.

Dersom vi sammenligner gutter og jenter ser vi at det generelt er en større andel av guttene som gjør et omvalg etter første året. Dette gjelder i neste alle fag, unntatt Mekaniske fag i 2004 og 2005-kullet, Byggfag/Bygg- og anleggsteknikk i alle kullene og Elektrofag i 2004-, 2005- og 2006-kullet. I disse fagene har jentene en signifikant høyere sannsynlighet for å gjøre et omvalg etter første året enn guttene har. Felles for disse fagene er at de er guttedominert, mindre enn 10 prosent av elevene er jenter. Vi finner tilsvarende mønster i de to mest jentedominerte studieretningene/ utdanningsprogrammene Helse- og sosialfag og Formgivingsfag/Design og Håndverk. Der har guttene større sannsynlighet for å gjøre et omvalg, og dette gjelder fremfor alt på Helse og sosialfag der mellom en av fire og en av tre velger å ta et annet fag enn de begynte på.

Tabell 2.7 Prosentandel gutter og jenter som begynner på grunnkurs/vg1 igjen andre året, etter kull og studieretning/utdanningsprogram

	2004-kullet		2005-kullet		2006-kullet		2007-kullet	
	Gutt	Jente	Gutt	Jente	Gutt	Jente	Gutt	Jente
AF/ST	6,3 %	5,0 %	7,3 %	5,9 %	4,4 %	4,2 %	4,6 %	4,4 %
ID	5,8 %	4,8 %	6,2 %	4,8 %	5,7 %	3,4 %	5,3 %	3,9 %
MD	7,2 %	2,8 %	8,6 %	5,0 %	3,9 %	4,0 %	4,8 %	4,2 %
MK	5,0 %	3,1 %	6,9 %	5,8 %	5,1 %	5,7 %	5,5 %	6,2 %
FO/DH	16,7 %	12,2 %	18,0 %	13,2 %	31,6 %	16,9 %	35,8 %	14,7 %
HS	27,9 %	11,4 %	30,4 %	12,6 %	27,8 %	11,3 %	26,5 %	11,6 %
EL	14,2 %	23,3 %	14,6 %	18,8 %	10,1 %	15,3 %	9,2 %	12,9 %
NA	16,3 %	13,9 %	14,8 %	11,5 %	13,5 %	17,8 %	13,5 %	11,4 %
HN/RM	18,9 %	20,2 %	21,4 %	18,2 %	17,4 %	19,1 %	19,2 %	17,7 %
SA/SS	13,5 %	11,2 %	15,6 %	11,6 %	14,9 %	11,0 %	16,4 %	11,3 %
ME/TP	14,1 %	23,0 %	15,3 %	23,1 %	13,5 %	16,2 %	11,9 %	15,8 %
KP	10,9 %	9,9 %	15,3 %	10,9 %				
BY/BA	8,6 %	28,3 %	9,4 %	18,5 %	6,7 %	15,8 %	7,9 %	19,1 %
TB	16,4 %	23,1 %	16,7 %	7,7 %				
TR	28,3 %	25,0 %	18,3 %	19,2 %				
Gjennomsnitt	10,5 %	10,5 %	11,3 %	9,1 %	9,3 %	8,8 %	8,4 %	7,7 %
Gj.snitt yrkesfag	13,7 %	15,9 %	14,5 %	12,9 %	12,8 %	14,8 %	11,2 %	12,2 %

Med andre ord ser det ut som om elever som har gjort et utradisjonelt valg, det vil si valgt en studieretning/utdanningsprogram der de tilhører det underrepresenterte kjønn, har noe større sannsynlighet for å gjøre et omvalg etter første året enn elever som ikke har valgt slik. Det er vanskelig basert på statistikk å si noe om hva dette kommer av, men det er likevel en interessant observasjon.

Dersom vi sammenligner før og etter reformen finner vi at det er noe større andel som søker i henhold til normert tidsbruk etter innføringen av Kunnskapsløftet, eller at nivået er det samme for 2005-kullet, 2006-kullet og 2007-kullet. Samtidig er det stabilitet i hvilke programmer som har størst grad av omvalg: det er Naturbruk, Hotell og næringsmiddelfag/Restaurant og matfag og Formgivningsfag/Design og Håndverk.

Vi skal nå se på hvor stor andel av elevene som har normert tidsbruk som søker videre til andre året på samme program som de allerede går på. Tabell 2.8 viser at majoriteten av elevene fortsetter på det programmet de begynte på året før. Imidlertid merker vi oss at det i kullene 2004 og 2005 bare er omtrent 85 prosent som fortsetter på samme program blant de som var elev på Elektrofag og Mekaniske fag, men det kommer av at det i de fagene finnes kryssløp. Det innebærer at elevene benytter anledningen til å bytte til et annet program uten tidstap. Elevene på Elektrofag bytter oftest til Mekaniske fag eller til Allmenne fag, sannsynligvis til IKT-servicefag. Elevene på Mekaniske fag bytter til Byggfag, Elektrofag, eller Allmenne fag. Vi ser også at det er 5 prosent av elevene på Salg og service som bytter til Allmenne fag, også sannsynligvis for å ta IKT-servicefag. IKT-servicefag er med andre ord et kurs med kryssløp fra mange andre studieretninger og som mange benytter muligheten å skifte til.

For de to kullene etter reformen er det generelt lavere andel av elevene som benytter muligheten med kryssløp, det er noen elever fra Elektrofag og Teknikk og industriell produksjon som skifter til Service og samferdsel i 2008, sannsynligvis for å ta IKT-servicefag som da var blitt plassert der. Imidlertid er andelen som benytter seg av kryssløp lavere etter reformen enn den var før.

Tabell 2.8 Prosentandel elever som søker for å fortsette på samme studieretning/utdanningsprogram andre studieår.

	2004-kullet	2005-kullet	2006-kullet	2007-kullet
Allmennfag/Studiespesialisering	99 %	99 %	99 %	99 %
Idrettsfag	95 %	96 %	98 %	97 %
Musikk, dans og drama	96 %	97 %	99 %	95 %
Medier og kommunikasjon	98 %	97 %	97 %	98 %
Formgivning/Design og håndverk	97 %	96 %	93 %	86 %
Helse- og sosialfag	99 %	99 %	95 %	99 %
Elektrofag	86 %	87 %	95 %	90 %
Naturbruk	91 %	93 %	95 %	98 %
Salg og service/Service og samferdsel	95 %	94 %	89 %	99 %
Hotell og næringsmiddel/Restaurant og matfag	97 %	98 %	95 %	97 %
Byggfag/Bygg- og anleggsteknikk	97 %	98 %	96 %	98 %
Tekniske byggfag	97 %	97 %		
Trearbeidsfag	95 %	96 %		
Mekaniske fag/Teknikk og industriell produksjon	86 %	87 %	93 %	91 %
Kjemi- og prosessfag	97 %	97 %		

Vi ser dermed at hoveddelen av de som følger normert tidsbruk gjennom videregående opplæring søker om å fortsette på det programmet de begynte på. De som skifter program gjør det stort sett i form av kryssløp, det vil si de velger å gå over til et annet program uten å tape tid.

2.4 Søkning til tredje år, fortsatt stø kurs?

Vi skal nå se på om de som fulgte normert tidsbruk på andre året søkte videre på neste nivå det tredje året, det vil si søkte VK2/Vg3 eller lære, eller om de søkte kurs på lavere nivå. Det siste innebærer et omvalg med tidstap. Tabell 2.8 viser dette for de yrkesfaglige studieretningene/ utdanningsprogrammene. De studieforbereende er ikke vist fordi det der er mangler i registreringen av søkere fra andre til tredje år, og dette er særlig i noen fylker. Dette kommer av at det i noen fylker var slik at elever som hadde bestått alle fag på andre året automatisk ble flyttet opp til tredje året, uten søkning.¹ Med andre ord vil mange av elevene på de studieretningene være elever på tredje året, uavhengig av om de har søkt eller ikke. Etter innføringen av Kunnskapsløftet må alle elever søke opptak til alle tre årene, og dette gjelder også elever på studieforbereende utdanningsprogrammer. Imidlertid viser tallene at det er svært få, kun omtrent 2 prosent av elevene på

¹ Elever med stryk blir bare flyttet opp etter individuell vurdering på skolen.

studiespesialiserende studieretning/utdanningsprogram som søker kurs på lavere nivå enn VK2/Vg3.

Tabell 2.9 Prosentandel av andreårselevne i 2004, 2005 og 2006-kullet som søkte VK2/Vg3/lære eller kurs på lavere nivå året etter.

	2004- kullet		2005- kullet		2006- kullet	
	Lavere nivå	VK2/Lære	Lavere nivå	VK2/lære	Lavere nivå	Vg3/lære
Medier og kommunikasjon	2 %	97 %	2 %	94 %	1 %	95 %
Formgivning/Design og håndverk	7 %	90 %	5 %	90 %	10 %	86 %
Helse- og sosialfag	7 %	90 %	7 %	90 %	8 %	89 %
Elektrofag	7 %	89 %	6 %	88 %	6 %	90 %
Naturbruk	7 %	82 %	6 %	85 %	7 %	87 %
Salg og service/Service og samferdsel	4 %	93 %	3 %	92 %	7 %	88 %
Hotell og næringsmiddel/ Restaurant og matfag	13 %	82 %	11 %	81 %	11 %	82 %
Byggfag/Bygg- og anleggsteknikk	6 %	86 %	5 %	84 %	6 %	87 %
Tekniske byggfag	5 %	88 %	4 %	86 %		
Trearbeidsfag	13 %	82 %	12 %	74 %		
Mekaniske fag/Teknikk og industriell produksjon	15 %	79 %	12 %	78 %	12 %	80 %
Kjemi- og prosessfag	2 %	92 %	4 %	91 %		

Tabell 2.9 viser at hoveddelen av elevene på yrkesfaglige programmer søker seg videre til tredjeåret, enten det er i skole eller i lære. Det er imidlertid noen studieretninger som skiller seg ut med forholdsvis mange elever som velger å gå om, eller søke et program på VK1/Vg2 nivå eller lavere. Disse er Hotell- og næringsmiddelfag, Mekaniske fag og Trearbeidsfag i kullene før reformen, og Teknikk og industriell produksjon, Restaurant- og matfag og Design og håndverk etter reformen. På alle disse studieretningene / utdanningsprogrammene er det mer enn 10 prosent som gjør et omvalg etter andre studieåret. Hoveddelen av disse tar fag på VK1/Vg2 nivå, og over halvparten går om på samme studieretning/utdanningsprogram som de gikk året før. Men det er i liten grad slik at eleven går om samme fag, det er snarere slik at de velger et annet fag innenfor samme studieretning/ utdanningsprogram. For eksempel velger en elev som tok kokkfag andre året å søke om opptak på konditorfaget året etter. Det vil da se ut som at eleven går om et år på samme studieretning, men det er i realiteten et omvalg.

Felles for elevene på alle disse studiene er at de har relativt sett svake karakterer fra grunnskolen. I Hotell og næringsmiddelfag/ Restaurant og matfag er snittkarakteren 3,4, mens den er 3,2 i Mekaniske fag, Trearbeidsfag og Teknikk og industriell produksjon. Snittkarakteren i Design og håndverk er 3,5-3,6, hvilket er 0,2 karakterpoeng dårligere enn snittkarakteren på Formgivningsfag (Frøseth m.fl. 2008:59). Vi har ikke brukt informasjon om karakterer de har oppnådd i videregående skole så langt, og kan dermed ikke kontrollere for om disse elevene har strøket i et eller flere fag i løpet av det andre året. Dersom de har strøket eller mangler karakter i et eller flere fag kan også det være en grunn til å gå om eller skifte fag innenfor studieretningen.

Omvalg ved overgangen ved overgangen fra annet til tredje år er svært lite aktuelt, ettersom Vg2-kursene vil lede mot et gitt antall lærefag eller Vg3-kurs innenfor samme

utdanningsprogram. I denne rapporten har vi valgt å gjøre dypdykk i overgangen til det tredje året ved å se på tendensen til å søke påbygging til generell studiekompetanse (redegjort for i kapittel 5) og ved å se på tre ulike utdanningsprogrammer (kapittel 7-9). Hvor mange av elevene som ender opp i lære totalt sett og for hvert enkelt program er det redegjort for i kapittel 4.

2.5 Oppsummering

Vi har i dette kapittelet vist at elevenes preferanser er forholdsvis stabile over tid. Vi finner noe som sannsynligvis skyldes finanskrisen i søkningen i 2009-kullet, ved at færre gutter søker Byggfag og en noe større andel jenter søker Helse- og sosialfag, men ellers er det lite endringer over tid.

Det er tilsynelatende en nedgang i søkningen til studieforberedende programmer, men det skyldes i stor grad økt søkning til Medier og kommunikasjon, som er et program som for de aller fleste leder frem til studiekompetanse. Ellers er det i stor grad stabilitet i søkermønstrene, med unntak av økningen i Medier og kommunikasjon og nedgangen i søkningen til Restaurant og matfag og Design og håndverk. Nedgangen i Design og håndverk er høyst sannsynlig en effekt av reformen, gjennom at det programmet har blitt omstrukturert. Økningen i søkning til Medier og kommunikasjon og nedgangen i søkningen til Restaurant og matfag begynte derimot før reformen. Økningen i søkning til Medier og kommunikasjon er sannsynligvis delvis en effekt av sterk søkning over tid, siden det også fører til en økning i antallet skoler som tilbyr programmet.

I mange studier er det mellom 90 og 95 prosent av elevene som har fullført det første året som søker samme program det andre året. Unntaket her er elever på Elektrofag og Mekaniske fag i kullene før Kunnskapsløftet, der omtrent 85 prosent fortsetter på samme program. Dette kommer av at i disse fagene finnes et kryssløp, slik at de kan bytte studieretning uten tidstap. Det vanligste her er å velge et kryssløp til kurset IKT-servicefag. I kullene etter reformen er det lavere andel av elevene som benytter muligheten med kryssløp. Faget IKT-driftsfag ble ved reformen flyttet til Service og samferdsel, hvilket gjør at dette nå blir det utdanningsprogrammet som elevene skifter til uten tidstap.

Vi finner også dette mønsteret ved overgang til tredje året, at hoveddelen av elevene fortsetter på studieretningen/programmet de gikk på høsten før. Imidlertid er det over 10 prosent av elevene på Hotell og næringsmiddelfag, Mekaniske fag og trearbeidsfag i kullene før reformen, og på Teknikk og industriell produksjon, Restaurant og matfag og Design og håndverk etter reformen som velger å gå om, det vil si søker på lavere nivå. Dette er med andre ord omvalg som blir foretatt forholdsvis sent i utdanningsløpet. Mange av disse elevene går om samme utdanningsprogram, men et annet kurs enn den de gikk på første året. Dermed har de gjort et omvalg, til tross for at det ser ut som om de går samme studieretning/utdanningsprogram om igjen.

3 Gjennomføring til tredje år

I dette kapittelet skal vi se på gjennomføringen av videregående opplæring til det tredje året for tre grunnskolekull. I og med at vi bare har data til og med høsten 2008, er det bare det første reformkullet (2006-kullet) vi har mulighet til å følge til tredje år foreløpig, i tillegg til de to kullene som vi følger før innføringen av reformen (2004- og 2005-kullet). I forrige delrapport fra dette prosjektet ble det presentert noen tall for gjennomføring til tredje året for de to siste kullene før innføringen av reformen (Frøseth m.fl. 2008:102-109). I dette kapittelet vil disse analysene utvides med tall for det første reformkullet, og vi vil også se på fylkesvise forskjeller i gjennomføringen til tredje år.

3.1 Gjennomføring og status det tredje året

Når vi ser på gjennomføring til tredje opplæringsår skiller vi mellom seks kategorier: 1) de som har fulgt normert tidsbruk innenfor samme studieretning/utdanningsprogram som de begynte på, 2) de som har skiftet studieretning/utdanningsprogram, men som likevel følger normert tidsbruk (kryssløp), 3) De som er forsinket, men som fortsatt er under opplæring innenfor samme studieretning som de begynte på, 4) De som er forsinket og som har byttet studieretning, 5) De som har sluttet underveis i opplæringen, 6) De som aldri har begynt i videregående, og som derfor er utenfor opplæring den tredje høsten etter at de gikk ut av grunnskolen.

Tabell 3.1 viser gjennomføring til tredje opplæringsår for 2004-, 2005- og 2006-kullet, det vil si de to siste kullene før og det første kullet etter innføringen av Kunnskapsløftet. Hvis vi ser på andelen som har fulgt normert tidsbruk, uavhengig av om de har byttet utdanningsprogram underveis i løpet (normert tidsbruk + omvalg uten tidstap), finner vi at denne andelen er snaut 3 prosentpoeng høyere i 2005- og 2006-kullet (74,6 og 74,5 prosent), sammenlignet med i 2004-kullet. Vi finner altså en liten forbedring i den samlede andelen som følger normert tidsbruk i løpet av perioden, men endringen kom i forkant av reformen.

Tabell 3.1 Gjennomføring etter oppstart av tredje opplæringsår for tre grunnskolekull

	2004-kullet		2005-kullet		2006-kullet	
	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall
Normert tidsbruk	61,5	36479	64,0	38885	62,8	39501
Omvalg uten tidstap	10,3	6098	10,6	6457	11,7	7344
Samme retning, tidstap	7,1	4231	5,3	3198	4,2	2615
Omvalg med tidstap	7,9	4696	7,5	4542	8,0	5025
Sluttet	11,4	6741	11,2	6820	11,6	7268
Utenfor opplæring	1,9	1101	1,5	896	1,8	1121
Total	100,0	59346	100,0	60798	100,0	62874

Andelen som har sluttet eller som var utenfor opplæring, det vil si de som aldri har begynt, var så å si den samme i alle kullene. Omtrent 11 prosent var registrert som sluttet ved oppstarten av det tredje opplæringsåret, mens i underkant av 2 prosent var utenfor opplæring. Dette betyr at den svake økningen i andelen som fulgte normert tidsbruk i 2005- og 2006-kullet skyldes at andelen som var forsinket i utdanningsløpet var noe lavere i disse to kullene, enn i 2004-kullet.

Tabell 3.2 viser elevenes status ved oppstarten av det tredje opplæringsåret. I tråd med det vi fant i tabell 3.1 ser vi at andelen som er på VKII/Vg3 er et par prosentpoeng høyere i 2005- og 2006-kullet, sammenlignet med i 2004-kullet, mens andelen som er på lavere nivå og som dermed er forsinket er lavere i de to siste kullene. Når det gjelder andelen som er registrert på påbygging til studiekompetanse eller i lære, er disse så å si de samme i de tre kullene.

Tabell 3.2 Status etter oppstart av tredje opplæringsår for tre grunnskolekull

	2004-kullet	2005-kullet	2006-kullet
Grunnkurs/Vg1	4,0	3,5	3,1
VKI/Vg2	11,0	9,3	9,1
VKII/Vg3	49,7	51,8	51,1
Påbygging til studiekompetanse	7,8	7,8	8,4
Lære i bedrift	14,2	15,0	15,0
Utenfor opplæring	13,2	12,7	13,3
Total	100,0	100,0	100,0

I årene like før og etter innføringen av Kunnskapsløftet har det vært en generell tendens til økt søkning til studieforbereende. Dette kan kanskje forklare at gjennomstrømningen til tredje år er litt bedre i 2005- og 2006-kullet, sammenlignet med i 2004-kullet, i og med at tidligere undersøkelser har vist at gjennomstrømningen er betydelig bedre på studieforbereende enn på yrkesfaglige studieretninger (se for eksempel Markussen m.fl. 2008, SSB 2009, Støren m.fl. 2007). Forskjellen i gjennomføring til tredje år innen studieforbereende og yrkesfaglige utdanningsprogram vil vi undersøke nærmere i neste del.

3.2 Forskjeller mellom studieforbereende og yrkesfag

I tabell 3.3 viser vi gjennomføring etter oppstart av tredje opplæringsår hvor vi skiller mellom de to hovedretningene i videregående opplæring: studieforbereende (Allmenne fag/Studiespesialisering, Idrettsfag og Musikk, dans og drama) og yrkesfag (resten). I tabellen har vi delt elevene etter om de begynte på en studieforbereende eller yrkesfaglig studieretning eller utdanningsprogram den første høsten i videregående.

Tabellen viser at det har vært en liten forbedring i normert tidsbruk ved oppstarten av det tredje opplæringsåret blant elevene innen de studieforbereende retningene. Innen yrkesfagene har andelen som følger normert tidsbruk ved oppstarten det tredje året (normert tidsbruk + omvalg uten tidstap), vært relativt stabil mellom kullene blant yrkesfagelevne. Den lille økningen i andelen som fulgte normert tidsbruk som vi fant når vi så på hele kullene i tabell 3.1 og 3.2 kan dermed både forklares av at det har vært en

økning i hvor stor andel av elevkullene som går på en studieforberedende retning, i tillegg til at vi finner en svak forbedring i gjennomføringen på normert tid innen de studieforberedende retningene.

Snarere enn endringer i gjennomføringen over tid innenfor henholdsvis studieforberedende og yrkesfaglige retninger, er nok det mest påfallende i tabell 3.3 forskjellene mellom de to hovedretningene som også har vært dokumentert i tidligere studier (se for eksempel Markussen m.fl. 2008, SSB 2009, Støren m.fl. 2007). Andelen som følger normert tidsbruk er betydelig høyere blant elevene innen studieforberedende retninger enn blant elevene innen yrkesfag, hvor det er en vesentlig høyere andel som er forsinket i utdanningen eller som har sluttet ved oppstarten av det tredje året.

Tabell 3.3. Gjennomføring etter oppstart av tredje opplæringsår for tre grunnskolekull, etter hovedretning første år

	Studiekompetanse			Yrkeskompetanse		
	2004-kullet	2005-kullet	2006-kullet	2004-kullet	2005-kullet	2006-kullet
Normert tidsbruk	87,0	88,3	88,2	44,1	45,7	42,4
Omvalg uten tidstap	1,7	2,0	2,2	18,4	19,2	20,7
Samme retning, tidstap	2,8	1,7	2,2	8,1	6,2	6,4
Omvalg med tidstap	5,0	4,3	4,1	10,4	10,2	9,8
Sluttet	3,5	3,7	3,3	19,0	18,7	20,8
Total (N)	26292	27943	30512	29821	29904	28834

I tabell 3.4 presenteres status etter oppstart av tredje opplæringsår, fordelt etter om elevene begynte på en studieforberedende eller yrkesfaglig studieretning da de begynte i videregående. Blant elevene innen studieforberedende retninger er det lite endring å spore mellom kullene, sett bort fra en svak økning i andelen som var på VKII/Vg3, og som dermed fulgte normert tidsbruk, den tredje høsten.

Tabell 3.4 Status etter oppstart av tredje opplæringsår for tre grunnskolekull, etter hovedretning første år

	Studieforberedende			Yrkesfag		
	2004-kullet	2005-kullet	2006-kullet	2004-kullet	2005-kullet	2006-kullet
Grunnkurs/Vg1	1,7	1,2	1,2	4,3	4,2	3,9
VKI/Vg2	6,2	4,9	5,1	14,1	12,2	12,3
VKII/Vg3	88,1	89,7	90,1	19,8	19,6	13,3
Allmennfaglig påbygging	0,2	0,1	0,1	15,4	15,6	18,0
Lære i bedrift	0,4	0,4	0,2	27,3	29,7	31,8
Utenfor opplæring	3,5	3,7	3,3	19,0	18,7	20,8
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Innen yrkesfagene finner vi noe større forskjell mellom kullene. Andelen som er registrert på påbygging til studiekompetanse det tredje året har økt med i underkant av tre prosentpoeng fra om lag 15 prosent i 2004- og 2005-kullet til 18 prosent i 2006-kullet. Samtidig viser tabell 3.4 at andelen som er i lære blant yrkesfagelevne har økt i løpet av perioden, fra 27,3 prosent i 2004-kullet til 29,7 prosent i 2005-kullet og 31,8 prosent i

2006-kullet. Motsatt ser vi at andelen som gikk på VKII/Vg3 i skole den tredje høsten synker med 6 prosentpoeng fra 2005- til 2006-kullet.

Denne endringen skyldes i hovedsak at den gamle store hjelpepleierutdanningen som var et skoleløp som ledet til yrkeskompetanse, etter innføringen av Kunnskapsløftet ble gjort om til en utdanning hvor opplæringen foregår i bedrift (helsearbeiderfaget). I tillegg har antallet skoleløp som leder til yrkeskompetanse gått ned fra 20 slike skoleløp innenfor Reform94-strukturen til 12 skoleløp innenfor den nye Kunnskapsløftetstrukturen. Den økte andelen i lære blant yrkesfagelevne og den minskede andelen som var i opplæring i skole den tredje høsten som vi observerer i tabell 3.4 er dermed som forventet ut i fra strukturendringer som reformen har medført. Økningen i andelen som var i påbygging til studiekompetanse er derimot mer overraskende. Økningen kan kanskje skyldes strukturendringer ved at flere søker seg til påbygging til studiekompetanse når det blir flere lærefag hvor opplæringen foregår i bedrift fremfor i skolen, for eksempel fordi ungdommene ikke får læreplass, fordi de tror de ikke vil få læreplass eller fordi de ønsker å fortsette utdanningen i skole fremfor i bedrift. Hvorvidt økningen i andelen yrkesfagelever som går på påbygging til generell studiekompetanse kan sees i sammenheng med Kunnskapsløftet, vil kunne vise seg når vi har data for flere grunnskolekull etter reformen ble innført.

3.3 Kompetansemål den tredje høsten

I denne delen ønsker vi å se nærmere på forskjellen i gjennomføringen til tredje år mellom ulike studieretninger/utdanningsprogram. Tabell 3.5 viser en oversikt over hvilket kompetansemål ungdommene i de tre grunnskolekullene har ved oppstarten av det tredje opplæringsåret, etter hvilken studieretning/utdanningsprogram de begynte på den første høsten. I tabellen skilles det mellom fire grupper: de som ved oppstarten av tredje år har brukt normert tid og er på vei mot studiekompetanse, de som har brukt normert tid og er på vei mot yrkeskompetanse, de som er forsinket og de som har sluttet eller er utenfor opplæring den tredje høsten. Kort oppsummert viser tabell 3.5 at utviklingen i kompetansemål og progresjon har vært noe ulik innenfor ulike studieretninger/utdanningsprogram i løpet av den perioden vi ser på her. Tabellen inneholder veldig mange tall, og vi vil her bare konsentrere oss om å kommentere de studieretningene/utdanningsprogrammene hvor det har vært endringer av betydning over tid: Helse- og sosialfag, Elektrofag, Hotell- og næringsmiddelfag/Restaurant og matfag og Salg og Service/Service og samferdsel.

Blant elevene som begynte på Helse- og sosialfag finner vi en betydelig økning i andelen som er på vei mot studiekompetanse den tredje høsten fra 27 prosent i 2004-kullet til 35 prosent i 2006-kullet. Motsatt er andelen som har fulgt normert tidsbruk og som sikter mot yrkeskompetanse blant elevene som begynte på Helse- og sosialfag tilsvarende lavere i 2006-kullet sammenlignet med i 2004-kullet. Det er imidlertid verdt å merke seg at økt andel på vei mot studiekompetanse og lavere andel på vei mot yrkeskompetanse er en endring som gjør seg gjeldende også når vi sammenligner 2005-kullet med 2004-kullet. Til tross for at Helse- og sosialfag er en yrkesfaglig studieretning er det altså en betydelig andel av elevene som er på vei mot studiekompetanse den tredje høsten, og denne andelen

har økt over tid. I 2006-kullet er det faktisk flere av elevene på Helse- og sosialfag som er på vei mot studiekompetanse den tredje høsten enn som er på vei mot yrkeskompetanse (henholdsvis 35,3 og 28,4 prosent). Vi ser også at det var noen flere som sluttet (tre prosentpoeng) blant Helse- og sosialfagelevne i 2006-kullet sammenlignet med i de to andre kullene.

Tabell 3.5 Kompetansemål etter oppstart av tredje opplæringsår for tre grunnskolekull etter hvilken studieretning/utdanningsprogram de begynte på den første høsten

	Normert tid mot studiekompetanse			Normert tid mot yrkeskompetanse			Forsinket			Sluttet/utenfor		
	2004	2005	2006	2004	2005	2006	2004	2005	2006	2004	2005	2006
AF/ST	87,8	88,9	89,9	0,5	0,4	0,2	8,2	6,8	6,2	3,5	3,9	3,7
ID	90,5	90,6	91,0	0,4	0,3	0,1	6,6	6,2	6,4	2,6	2,9	2,4
MD	88,9	89,0	89,3	1,0	0,6	0,6	6,3	6,7	5,7	3,9	3,7	4,1
MK	83,9	83,4	83,2	3,4	2,4	3,0	8,8	7,3	7,1	5,9	6,9	6,6
HS	26,8	30,5	35,3	39,5	36,5	28,4	18,9	17,6	17,5	14,9	15,5	18,8
EL	12,3	9,9	12,7	52,1	59,8	59,3	20,3	16,7	14,5	15,3	13,6	13,6
ME/TP	4,3	3,6	5,2	45,8	48,9	50,9	22,6	20,7	19,1	27,3	26,9	24,8
KP	9,6	7,3	-	65,6	64,5	-	3,0	3,4	-	12,9	14,2	-
HN/RM	14,7	13,1	15,2	30,6	33,5	33,4	27,8	25,9	22,6	26,8	27,6	28,8
NA	40,1	39,2	35,3	24,7	28,4	27,5	18,1	15,8	18,9	17,3	16,6	18,4
BY/BA	8,9	9,2	9,9	56,6	58,4	54,1	12,7	11,3	10,5	21,8	21,1	25,5
TB	4,1	8,0	-	56,3	58,7	-	19,5	15,7	-	20,1	17,6	-
TR	12,0	6,0	-	33,9	39,9	-	25,1	23,2	-	29,0	31,0	-
SA/SS	40,3	40,6	37,3	21,9	23,1	20,7	14,0	14,1	16,0	22,8	22,2	26,0
FO/DH	53,9	54,5	23,1	13,0	13,1	29,0	17,3	16,5	23,3	15,8	16,1	24,6
Særskilt	14,4	12,1	0,6	9,4	5,1	36,1	54,7	61,7	38,0	21,5	22,1	25,2
Ikke i opplæring	12,2	19,5	18,5	5,4	4,5	7,9	38,2	32,7	27,2	44,2	43,2	46,3
Total	53,2	55,3	56,1	18,5	18,7	18,2	15,1	13,3	12,2	13,2	12,7	13,6

Blant elevene som begynte på Elektrofag finner vi en økning på sju prosentpoeng i andelen som har fulgt normert tidsbruk og er på vei mot yrkeskompetanse fra 2004- til 2006-kullet. Motsatt har særlig andelen som er forsinket, men også andelen som har sluttet i opplæringen sunket blant Elektrofagelevne i løpet av denne perioden. Det har altså vært en betydelig forbedring i studieprogresjonen innen Elektrofag, og tabellen viser at forbedringen skjedde fra 2004- til 2005-kullet, som vi si før reformen ble innført. Det er viktig å understreke at forskjellen i gjennomføringen blant Elektrofagelevne fra 2004- til 2005 og 2006-kullet kan skyldes at gjennomføringen innenfor denne studieretningen tilfeldigvis var avvikende lav i 2004-kullet.

Innen studieretningen Hotell- og næringsmiddelfag/Restaurant og matfag er det en 5 prosentpoengs nedgang i andelen som er forsinket i opplæringen ved oppstarten av det tredje året fra 2004- til 2006-kullet. Det er derimot en økning på 3 prosentpoeng i andelen innenfor denne gruppa som har fulgt normert tidsbruk og er på vei mot yrkeskompetanse, og en økning på 2 prosentpoeng i andelen som har sluttet i utdanningen. Vi observerer altså en svak forbedring i studieprogresjonen innen Hotell- og næringsmiddelfag/Restaurant og matfag, men også her skjer endringen i forkant av reformen (fra 2004- til 2005-kullet).

Hvis vi ser på gjennomføringen til tredje år for elevene i 2006-kullet som begynte på utdanningsprogrammet Service og samferdsel, finner vi at andelen som er forsinket eller som har sluttet er henholdsvis 2 og 4 prosentpoeng høyere i dette kullet, enn blant elevene som begynte på studieretningen Salg og service i 2005-kullet. Det er særlig andelen som er på vei mot studiekompetanse den tredje høsten som har gått ned i denne gruppen i det første reformkullet, sammenlignet med det siste grunnskolekullet før innføringen av reformen. Innen det nye utdanningsprogrammet Service og samferdsel finner vi dermed høyere frafall og mer forsinkelser det tredje året enn hva vi finner innenfor den gamle studieretningen Salg og service.

Strukturendringene som ble innført i forbindelse med Kunnskapsløftet gjør det vanskelig å sammenligne gjennomføring på tvers av kullene innenfor noen studieretninger/utdanningsprogram. Dette gjelder de gamle studieretningene Mekaniske fag og Kjemi- og prosessfag som etter Kunnskapsløftet er slått sammen til utdanningsprogrammet Teknikk og industriell produksjon, de gamle studieretningene Byggfag, Trearbeidsfag og Tekniske byggfag som er slått sammen til utdanningsprogrammet Bygg- og anleggsteknikk og det nye utdanningsprogrammet Design- og håndverk som bygger på den gamle studieretningen Formgivningsfag, men som i stor grad har fått nytt innhold. Med forbehold om strukturendringene og disse tolkningsproblemene kan det likevel se ut til at gjennomføringsgraden er noe bedre på Teknikk og industriell produksjon enn på de gamle studieretningene som dette utdanningsprogrammet bygger på, mens det motsatte er tilfelle innen Bygg- og anleggsfag.

3.4 Fylkesvise forskjeller i gjennomføring

Vi skal nå se på gjennomføring til tredje opplæringsår fordelt etter fylke. I tabellen presenteres andelen som fulgte normert tidsbruk, var forsinket eller var utenfor opplæring ved oppstarten av det tredje året etter fylke i 2004-kullet, samt endringer i disse andelenene fra 2004 til 2005-kullet og fra 2005- til 2006-kullet (Tabell 3.6). Endringene mellom de tre kullene er oppgitt i prosentpoeng, og positive tall viser at andelen har økt, mens negative tall viser at andelen har sunket i løpet av denne perioden.

3.4.1 Forskjeller mellom fylkene: Finnmark skiller seg ut

Hvis vi først sammenligner tallene for 2004-kullet ser vi at det er relativt stor fylkesvis variasjon i hvor stor andel som ved oppstarten av det tredje opplæringsåret har fulgt normert tidsbruk, er forsinket eller står utenfor opplæring. Mens rundt tre av fire elever i Akershus, Oslo, Rogaland, Vestfold og Sogn og Fjordane har fulgt normert tidsbruk, er denne andelen betydelig lavere i våre tre nordligste fylker. I Nordland og Troms lå denne andelen på henholdsvis 63,1 og 64,6 prosent, mens andelen som fulgte normert tidsbruk i Finnmark var enda lavere med 52,5 prosent. Også tidligere studier har vist at de tre nordligste fylkene og spesielt Finnmark skiller seg ut med å ha lavere kompetanseoppnåelse og høyere frafall i videregående opplæring enn resten av landet (Byrhagen m.fl. 2006, Støren m.fl. 2007).

Den lave andelen som følger normert tidsbruk i Troms og Nordland i 2004-kullet skyldes særlig at andelen som er forsinket er høyere i disse fylkene enn i de øvrige, men

også i noen grad at andelen som står utenfor opplæring er noe høyere i disse fylkene enn i de fleste andre fylker. I Finnmark skyldes den lave andelen som følger normert tidsbruk både en svært høy andel som er forsinket og en svært høy andel som står utenfor opplæring. Hvis vi ser på andelen som står utenfor videregående opplæring i 2004-kullet, ser vi at Finnmark utmerker seg ved at dette gjelder så mange som en av fire elever i dette fylket. Til sammenligning er andelen som står utenfor videregående opplæring den tredje høsten 15-16,5 prosent i Troms, Nordland og Østfold hvor denne andelen er nest høyest, og 13,2 prosent når man ser hele landet under ett.

Tabell 3.6 Gjennomføring etter oppstarten av det tredje året i 2004-kullet og endring i gjennomføringen fra 2004 til 2006-kullet fordelt etter fylke. Endring fra 2004-2005 og 2005-2006 er oppgitt i prosentpoeng.

	Normert tidsbruk			Forsinket			Utenfor opplæring		
	2004-kullet	Endring 04-05 (%p)	Endring 05-06 (%p)	2004-kullet	Endring 04-05 (%p)	Endring 05-06 (%p)	2004-kullet	Endring 04-05 (%p)	Endring 05-06 (%p)
Østfold	69,0	4,5	0,2	14,5	-3,9	0,0	16,5	-0,7	-0,2
Akershus	75,1	2,4	1,8	13,5	-2,0	-1,4	11,4	-0,3	-0,4
Oslo	75,7	2,9	0,3	11,4	-1,4	0,4	12,9	-1,5	-0,7
Hedmark	68,0	3,5	-0,5	16,9	-1,5	-1,4	15,1	-2,0	1,9
Oppland	72,3	2,4	-1,1	14,3	-2,2	0,1	13,4	-0,2	0,9
Buskerud	71,4	3,5	1,1	15,8	-4,6	-2,0	12,9	1,1	0,9
Vestfold	74,0	2,7	-1,7	12,3	-2,3	-1,1	13,6	-0,4	2,8
Telemark	69,7	1,1	-0,8	16,4	0,3	-0,7	13,9	-1,4	1,5
Aust-Agder	70,1	4,6	-2,2	16,7	-4,6	1,5	13,2	0,0	0,7
Vest-Agder	73,1	5,0	-1,8	15,0	-4,8	-0,2	11,9	-0,2	2,0
Rogaland	75,6	2,8	-0,9	13,6	-2,4	-1,5	10,7	-0,4	2,4
Hordaland	73,2	1,1	3,1	14,0	-1,3	-0,7	12,8	0,2	-2,4
Sogn og Fjordane	73,8	1,7	3,4	14,8	-1,1	-2,2	11,4	-0,6	-1,1
Møre og Romsdal	72,8	2,4	-0,9	15,3	-2,4	-0,3	11,9	0,0	1,2
Sør-Trøndelag	71,0	2,2	-0,3	15,9	-0,8	-0,6	13,1	-1,5	0,8
Nord-Trøndelag	71,7	2,5	-2,7	16,2	-2,2	1,0	12,1	-0,3	1,7
Nordland	63,1	4,5	-2,1	20,8	-3,8	-0,4	16,0	-0,7	2,5
Troms	64,6	4,7	-4,3	20,0	-4,9	2,0	15,4	0,1	2,3
Finnmark	52,5	2,0	-0,8	22,2	1,5	1,6	25,2	-3,5	-0,7
Total	71,7	2,8	-0,1	15,0	-2,3	-0,6	13,2	-0,5	0,7

Både Støren m.fl. (2007: 149-155) og Byrhagen m.fl. (2006:45-47) finner at forskjellen mellom Nordland, Troms og Finnmark og resten av landet i progresjon og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring i stor grad består selv når det kontrolleres for forskjeller mellom fylkene når det gjelder blant annet hvilke studieretninger elevene går på, deres sosioøkonomiske bakgrunn og karakterer fra grunnskolen. Byrhagen m.fl. (2006:57-61) finner i sine analyser at det store avviket fra normal studieprogresjon i de tre nordligste fylkene i all hovedsak skyldes at yrkesfagelevne i disse fylkene har dårligere progresjon enn yrkesfagelevne i resten av landet. De finner også at sannsynligheten for å ikke følge normal studieprogresjon i de tre nordligste fylkene ser ut til å gjelde spesielt for elever med foreldre med lav utdanning og med dårlige karakterer fra grunnskolen. Effekten

av å bo i Finnmark på sannsynligheten for å avvike fra normal studieprogresjon er dessuten sterkere for gutter enn for jenter, mens det motsatte er tilfelle i Troms (kontrollert for studieretning, grunnskolekarakter og familiebakgrunn). I de fleste andre fylker ser fylkeseffektene i følge Byrhagen m.fl. (2006: 58) ut til å være relativt like for gutter og jenter.

Analyser av nyere kull enn det Byrhagen m.fl. (2006) og Støren m.fl. (2007) undersøker, viser at det først og fremst er Finnmark som skiller seg fra resten av landet. Når vi ser på gjennomføringen til tredje år i 2005-kullet (ikke vist i tabell) er gjennomføringen i Troms og Nordland (69,3 og 67,7 prosent) nokså lik som i Hedmark og Telemark (henholdsvis 71,5 og 70,8 prosent). Også de siste tallene fra SSBs utdanningsstatistikk fra kullet som begynte i videregående i 2003, viser at kompetanseoppnåelsen innen fem år i Troms og Nordland (begge 62 prosent) er relativt lik som i en del andre fylker (Vestfold: 62 prosent, Østfold: 64 prosent, Hedmark: 64 prosent) (SSB 2009)².

Høy borteboerandel har fra flere hold vært trukket fram som en mulig forklaring på den lave kompetanseoppnåelsen og det høye frafallet i videregående opplæring i Finnmark, fordi borteboende elever har vist seg å ha høyere sannsynlighet for å slutte i videregående (NOU 2009: 62, Byrhagen m.fl. 2006:46, Støren m.fl. 2007: 151). Bedre tilgang til ufaglærte arbeidsplasser i Finnmark har også vært trukket frem som en mulig forklaring på den lave kompetanseoppnåelsen (Byrhagen m.fl. 2006: 46). Lie m.fl. (2009: 22) konkluderer imidlertid i sin rapport om frafall og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring i Finnmark at skolestruktur, næringsstruktur og høy andel borteboende i liten grad kan forklare den lave kompetanseoppnåelsen i videregående opplæring i fylket. En ny studie av Falch m.fl. (2010: 41) støtter dette, og konkluderer med at problemene rundt lav fullføringsgrad i Nord-Norge i liten grad skyldes at det er dårlig utdanningstilbud i nærheten av bostedet, regionale arbeidsmarkedsforhold eller store avstander. Vi kan ikke på bakgrunn av vårt datamateriale gå nærmere inn på å forklare hva forskjellen mellom Finnmark og resten av landet skyldes når det gjelder gjennomføringen av videregående opplæring til tredje år. Og på bakgrunn av den tidligere forskningen som har sett nærmere på dette kan vi vel bare konkludere med at det ikke finnes noe entydig svar på hva som kan forklare den lave kompetanseoppnåelsen i videregående opplæring i Finnmark.

3.4.2 Endringer over tid

Hvordan andelen som har fulgt normert tidsbruk, er forsinket eller er utenfor opplæring ved oppstarten av det tredje året har endret seg fra 2004- til 2005-kullet og fra 2005-kullet til 2006-kullet innen de ulike fylkene presenteres som prosentpoeng i tabell 3.6. Generelt har det i de fleste fylkene vært små endringer i gjennomføringen til tredje året i løpet av perioden vi undersøker.

Hvis vi først ser på endringen i andelen som har normert tidsbruk ser vi at denne generelt har hatt en svak positiv utvikling i løpet av perioden, men det er noe variasjon i utviklingen mellom de ulike fylkene. I følgende fem fylker øker andelen som fulgte normert tidsbruk fra 2004- til 2006-kullet mest med mellom 4 til 5 prosentpoeng:

² For tabell se: <http://www.ssb.no/emner/04/02/30/vgogjen/tab-2009-09-03-04.html>

Akershus, Hordaland, Buskerud, Østfold og Sogn og Fjordane. I Østfold, Akershus og Buskerud kommer økningen i normert tidsbruk først og fremst i forkant av reformen, mens i Hordaland og Sogn og Fjordane øker gjennomføringen mest (med henholdsvis 3,1 og 3,4 prosentpoeng) fra 2005- til 2006-kullet, altså etter at reformen ble innført.

For de aller fleste fylkene skyldes den økte andelen som følger normert tidsbruk fra 2004- til 2005-kullet at andelen som var forsinket i opplæringen ved oppstarten av det tredje året har sunket. Selv om andelen som er forsinket øker noe fra 2005- til 2006-kullet i omtrent en tredjedel av fylkene, er det en lavere andel som er forsinket i 2006-kullet enn i 2004-kullet i samtlige fylker. Finnmark er det eneste unntaket fra dette ved at andelen som var forsinket i dette fylket økte med 3,1 prosentpoeng fra 2004 til 2006 (1,5 prosentpoeng fra 2004 til 2005 og 1,6 prosentpoeng fra 2005 til 2006).

Innenfor de aller fleste fylkene har det vært lite endring i andelen som står utenfor videregående i løpet av perioden vi ser på. Tabell 3.6 viser imidlertid også her at Finnmark skiller seg ut fra de øvrige fylkene - denne gangen i positiv retning – ved å ha størst nedgang (4,3 prosentpoeng) i andelen som står utenfor opplæring den tredje høsten fra 2004- til 2006-kullet. Denne nedgangen skjer først og fremst fra 2004- til 2005-kullet. Vi merker oss at andelen som sto utenfor opplæring i 2004-kullet var betydelig høyere i Finnmark (25,2 prosent) enn i de øvrige fylkene (16,5 til 10,7 prosent), og at nedgangen i andelen som sto utenfor opplæring fra 2004 til 2006 i Finnmark dermed skjer fra et svært høyt nivå. Dette betyr at den økte andelen som var forsinket i opplæringen i Finnmark som vi omtalte ovenfor i stor grad kompenseres av at en lavere andel står utenfor videregående opplæring den tredje høsten. Vi finner altså at andelen som blir i videregående opplæring i Finnmark ved oppstarten av tredjeåret øker fra 2004- til 2006-kullet, men at flere er forsinket i opplæringen.

3.4.3 Fylkesvise forskjeller når vi ser studieforberedende og yrkesfaglige retninger hver for seg

De fylkesvise forskjellene i gjennomføring til tredje år i 2004-kullet og de fylkesvise forskjellene i endringene over tid når det gjelder gjennomføring til tredje år, kan skyldes forskjeller mellom fylkene i hvordan elevene fordeler seg på ulike studieretninger og hvordan dette har endret seg innenfor hvert fylke i løpet av den perioden vi studerer. Vi har derfor gått nærmere inn og sett på gjennomføringen til tredje år etter fylke hvor vi skiller mellom elevene som gikk på studieforberedende og yrkesfaglige retninger (tabell 3.7). I denne analysen har vi valgt å definere Medier og kommunikasjon som en studieforberedende retning, i og med at de aller fleste av elevene på denne studieretningen har vist seg å ende opp med studiekompetanse, samt at gjennomføringen innenfor Medier og kommunikasjon er mer lik de studieforberedende enn de yrkesfaglige retningene (se for eksempel Markussen m.fl. 2008: 75-77).

Tabell 3.7 Gjennomføring etter oppstarten av det tredje året i 2004-kullet og endring i gjennomføringen fra 2004 til 2006-kullet fordelt etter fylke blant elever som begynte på en yrkesfaglig retning (YF) og studieforberedende retning inkl. MK(SF).

		Normert tidsbruk			Forsinket			Utenfor opplæring		
		2004- kullet	Endring 04-05 (%p)	Endring 05-06 (%p)	2004- kullet	Endring 04-05 (%p)	Endring 05-06 (%p)	2004- kullet	Endring 04-05 (%p)	Endring 05-06 (%p)
YF	Østfold	58,1	2,7	-0,1	18,5	-3,4	-1,1	23,4	0,7	1,2
	Akershus	63,5	1,7	-3,3	17,5	-1,2	0,9	18,9	-0,6	2,4
	Oslo	62,3	1,2	-0,2	17,2	-0,8	0,1	20,5	-0,3	0,1
	Hedmark	57,8	1,8	-3,3	21,2	-0,8	-0,9	21,0	-1,0	4,2
	Oppland	58,1	2,9	-2,8	20,2	-2,2	-0,3	21,7	-0,7	3,1
	Buskerud	61,5	2,4	-2,5	19,8	-3,4	-3,7	18,7	1,0	6,2
	Vestfold	64,0	0,5	-4,0	14,9	-1,7	-0,2	21,1	1,1	4,3
	Telemark	55,2	3,7	-1,6	22,7	-0,5	-2,0	22,1	-3,2	3,6
	Aust-Agder	58,1	5,1	-2,3	22,1	-6,6	3,4	19,7	1,5	-1,1
	Vest-Agder	66,6	1,6	-3,1	17,4	-3,5	-0,3	16,0	2,0	3,5
	Rogaland	69,3	0,2	-3,0	16,2	-1,1	-2,0	14,5	0,9	5,0
	Hordaland	65,9	2,9	-1,3	15,7	-1,6	1,6	18,4	-1,3	-0,3
	Sogn og Fjordane	60,2	2,5	4,1	21,4	-1,7	-2,8	18,4	-0,8	-1,3
	Møre og Romsdal	63,9	0,1	-1,3	18,8	-2,1	-0,7	17,2	2,0	2,0
	Sør-Trøndelag	58,2	3,7	-3,3	21,0	-1,6	1,7	20,9	-2,1	1,6
	Nord-Trøndelag	58,1	7,7	-9,6	21,6	-5,7	4,8	20,3	-2,1	4,8
	Nordland	49,9	5,7	-3,6	26,0	-4,4	-0,1	24,1	-1,3	3,8
	Troms	55,0	-0,3	-4,9	23,0	-1,8	0,3	22,0	2,1	4,5
	Finnmark	38,1	5,5	-5,7	26,9	1,5	3,4	34,9	-7,0	2,4
	Total	61,0	2,4	-2,8	19,2	-2,1	0,0	19,8	-0,3	2,7
SF	Østfold	90,7	1,6	-1,6	5,7	-1,4	1,3	3,7	-0,2	0,4
	Akershus	89,6	1,9	-0,1	7,1	-2,0	-0,2	3,3	0,1	0,3
	Oslo	90,8	-0,1	0,6	5,2	-0,9	1,1	3,9	1,1	-1,7
	Hedmark	87,8	4,6	-1,1	8,0	-2,8	0,8	4,2	-1,8	0,3
	Oppland	91,5	0,0	-0,8	5,9	-0,6	1,0	2,6	0,6	-0,2
	Buskerud	89,2	1,9	0,5	8,6	-4,3	0,8	2,2	2,4	-1,3
	Vestfold	89,2	2,9	-0,8	7,2	-1,5	-0,8	3,7	-1,3	1,5
	Telemark	89,9	-1,1	-1,0	6,7	1,2	0,8	3,4	-0,1	0,2
	Aust-Agder	86,7	3,5	-0,5	9,3	-2,5	0,3	4,1	-0,9	0,2
	Vest-Agder	85,8	5,5	-0,3	10,2	-4,7	0,0	4,1	-0,8	0,3
	Rogaland	88,4	3,6	-1,4	8,1	-2,7	0,8	3,5	-0,9	0,6
	Hordaland	87,4	-2,1	6,3	8,8	-1,3	-1,9	3,9	3,4	-4,4
	Sogn og Fjordane	92,0	-1,0	3,4	5,8	0,1	-1,9	2,3	0,9	-1,4
	Møre og Romsdal	87,1	3,7	-2,9	8,8	-2,2	1,8	4,1	-1,5	1,1
	Sør-Trøndelag	89,9	0,0	0,7	7,2	0,0	-1,1	2,9	0,0	0,5
	Nord-Trøndelag	90,5	-3,8	2,7	7,4	2,0	-2,0	2,1	1,8	-0,8
	Nordland	84,5	2,1	-2,2	11,1	-2,4	0,7	4,4	0,3	1,4
	Troms	84,2	2,8	-1,5	11,6	-3,5	2,3	4,2	0,7	-0,9
	Finnmark	78,3	-1,7	3,2	12,1	3,3	-2,0	9,7	-1,6	-1,1
	Total	88,6	1,3	0,3	7,8	-1,6	0,1	3,6	0,3	-0,4

Selv om vi her skiller mellom studieforbereidende og yrkesfaglige retninger er det viktig å understreke at de fylkesvise forskjellene vi finner fortsatt kan skyldes hvordan elevene fordeler seg på de ulike studieretningene/utdanningsprogrammene som inngår i kategoriene studieforbereidende og yrkesfaglige retninger.

Analysen hvor vi ser på studieforbereidende og yrkesfaglige retninger separat viser for det første at Finnmark, og i noen grad også Troms og Nordland, fortsatt skiller seg ut med å ha lavere andel som følger normert tidsbruk og høyere andel som er forsinket eller utenfor opplæring sammenlignet med de øvrige fylkene (tabell 3.7). Men tabellen viser også at forskjellen mellom Finnmark og resten av landet er størst når vi ser på gjennomføringen innenfor yrkesfagene.

Hvis vi går over til å se på endring over tid innenfor de ulike fylkene er det vanskelig å finne noe klart mønster, både når vi ser på yrkesfaglige og studieforbereidende retninger. Vi vil derfor konsentrere oss om å kommentere de fylkene hvor endringen er størst. Hvis vi først ser på utviklingen innenfor yrkesfagene for alle fylkene sett under ett er hovedtendensen at andelen som følger normert tidsbruk, er forsinket eller har sluttet er relativt stabil mellom kullene. Sogn og Fjordane utmerker seg ved at andelen som følger normert tidsbruk blant yrkesfagelevne i dette fylket har økt med nesten 7 prosentpoeng fra 2004- til 2006-kullet. Mesteparten av denne økningen skjedde fra 2005- til 2006-kullet (4,1 prosentpoeng). Vi ser at dette særlig skyldes at andelen som er forsinket har blitt lavere, men også at det er lavere frafall blant yrkesfagelevne i Sogn og Fjordane i 2006 sammenlignet med i både 2005 og 2004. Det har altså vært en betydelig forbedring i gjennomføringen til tredje år blant yrkesfagelevne i Sogn og Fjordane i løpet av perioden 2004 til 2006, og da særlig fra 2005 til 2006.

I Troms er det motsatte tilfelle, og andelen som fulgte normert tidsbruk i dette fylket var 5 prosentpoeng lavere i 2006 sammenlignet med i 2005, mens frafallet har økt. Frafallet blant yrkesfagelevne i Finnmark gikk ned med hele 7 prosentpoeng fra 2004 til 2005, og selv om denne andelen stiger noe fra 2005 til 2006, har frafallet blant yrkesfagelevne i Finnmark gått ned med nesten 5 prosentpoeng fra 2004 til 2006, mens andelen som er forsinket i utdanningen har gått opp tilsvarende. Gjennomføringen blant yrkesfagelevne i Finnmark ser dermed ikke ut til å ha blitt noe bedre når vi ser på perioden 2004 til 2006 selv om frafallet har sunket, men elevene fortsetter i alle fall i større grad i videregående opplæring.

Frafallet blant yrkesfagelevne økte i de fleste fylker fra 2005 til 2006, men noen fylker skiller seg ut med å ha større økning i frafallet enn andre. Dette gjelder særlig Buskerud hvor det var 6,2 prosentpoeng flere som hadde sluttet ved oppstarten av tredje opplæringsår i 2006-kullet, sammenlignet med i 2005-kullet. Også i Hedmark, Vestfold, Troms, Nord-Trøndelag og Rogaland økte frafallet relativt mye med 4 til 5 prosentpoeng mellom de to kullene. I Hedmark, Vestfold, Nordland og Troms skyldes det økte frafallet fra 2005 til 2006 i all hovedsak at andelen som fulgte normert tidsbruk gikk ned, mens i Buskerud og Rogaland skyldes det økte frafallet både lavere andel som fulgte normert tidsbruk og lavere andel som var forsinket i opplæringen.

Innenfor de studieforbereidende retningene er det også noen fylkesvise forskjeller i hvordan gjennomføringen til tredje år har endret seg fra 2004 til 2006. I Vest-Agder,

Hordaland og Hedmark har andelen som følger normert tidsbruk blant elevene på de studieforbereidende retningene økt med mellom 5,2 og 3,5 prosentpoeng. I disse fylkene er det særlig andelen som er forsinket, men også andelen som har sluttet underveis som har sunket i løpet av den samme perioden. Vi legger merke til at mens økningen i andelen som følger normert tidsbruk kom i forkant av reformen i Hedmark og Vest-Agder, økte denne andelen fra 2005- til 2006-kullet i Hordaland. Til slutt legger vi merke til at andelen som har sluttet i Finnmark også er noe lavere (2,8 prosentpoeng) blant elevene på de studieforbereidende retningene i 2006-kullet sammenlignet med i 2004-kullet, mens andelen som er forsinket og andelen som følger normert tidsbruk har økt noe i dette fylket.

Kort oppsummert viser tabell 3.7 at det er fylkesvise forskjeller i gjennomføringen til tredje år også når vi skiller mellom studieforbereidende og yrkesfaglige retninger. Utviklingen i elevenes gjennomføring til tredje år i perioden 2004 til 2006 er imidlertid noe ulik i de forskjellige fylkene, og vi har dessverre ikke mulighet for å gå nærmere inn på hva dette kan skyldes i denne omgang.

3.5 Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett på gjennomføringen til tredje år i videregående opplæring for de to siste grunnskolekullene før innføringen av Kunnskapsløftet og det første kullet etter reformen. Analysene har vist at det har vært en liten økning i andelen som følger normert tidsbruk ved oppstarten av tredje år fra 2004- til 2006-kullet, men at denne økningen kom i forkant av reformen. Nærmere undersøkelser viste at denne økningen både skyldes at andelen som går på studieforbereidende retninger har økt og at det har vært noe forbedring i gjennomføringen innenfor disse retningene. Videre har vi også sett at det har vært en økning i andelen som gikk over til påbygging til studiekompetanse blant yrkesfagelevne, og dette er en endring som kom etter at Kunnskapsløftet ble innført.

Analyser av hvilket kompetansemål elevene hadde den tredje høsten etter hvilken studieretning/utdanningsprogram de begynte på det første året viser at det har vært størst endring i løpet av perioden blant elever som gikk på Helse- og sosialfag, Elektrofag, Hotell- og næringsmiddelfag/Restaurant og matfag og Salg og Service/Service og samferdsel. Innen Helse- og sosialfag er det en klar økning i hvor stor andel av elevene som sikter mot studiekompetanse i løpet av hele perioden 2004 til 2006. I 2006-kullet var det faktisk flere som var på vei mot studiekompetanse enn som var på vei mot yrkeskompetanse blant elevene på Helse- og sosialfag den tredje høsten. Innen det nye utdanningsprogrammet Service og samferdsel var det mer forsinkelse og høyere frafall i 2006-kullet, sammenlignet med hva vi fant blant elevene på den gamle studieretningen Salg og Service i 2005-kullet. Blant elevene som gikk på Elektrofag har det vært en forbedring i andelen som følger normert tidsbruk og som var på vei mot yrkeskompetanse den tredje høsten fra 2004- til 2005-kullet. Innen Hotell- og næringsmiddelfag/Restaurant- og matfag sank andelen som var forsinket i opplæringen ved oppstarten av tredje år i løpet av perioden 2004 til 2006, noe som både skyldes økt andel som følger normert tidsbruk og noe økning i frafallet.

I dette kapittelet har vi også sett at Finnmark, og i noen grad også Troms og Nordland, skiller seg ut med å ha betydelig dårligere gjennomføring til tredje år enn resten

av landet. Forskjellene mellom de tre nordligste fylkene og resten av landet er størst innenfor yrkesfagene. Når det gjelder endringer over tid innenfor de ulike fylkene er det vanskelig å finne noen generelle mønster, men analysene viser at det er relativt store fylkesvise forskjeller i hvordan gjennomføringen til tredje år utvikler seg fra 2004- til 2006-kullet. Andelen som fulgte normert tidsbruk ved oppstarten av det tredje opplæringsåret økte mest i Akershus, Hordaland, Buskerud, Østfold og Sogn og Fjordane i løpet av perioden (4-5 prosentpoeng). I de fleste fylker har det vært en svak forbedring i andelen som følger normert tidsbruk, mens andelen som er forsinket i utdanningen har gått ned. I Finnmark har utviklingen gått motsatt vei ved at andelen som er forsinket i utdanningen har økt, mens frafallet har gått ned. Selv om studieprogresjonen i liten grad endres er det altså en økning i andelen som blir i videregående opplæring til tredje år i Finnmark. Felles for alle disse fylkene er at endringene i gjennomføringen til tredje år mellom kullene i all hovedsak skjer fra 2004- til 2005-kullet, altså før reformen ble innført.

Når vi skilte mellom studieforberedende og yrkesfag viste analysene at Sogn og Fjordane utmerket seg ved at andelen som fulgte normert tidsbruk blant yrkesfagelevne i dette fylket har steget med nesten 7 prosentpoeng fra 2004- til 2006-kullet, og mesteparten av denne endringen skjedde fra 2005 til 2006. Frafallet blant yrkesfagelevne økte i de fleste fylker fra 2005 til 2006, men noen fylker skilte seg ut med å ha større økning i frafallet enn andre, og dette gjaldt Buskerud, Hedmark, Vestfold, Troms, Nord-Trøndelag og Rogaland. I Finnmark har utviklingen gått motsatt vei, og frafallet blant yrkesfagelevne har gått ned, mens andelen som var forsinket har økt. Innen de studieforberedende retningene fant vi at gjennomføringen til tredje år hadde økt mest i Vest-Agder, Hordaland og Hedmark fra 2004- til 2006-kullet. Den økte andelen som fulgte normert tidsbruk kom i forkant av reformen i Hedmark og Vest-Agder, mens i Hordaland skjedde økningen fra 2005- til 2006-kullet. I Finnmark fant vi et lavere frafall og høyere andel som forsinket og som hadde fulgt normert tidsbruk blant elevene på studieforberedende retninger i 2006-kullet sammenlignet med i 2004-kullet. En økning i andelen som blir i videregående opplæring er altså en generell tendens i Finnmark innen både studieforberedende og yrkesfaglige retninger i perioden 2004 til 2006. Kort oppsummert viste analysene at det var fylkesvise forskjeller også når vi skiller mellom elevene som gikk på studieforberedende og yrkesfaglige retninger. Men utviklingen over tid har vært forskjellig i de ulike fylkene, og vi har ikke hatt mulighet til å gå nærmere inn på hva dette kan skyldes i denne omgang.

4 Overgangen fra andre til tredje år

Overgangen fra andre til tredje år har vist seg å være et kritisk punkt for yrkesfagelevene i perioden etter innføringen av Reform 94 (Se for eksempel Vibe m.fl. 1997, Frøseth m.fl. 2008). I dette kapittelet vil vi se på overgangen fra andre til tredje år i de tre grunnskolekullene. Vi vil både se på frafall, forsinkelser, overgang fra yrkesfag til påbygging til studiekompetanse, overgang til læreplan og overgang til Vg3 i skole som alternativ til opplæring i bedrift for de to siste kullene før og det første kullet etter reformen. På samme måte som i kapittelet som omhandler gjennomføringen til tredje år, er det bare det første reformkullet (2006-kullet) vi har mulighet til å følge til tredje år foreløpig, i tillegg til de to kullene som vi følger før innføringen av reformen (2004- og 2005-kullet).

I og med at vi i dette kapittelet ønsker å se spesifikt på overgangen fra andre til tredje år, vil vi bare ta utgangspunkt i elever som er registrert med normert tidsbruk ved oppstarten av det andre opplæringsåret. Elever som ved oppstarten av andre år har sluttet eller er forsinket i opplæringen holdes utenfor analysene i denne delen.

I forrige rapport fant vi at andelen av grunnskolekullene som var registrert med normert tidsbruk ved oppstarten av det andre året var 80,3 prosent av 2004-kullet (N=47656), 81,8 prosent av 2005-kullet (N=49757) og 81,6 prosent av 2006-kullet (N=51347) (Frøseth m.fl. 2008: 100). Analysene av overgangen fra andre til tredje år i dette kapittelet omfatter altså om lag 80 prosent av elevene i de tre grunnskolekullene.

4.1 Frafall

Tidligere undersøkelser har vist at en stor andel av frafallet i videregående opplæring skjer i overgangen mellom andre og tredje år, og at frafall på dette tidspunktet er særlig utbredt blant elevene på yrkesfaglige studieretninger (Markussen m.fl. 2008). I tabell 4.1 viser vi hvor stor andel som sluttet en eller annen gang mellom høsten det andre året og høsten det tredje året, etter hvilken studieretning/utdanningsprogram de var registrert på høsten det andre året. Tabellen viser at det er stor variasjon i frafallet mellom ulike studieretninger/utdanningsprogram, og at frafallet fra andre til tredje år var betydelig høyere innen de yrkesfaglige studieretningene enn innen de studieforberedende retningene. Det er imidlertid også stor variasjon i frafallet mellom de yrkesfaglige studieretningene fra Medier og kommunikasjon som har det laveste frafallet på rundt 5 prosent til Hotell og næringsmiddelfag/Restaurant- og matfag hvor frafallet var rundt 25 prosent. Det er viktig å understreke at frafallet vi måler her både inkluderer de som sluttet i løpet av andre året (etter registreringstidspunktet i oktober), de som sluttet i overgangen mellom andre og tredje år og de som sluttet helt på begynnelsen av det tredje året før registreringstidspunktet i oktober. Vi minner også om at bare de som var registrert på VKI/Vg2 det andre året er tatt med i tabellen.

I tillegg til stor variasjon mellom studieretninger i frafallet fra andre til tredje år, viser tabell 4.1 at det også har vært noen endringer i frafallet innenfor samme studieretning over tid. Innen Helse- og sosialfag har det vært en økning på 4 prosentpoeng i frafallet fra

andre til tredje opplæringsår fra 2004- til 2006-kullet. Tallene for 2005-kullet viser at det var en svak økning i frafallet også i dette kullet i forhold til i 2004-kullet, men frafallet økte likevel med drøyt 3 prosentpoeng fra 2005- til 2006-kullet. Innen Elektrofag har utviklingen gått motsatt vei, og frafallet fra andre til tredje år har sunket med 3 prosentpoeng i løpet av perioden vi ser på. Tabellen viser imidlertid at denne nedgangen i frafallet innen Elektrofag skjedde mellom 2004- og 2005-kullet, altså før Kunnskapsløftet ble innført.

Tabell 4.1 Frafall fra andre til tredje år i tre grunnskolekull, etter hvilken studieretning / utdanningsprogram elevene gikk på det andre året. Inkluderer bare elever som hadde fulgt normert studieprogresjon ved oppstarten av det andre året (VKI/Vg2) og som gikk på en ordinær studieretning/utdanningsprogram. Endring fra 2004 til 2006 er oppgitt i prosentpoeng.

	2004-kullet		2005-kullet		2006-kullet		Endring 2004-2006
	Andel	Total N	Andel	Total N	Andel	Total N	%p
AF/ST	2,4	19908	2,7	21444	1,8	22250	-0,6
MK	4,4	1579	5,0	1953	4,6	2435	0,1
ID	1,3	2737	1,4	3058	1,1	3360	-0,2
MD	1,8	1649	1,6	1694	2,2	1807	0,4
HS	10,2	4002	11,2	3845	14,6	4145	4,5
EL	13,7	2812	10,7	2725	10,8	2908	-2,9
ME/TP	22,6	3145	21,7	3195	19,2	3525	-3,3
KP	7,8	255	6,7	314	-	-	-
HN/RM	24,5	1878	25,1	1699	24,6	1599	0,1
NA	13,7	946	11,3	1042	14,6	1021	0,9
BY/BA	19,2	2671	18,3	2836	22,7	3762	3,6
TB	17,6	657	12,5	670	-	-	-
TR	24,2	120	27,3	132	-	-	-
SA/SS	21,4	1578	19,9	1605	23,6	2414	2,2
FO/DH	11,7	3572	10,9	3395	19,1	1639	7,4
Total	8,8	47509	8,2	49607	8,8	50865	0,0

Alle årene er frafallet fra andre til tredje år høyest innen Hotell- og næringsmiddelfag/Restaurant- og matfag, med unntak av innen Trearbeidsfag i 2005-kullet, men denne gruppen er relativt liten (N=132). I 2006-kullet ser vi at frafallet fra andre til tredje år er på nivå med Restaurant- og matfag innen to andre utdanningsprogram: Bygg- og anleggsteknikk og Salg og service, hvor i underkant av en av fire slutter fra andre til tredje år. Bygg- og anleggsteknikk er et nytt utdanningsprogram som bygger på tre gamle studieretninger og det er derfor ikke mulig å si noe om utviklingen i frafallet innen dette utdanningsprogrammet uten å gjøre mer detaljerte analyser enn det vi presenterer i tabell 4.1. Utdanningsprogrammet Service og samferdsel bygger på den gamle studieretningen Salg og service, og tabell 4.1 viser at frafallet innen denne retningen varierer en god del mellom kullene. I 2004-kullet sluttet 21,4 prosent, i 2005-kullet gikk denne andelen ned til 19,9 prosent for så å øke til 23,6 prosent i 2006-kullet.

Det siste vi kan merke oss i tabell 4.1 er et betydelig høyere frafall innen det nye utdanningsprogrammet Design og håndverk i 2006-kullet (19,5 prosent), sammenlignet med frafallet innen den gamle studieretningen Formgivningsfag (henholdsvis 11,7 og 10,9 prosent). På samme måte som tidligere kan nok endringen fra det gamle Formgivning til det nye Design og håndverk forklares av at det studiekompetansegivende løpet Tegning, form og farge innen Formgivning ble flyttet til Studiespesialisering etter Kunnskapsløftet, og at det nye utdanningsprogrammet i tillegg til at det bare består av yrkesfaglige løp, i gjennomsnitt består av elever med svakere skoleprestasjoner enn den gamle studieretningen gjorde. Analyser av gjennomsnittskarakteren fra ungdomsskolen i denne gruppen støtter denne antagelsen. Blant elevene som var registrert på VKI på Formgivningsfag i 2004- og 2005-kullet var gjennomsnittskarakteren 3,9, mens den var 0,2 karakterpoeng lavere blant elevene som gikk på Vg2 på Design og håndverk i 2006-kullet.

Tidligere undersøkelser har vist at karakterer fra grunnskolen har stor betydning for gjennomstrømning og kompetanseoppnåelse i videregående (se for eksempel Byrhagen m.fl. 2006, Markussen m.fl. 2008, Støren m.fl. 2007). Det kan derfor tenkes at endringer i frafallet innenfor en studieretning over tid kan ha sammenheng med endringer i elevsammensetningen med tanke på karakternivå fra grunnskolen mellom kullene. Vi har derfor sett nærmere på endringer i gjennomsnittskarakteren fra ungdomsskolen innenfor de øvrige studieretningene/utdanningsprogrammene hvor frafallet endret seg i løpet av perioden fra 2004- til 2006-kullet. Ovenfor så vi at frafallet innen Salg og service/Service og samferdsel varierte mellom kullene fra 21,4 prosent i 2004, 19,9 prosent i 2005 og 23,6 prosent i 2006. Analysen av gjennomsnittskarakteren i denne gruppen i de ulike kullene viser at gjennomsnittskarakteren blant elevene i 2006-kullet var om lag 0,2 karakterpoeng lavere i 2006-kullet (3,55 karakterpoeng), sammenlignet med i 2004- og 2005-kullet (henholdsvis 3,78 og 3,7 karakterpoeng).

Innen Helse- og sosialfag og Elektrofag, de to øvrige studieretningene hvor forskjellene mellom kullene var størst, finner vi at gjennomsnittskarakteren fra videregående har vært relativt stabil mellom kullene. Innen Helse- og sosialfag lå gjennomsnittskarakteren alle år på rundt 3,7 karakterpoeng (varierte 3,72 i 2005-kullet til 3,66 i 2006-kullet), mens snittkarakteren blant Elektrofagelevne var rundt 3,8 karakterpoeng alle årene (varierte fra 3,83 i 2005-kullet til 3,76 i 2006-kullet). Det ser altså ut til at endringen i frafallet innenfor de studieretningene/utdanningsprogrammene hvor vi finner størst forskjeller mellom de tre grunnskolekullene i all hovedsak må skyldes andre forhold enn at det har vært endringer i elevenes gjennomsnittskarakterer fra grunnskolen. Vi kan heller ikke utelukke at noe av variasjonen i frafall innen ulike studieretninger/utdanningsprogram over tid som vi observerer i tabell 4.1 skyldes tilfeldigheter.

4.2 Forsinkelser fra andre til tredje år

I tabell 4.2 ser vi på hvor mange av de som hadde fulgt normert tidsbruk ved oppstarten av andre året som er registrert som forsinket ved oppstarten av det tredje året. I tabellen har vi bare tatt med de elevene som var registrert på en ordinær studieretning/utdanningsprogram det andre året. Tabellen viser at andelen som ble forsinket i utdanningen fra andre til tredje

året sett under ett varierer lite fra 5,3 prosent i 2004-kullet til 3,6 prosent i 2005 og 4,1 prosent i 2006. Tabellen viser imidlertid at det er store variasjoner mellom de ulike studieretningene/utdanningsprogrammene når det gjelder hvor mange som ble forsinket i utdanningen fra andre til tredje år.

De to studieretningene/utdanningsprogrammene som utmerker seg å ha høyest andel som blir forsinket fra andre til tredje år er det som het Mekaniske fag og Hotell- og næringsmiddelfag før reformen og som heter Teknikk og industriell produksjon og Restaurant- og matfag etter reformen. Innenfor begge disse studieretningene/utdanningsprogrammene var det om lag en av ti elever som hadde fulgt normert tidsbruk til det andre året som ble forsinket det tredje året i alle de tre grunnskolekullene. Innen Hotell- og næringsmiddelfag/Restaurant- og matfag synker andelen som ble forsinket med fire prosentpoeng fra 2004- til 2006-kullet blant elevene. Vi observerer også en nedgang i denne andelen fra det gamle Mekaniske fag til det nye Teknikk og industriell produksjon på 3 prosentpoeng, noe som kanskje kan skyldes at sistnevnte utdanningsprogram i tillegg til den gamle studieretningen Mekaniske fag også omfatter den gamle studieretningen Kjemi- og prosessfag hvor forsinkelsesandelen var betydelig lavere enn innenfor Mekaniske fag.

Tabell 4.2 Hvor stor andel av de som fulgte normert tidsbruk til det andre året (var registrert på VKI/Vg2) som var forsinket det tredje året (registrert på VKI/Vg2 eller grunnkurs/vg1) etter studieretning det andre året. Bare de som var registrert på en ordinær studieretning det andre året er inkludert. Endring fra 2004 til 2006 er oppgitt i prosentpoeng.

	2004-kullet	2005-kullet	2006-kullet	Endring 2004-2006
AF/ST	3,2	1,7	2,1	-1,1
MK	2,0	2,2	1,5	-0,5
ID	1,5	1,5	2,1	0,6
MD	3,1	1,5	1,5	-1,6
HS	8,4	6,2	6,7	-1,7
EL	6,7	4,3	5,5	-1,2
ME/TP	12,9	10,0	9,7	-3,2
KP	3,5	4,5	-	-
HN/RM	13,3	10,7	9,4	-3,9
NA	6,7	6,5	7,9	1,2
BY/BA	5,4	4,3	4,7	-0,7
TB	5,6	4,5	-	-
TR	7,5	12,1	-	-
SA/SS	4,6	3,4	6,8	2,2
FO/DH	6,1	4,9	8,9	2,8
Total	5,3	3,6	4,1	-1,2

Til slutt kan vi merke oss i tabell 4.2 at selv om andelen som blir forsinket fra det andre til det tredje året innenfor de fleste studieretninger/utdanningsprogram går litt ned i løpet av perioden 2004 til 2006, så går utviklingen motsatt vei innenfor Forgivningsfag/Design og håndverk og Salg og service /Service og samferdsel. Innenfor begge disse studieretningene

øker andelen som blir forsinket med 2-4 prosentpoeng i det første grunnskolekullet etter reformen.

4.3 Overgang fra yrkesfag til påbygging til generell studiekompetanse

I perioden fra Reform 94 til Kunnskapsløftet økte andelen som gikk over fra yrkesfag til det som før Kunnskapsløftet het allmennfaglig påbygging. Høsten 1996 var 2,6 prosent av det første Reform 94 kullet i allmennfaglig påbygging (Vibe, Edvardsen og Sandberg 1997:163), mens 7,8 prosent av 2005-kullet var i slik opplæring høsten 2007 (Frøseth m.fl. 2008:102). Dette tilsvarer omtrent 5 og 15 prosent av de som startet i yrkesfag to år tidligere..

I tabell 4.3 ser vi på overgangen fra yrkesfag til påbygging til studiekompetanse fra det andre til det tredje året. Tabellen viser hvor stor andel av elevene innen de ulike studieretningene/utdanningsprogrammene det andre året som går over til påbygging til studiekompetanse det tredje året. Det har generelt vært en økning på 3,4 prosentpoeng i andelen som går over fra yrkesfag på andreåret til påbygging til studiekompetanse på tredjeåret i løpet av perioden 2004 til 2006. Innen de aller fleste studieretninger/utdanningsprogram er andelen som går over til påbygging til studiekompetanse i stor grad stabil mellom de tre kullene(+/- 2 prosentpoeng), men innen noen studieretninger er forskjellene mellom kullene betydelig større.

Tabell 4.3 Overgang fra yrkesfag til påbygging til studiekompetanse fra andre til tredje år i tre grunnskolekull, etter hvilken studieretning/utdanningsprogram elevene gikk på det andre året. Inkluderer bare elever som hadde fulgt normert tidsbruk ved oppstart av det andre året (VKI/Vg2) og som gikk på en ordinær yrkesfaglig studieretning/ utdanningsprogram. Endring fra 2004 til 2006 er oppgitt i prosentpoeng.

	2004-kullet	2005-kullet	2006-kullet	Endring 2004-2006
MK	16,1	16,2	18,0	1,9
HS	32,3	37,7	43,5	11,2
EL	13,3	10,2	12,7	-0,6
ME/TP	5,8	4,5	6,7	0,9
KP	11,0	8,6	-	-
HN/RM	20,0	17,7	20,8	0,8
NA	12,7	14,8	13,8	1,1
BY/BA	9,7	9,9	10,9	1,2
TB	6,4	10,3	-	-
TR	18,3	6,8	-	-
SA/SS	48,3	49,3	41,1	-7,2
FO/DH	18,9	20,4	30,7	11,8
Total	18,9	19,3	22,3	3,4

Det første vi merker oss er en betydelig økning i andelen som går over til påbygging til studiekompetanse blant elevene som gikk på Helse- og sosialfag det andre året. I alle kullene er det en relativt høy andel blant elevene på Helse- og sosialfag som går over til

påbygging til studiekompetanse, men andelen øker fra 32,3 prosent i 2004-kullet til 37,7 prosent i 2005-kullet og videre til 43,5 prosent i 2006-kullet. Fra 2004- til 2006-kullet er det altså en 10 prosentpoengs økning i hvor stor andel av elevene innen Helse- og sosialfag på VKI/Vg2 som går over til påbygging til studiekompetanse det tredje året.

En annen studieretning/utdanningsprogram hvor vi observerer stor endring i overgangen til påbygging til studiekompetanse mellom kullene er Salg og service/Service og samferdsel, hvor denne andelen synker med 7 til 8 prosentpoeng fra 2004- og 2005-kullet til 2006-kullet. Denne endringen kan kanskje i noen grad forklares av at lærefaget IKT-servicefag i forbindelse med Kunnskapsløftet ble flyttet fra studieretningen Allmenne, økonomiske og administrative fag til utdanningsprogrammet Service og Samferdsel.

Hvis vi sammenligner hvor mange som går over til påbygging til studiekompetanse i 2006-kullet innenfor de ulike utdanningsprogrammene, ser vi at Helse- og sosialfag og Service og samferdsel skiller seg ut med å ha en betydelig høyere andel enn de øvrige utdanningsprogrammene med henholdsvis 43,5 og 41,1 prosent. Til sammenligning er andelen som går over til påbygging til studiekompetanse innen de andre utdanningsprogrammene hvor dette er vanligst 31 prosent innen Design og håndverk, 21 prosent innen Restaurant- og matfag og 18 prosent innen Medier og kommunikasjon. Til tross for en relativt stor nedgang i perioden som vi undersøker, så er det altså fortsatt i overkant av fire av ti Vg2-elever på utdanningsprogrammet Service og samferdsel i 2006-kullet som går over til påbygging til studiekompetanse det tredje året. Blant elevene som gikk på Helse- og sosialfag og Service og samferdsel i det andre opplæringsåret i 2006-kullet er det faktisk flere som går over til påbygging til studiekompetanse enn som fortsetter i et løp mot yrkeskompetanse. Til slutt kan vi nevne at innen Medier og kommunikasjon og Naturbruk kommer andelen som går over til påbygging til studiekompetanse i tillegg til de som følger studiekompetansegivende løp innenfor disse utdanningsprogram. Den samlede andelen innenfor disse utdanningsprogrammene som er på vei mot studiekompetanse den tredje høsten er altså vesentlig høyere enn hva vi finner i tabell 4.3. I kapittel 5 i denne rapporten ser vi nærmere på overgangen til påbygging til studiekompetanse blant yrkesfagelevne.

4.4 Overgang til lære

Tabell 4.4 viser hvor stor andel av elevene som gikk på en yrkesfaglig studieretning/utdanningsprogram det andre opplæringsåret som begynte i lære det tredje året. Hvor mange som er i lære den tredje høsten avhenger av hvor stor andel av kursene/programområdene innenfor studieretningen/utdanningsprogrammet som er lærefag, hvor mange som har søkt læreplass og hvor mange av læreplassøkerne som faktisk får læreplass.

Tabellen viser for det første at det er svært stor variasjon mellom de ulike studieretningene i hvor vanlig det er å begynne i lære det tredje året. Innen Medier og Kommunikasjon er det bare rundt 2 prosent av elevene som går over i lære, mens dette gjelder mer enn seks av ti elever innen Byggfag/Bygg- og anleggsteknikk.

Vi ser også at det er noe variasjon innenfor samme studieretning i denne andelen mellom de tre grunnskolekullene som vi undersøker. Innen Helse- og sosialfag øker

andelen som gikk over i lære etter innføringen av Kunnskapsløftet fra 17 prosent i 2005-kullet til 26 prosent i 2006-kullet. Denne økningen kan nok forklares av den gamle hjelpepleierutdanningen som var et skoleløp og den gamle omsorgsarbeiderutdanningen, i forbindelse med Kunnskapsløftet ble slått sammen til helsearbeiderfaget som er en utdanning hvor opplæringen foregår i bedrift. Innen Elektrofag finner vi også noe variasjon mellom de ulike kullene i andelen som gikk over i lære, men her er det 2005-kullet som skiller seg ut med å ha 8 prosentpoeng høyere andel som gikk over i lære enn 2004- og 2006-kullet. Selv om det er vanskelig å sammenligne utviklingen over tid inne Byggfag/Bygg- og anleggsteknikk på grunn av strukturendringer i Kunnskapsløftet, ser det i følge tabell 4.4 ut til å ha vært en nedgang i overgangen til lære innen Byggfag/Bygg- og anleggsteknikk fra 2005- til 2006-kullet. Nedgangen i andelen som går over til lære både innen Elektrofag og innen Byggfag/Bygg- og anleggsteknikk fra 2005 til 2006-kullet kan kanskje skyldes at det ble vanskeligere å få læreplass innen byggebransjen allerede høsten 2008 i forbindelse med finanskrisen.

Tabell 4.4 Overgang fra yrkesfag til lære fra andre til tredje år i tre grunnskolekull, etter hvilken studieretning/utdanningsprogram elevene gikk på det andre året. Inkluderer bare elever som hadde fulgt normert tidsbruk ved oppstart av det andre året (VK1/Vg2) og som gikk på en ordinær yrkesfaglig studieretning/utdanningsprogram. Endring fra 2004 til 2006 er oppgitt i prosentpoeng.

	2004-kullet	2005-kullet	2006-kullet	Endring 2004-2006
MK	2,5	1,5	1,8	-0,7
HS	16,2	16,7	26,0	9,8
EL	46,2	54,6	46,7	0,5
ME/TP	51,7	57,3	62,8	11,1
KP	77,6	79,3	-	-
HN/RM	40,9	46,3	44,9	4,0
NA	15,1	17,1	18,8	3,7
BY/BA	65,3	67,2	61,5	-3,8
TB	55,6	61,8	-	-
TR	50,0	52,3	-	-
SA/SS	25,6	27,0	27,6	2,0
FO/DH	11,3	11,5	25,5	14,2
Total	33,2	36,0	38,4	5,2

For Mekaniske fag finner vi en økning i andelen av VK1-elevne som er i lære på 5,6 prosentpoeng fra 2004 til 2005-kullet, altså de to siste årene før Kunnskapsløftet. Dette kan trolig forklares med gode konjunkturer i flere bransjer. Denne økningen tilsvarer den vi finner for Elektrofag, Tekniske byggfag og Hotell- og næringsmiddelfag. Fra 2005- til 2006-kullet fortsetter tilsynelatende denne økningen innen Mekaniske fag. 62,8 prosent av Vg2-elevne på Teknikk og industriell produksjon begynner i lære høsten 2008, det er en økning på 5,5 prosentpoeng i forhold til året før. En liten del av dette skyldes at det nye utdanningsprogrammet også omfatter Kjemi- og prosessfag, der andelen i lære var høyere enn i Mekaniske fag. Holder vi disse elevene utenfor, blir andelen i lære 61,5 prosent og økningen for Mekaniske fag er reelt sett 4,2 prosentpoeng. Resten av endringen forklares med at VK1-kurset Elektromekaniske fag blant annet ledet til Automatikkmechanikerfaget,

som før reformen besto av VK2 i skole etterfulgt av et og et halvt år i lære. Dermed gikk omtrent 6 prosent av VK1-elevene i Mekaniske fag til yrkesfaglige VK2-kurs, mens andelen som går fra Vg2 til yrkesfaglige Vg3-kurs etter Kunnskapsløftet er 1,6 prosent. Den samlede andelen som går videre til lære eller yrkesfaglig opplæring i skole er dermed praktisk talt den samme etter reformen.

4.5 Vg3 i skole som alternativ til opplæring i bedrift

I tabell 4.4 så vi bare på hvor stor andel av elevene som gikk på en yrkesfaglig studieretning/utdanningsprogram det andre opplæringsåret som er registrert som lærlinger det tredje året. Hver høst vil det i forbindelse med tildelingen av læreplasser oppstå et behov for å tilby opplæring i skole for søkere som ikke får læreplass. Alle rettighets elever som ikke har fått tilbud om læreplass og som ønsker opplæring i skole skal få et slikt tilbud. I prinsippet burde omfanget av dette kunne måles ved hjelp av våre registerdata, ettersom elev- og lærlingdata fra 1. oktober skal omfatte alle registrerte elever og lærlinger, også læreplassøkere som er i Vg3 i skole. Dersom vi inkluderer hele 2006-kullet, finner vi at av de 9442 som vi har regnet som lærlinger høsten 2008, viser det seg at 98 får opplæring i skole. Alle de øvrige 9344 er registrert som lærlinger og med bedriftskode. Av de 98, som alle er registrert med skolekode, gis 22 opplæring i skole med grunnkompetanse som mål, mens 19 er registrert som elever på tekniske allmennfag der det gis opplæring både i bedrift og på skole. Det som da gjenstår er 57 Vg3-elever i lærefag. Vi er imidlertid svært usikre på om dette er dekkende for omfanget av fagopplæring i skole. Vi finner flest Vg3-elever i Østfold (16 elever i fire fag) og Hordaland (12 elever i tre fag), mens vi ikke finner noen i Vestfold, Rogaland, Sogn og Fjordane, Nordland og Troms. De 57 elevene kan fordeles på til sammen 25 klasser eller grupper i 14 fylker. Dermed er det svært få i disse gruppene, noen steder helt ned til en person.

Våren 2009 ble det foretatt en kartlegging av omfanget av Vg3 klasser i lærefagene gjennom Utdanningsdirektoratets spørringer (Vibe m.fl. 2009). Da svarte åtte fylker at de for skoleåret 2008 – 2009 hadde opprettet 29 Vg3-klasser i lærefag med til sammen 195 elever, mens ni fylker svarte at de ikke hadde opprettet noen slike klasser. I noen av disse klassene var det bare én elev, og i få tilfeller har det vært klasser med 10 eller flere elever (Vibe m.fl. 2009:83). Våren 2010 ble det foretatt en tilsvarende registrering (Vibe og Sandberg 2010). Da svarte 12 fylker at de hadde opprettet 62 Vg3-klasser med til sammen 384 elever for skoleåret 2009 – 2010. Når vi finner bare 57 Vg3-elever i til sammen 25 klasser i vårt datamateriale virker dette lavt, sammenliknet med de 195 elevene fylkene oppgir for det samme skoleåret. Vi må imidlertid ta hensyn til at tallene vi får fra våre registerdata bare omfatter elever som gikk ut av grunnskolen våren 2006, mens tallene fylkene oppgir i spørringene omfatter alle som får alternativ fagopplæring i skole, uansett alder og rettighetsstatus. En studie av elever som begynte i yrkesfaglig videregående opplæring høsten 2000 viste at 1,2 prosent var i VKII i lærefag høsten 2002 (Støren m. fl. 2007). En rimelig konklusjon synes å være at omfanget av alternativ fagopplæring i skole er lite, men at vi trolig ikke har dekket hele omfanget gjennom våre analyser av

registerdata. Vi vil anslå andelen av fagopplæringen som foregår i skole til å være mellom en og to prosent for de kullene vi følger.

4.6 Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett spesifikt på overgangen fra andre til tredje opplæringsår blant elevene som var registrert med normert tidsbruk det andre året, noe som tilsvarer omtrent 80 prosent av elevene innen hvert av de tre grunnskolekullene vi følger. I tråd med funn fra tidligere studier viser våre analyser at det var størst frafall fra andre til tredje år innen de yrkesfaglige retningene. Det var imidlertid stor variasjon i frafallet mellom de yrkesfaglige studieretningene/utdanningsprogrammene. Vi har i tillegg funnet forskjeller mellom ulike studieretninger/utdanningsprogram i hvordan frafallet har endret seg over tid. Innen Helse- og sosialfag økte frafallet fra andre til tredje år med 4 prosentpoeng fra 2004- til 2006-kullet, mens innen Elektrofag har utviklingen gått motsatt vei, og frafallet har sunket med 3 prosentpoeng. Når det gjelder hvor stor andel som ble forsinket fra andre til tredje år, så vi at dette gjaldt så mye som rundt en av ti elever innen studieretningene/utdanningsprogrammene Mekaniske fag/Teknikk og industriell produksjon og Hotell- og næringsmiddelfag/Restaurant- og matfag. På grunn av strukturendringene som kom med Kunnskapsløftet er det litt vanskelig å sammenligne endring over tid innen Mekaniske fag/Teknikk og industriell produksjon, men det er en tendens til nedgang i andelen som ble forsinket fra andre til tredje år innenfor begge disse studieretningene/utdanningsprogrammene, så vel som innen de fleste andre studieretninger/utdanningsprogram i løpet av perioden 2004 til 2006.

Det har generelt vært en økning i andelen som går over fra yrkesfaglige studieretninger/utdanningsprogram det andre året til påbygging til generell studiekompetanse det tredje året (3,4 prosentpoeng). Denne økningen har vært mest fremtredende innen Helse- og sosialfag, hvor andelen som gikk over til påbygging til studiekompetanse økte med 10 prosentpoeng fra 2004- til 2006-kullet. Innen Salg og service/Service og samferdsel har utviklingen gått motsatt vei, men Service og samferdsel skiller seg likevel ut sammen med Helse- og sosialfag i 2006-kullet ved at mer enn fire av ti elever gikk over til påbygging til studiekompetanse på Vg3.

Vi har også undersøkt hvor stor andel av elevene som gikk på yrkesfaglige retninger det andre opplæringsåret som gikk over i lære det tredje året. Analysene viste at det var stor variasjon mellom ulike studieretninger/utdanningsprogram i hvor vanlig det var å begynne i lære det tredje året fra 2 prosent innen Medier og kommunikasjon til mer enn seks av ti innen Byggfag/Bygg- og anleggsteknikk. Det har vært en nedgang i overgangen til lære innen Elektrofag og Byggfag/Bygg- og anleggsteknikk, noe som kan skyldes konjunkturforhold. Motsatt har det vært økning i andelen som gikk over til lære innen Helse- og sosialfag, noe som skyldes strukturendringer hvor Helse- og sosialfag har fått et nytt lærefag: helsearbeiderfaget. Vi har også undersøkt hvorvidt vi på grunnlag av våre registerdata kan si noe om omfanget av Vg3 i skole som gis som alternativ til opplæring i bedrift. I 2006-kullet har fant vi svært få Vg3-elever i lærefag den tredje høsten. På bakgrunn av andre undersøkelser konkluderte vi at omfanget av Vg3 i skole som alternativ til opplæring i bedrift var lite, men at våre registerdata trolig ikke dekker

hele omfanget. Andelen av opplæringen i lærefag som foregår i skole ble anslått til å være mellom en og to prosent i kullene vi følger.

5 Påbygging til generell studiekompetanse

I dette kapitlet skal vi ta for oss Vg3-kurset Påbygging til generell studiekompetanse, eller allmennfaglig påbygging, som det ble kalt før innføringen av Kunnskapsløftet. Vi skal se på både hvem som søker og hvem som ender opp med å begynne på dette studiet.

Påbygging til generell studiekompetanse ble innført i forbindelse med Reform 94, og allerede i evalueringen av denne reformen ble det påpekt at en del av elevene som begynte på yrkesfaglige studieretninger siktet seg inn mot å ta allmennfaglig VK2, det vil si påbygging etter å ha fullført andre året på yrkesfag (Vibe 1995). Vibe (1995:92) viser at 7 prosent av grunnkurselevne i de yrkesfaglige studieretningene sa at de ønsket å ta påbygging til generell studiekompetanse etter fullført VK1. I en utvalgsundersøkelse av elever på Helse- og sosialfag, Mekaniske fag og Elektrofag gjennomført i forbindelse med evalueringen av Reform 94 er det 14 prosent som sier at de har planer om å oppnå studiekompetanse i stedet for yrkeskompetanse (Arnesen 1997:43).

Det finnes flere måter å oppnå generell studiekompetanse for elever på yrkesfaglige studieretninger/ utdanningsprogrammer. Noen går på studieretninger / utdanningsprogrammer der et studiekompetansegivende løp er et av valgene de kan ta (Medier og kommunikasjon og Naturbruk, samt Formgivningsfag før reformen), mens andre velger først å ta yrkeskompetanse, før de også tar studiekompetanse, slik at de får dobbeltkompetanse. Fem år etter at de hadde gått ut av grunnskolen hadde 1,3 prosent av elevene slik dobbeltkompetanse (Markussen m.fl. 2008:47). I dette kapitlet skal vi imidlertid bare se på de elevene som var på et yrkesfaglig program i sitt andre år i videregående skole, og som tar påbygging til generell studiekompetanse som sitt tredje år i videregående skole.

Analysene i kapitlet vil ta utgangspunkt i kullene som begynte i videregående opplæring i 2005 og 2006, siden vi nå kan følge begge de to kullene til de begynner sitt tredje studieår. Dermed ser vi på et kull før reformen og et kull etter reformen. Vi ser bare på de elevene som har normert tidsbruk, det vil si som har fullført de to første årene uten å gå om.³ Dette gjør at vi ser på 20 136 elever fra 2005-kullet og 21 755 elever av 2006-kullet.

5.1 Søkning til påbygging til generell studiekompetanse

Tabell 5.1 viser at det er store forskjeller mellom programmene i forhold til hvor stor andel av elevene som søker påbygging til generell studiekompetanse, men at det er forholdsvis stor stabilitet over tid. I gjennomsnitt er det omtrent en av fire yrkesfaglige elever som søker påbygging til generell studiekompetanse i sitt tredje studieår i begge kullene. Dersom vi sammenligner dette med det første kullet etter Reform 94 var det 7,2 prosent av elevene som hadde gått andre året på en yrkesfaglig studieretning som søkte allmennfaglig

³ Vi kan imidlertid ikke utelukke at en del av elevene ikke har beståttkarakter i alle fag etter de to første årene.

påbyggingsår (Vibe m.fl. 1997:44). Dersom vi bare ser på rettighetselevene er det 8,6 prosent som søkte allmennfaglig påbygging skoleåret 1996-97 (Vibe m.fl. 1997:47).

Tabell 5.1 Andel av elevene på ulike yrkesfaglige studieretninger/utdanningsprogram som har søkt påbygging til generell studiekompetanse til 3. år.

	2005-kullet		2006-kullet	
	Antall	Andel	Antall	Andel
Medier og kommunikasjon	1822	18,2 %	2339	19,4 %
Formgivning/Design og håndverk	3061	22,7 %	1532	35,1 %
Helse- og sosialfag	3412	45,3 %	4017	49,1 %
Elektrofag	2377	15,0 %	2758	15,0 %
Naturbruk	891	20,1 %	920	16,6 %
Salg og service/Service og samferdsel	1476	56,6 %	2285	48,8 %
Hotell og næringsmiddel/Restaurant og matfag	1381	24,0 %	1479	25,1 %
Byggfag/Bygg- og anleggsteknikk	2331	13,7 %	3257	13,5 %
Tekniske byggfag	538	14,1 %		
Trearbeidsfag	90	12,2 %		
Mekaniske fag/Teknikk og industriell produksjon	2471	6,1 %	3168	8,8 %
Kjemi- og prosessfag	286	22,7 %		
Gjennomsnitt	20136	24,3 %	21755	26,4 %

Forskjellene mellom programmer i andel som søker påbygging til generell studiekompetanse henger sammen med programmets art, eller hvilke valgmuligheter som ligger i programmet. I programmene Medier og kommunikasjon og Naturbruk finnes det en studiekompetanse-givende retning innenfor programmet, og tilsvarende tilbud fantes også på Formgivningsfag før reformen (Tegning, form og farge). Derfor er ikke andelen som søker påbygging til generell studiekompetanse fra de programmene særlig stor, mellom 17 og 23 prosent. Derimot er andelen av elevene på de utdanningsprogrammene som har et tilbud som sikter mot studiekompetanse stor, når man ser på både de som tar den studiekompetanse-givende retningen innenfor programmet og de som tar påbygging til generell studiekompetanse. Tidligere studier har vist at elever som tar den studiekompetanse-givende retningen innenfor programmet ligner mer på elever som går på studieforbereidende program enn sine medelever på yrkesfaglige programmer, både når det gjelder karakterer og fravær (Markussen & Sandberg 2005:63) og ambisjoner (Markussen m. fl. 2006: 235).

Størst søkning til påbygging til generell studiekompetanse har Helse og sosialfag og Salg og service/Service og samferdsel, der nærmere halvparten av elevene søker dette tilbudet. Programmene Salg og service/Service og samferdsel har ikke tilbud om tredje år i skole, slik at det er alternativet å gå i lære. I Helse og sosialfag fantes det før reformen både mulighet å gå i lære eller ta et siste år i skole, det sistnevnte gjelder fremfor alt hjelpepleier, men også helsesekretær, hudpleie og fotterapeut. Etter reformen er det kun de små fagene i Helse og sosialfag som fortsatt har et siste år på skole (helsesekretær, hudpleie og fotterapeut), gjennom at hjelpepleierfaget er erstattet med helsearbeiderfaget som er et lærefag. I forbindelse med dette ser vi også at andelen som søker seg til påbygging til generell studiekompetanse etter Helse og sosialfag 2. år øker, og økningen er

signifikant. Dette er nærmere gjort rede for i kapittel 7. Til slutt har vi også de programmene der det vanligste er at elevene blir lærlinger, og der er det 12-15 prosent som velger påbygging til generell studiekompetanse, med unntak av Mekaniske fag der det kun er en mindre andel som velger det og i Kjemi og prosessfag, der det er en større andel som velger det. I Hotell og næringsmiddel/Restaurant og matfag søker omtrent hver fjerde elev påbygging til generell studiekompetanse, både før og etter reformen.

Tabell 5.2 Andel som ender opp på påbygging til generell studiekompetanse og hvor stor del som søkte påbygging kontra noe annet.

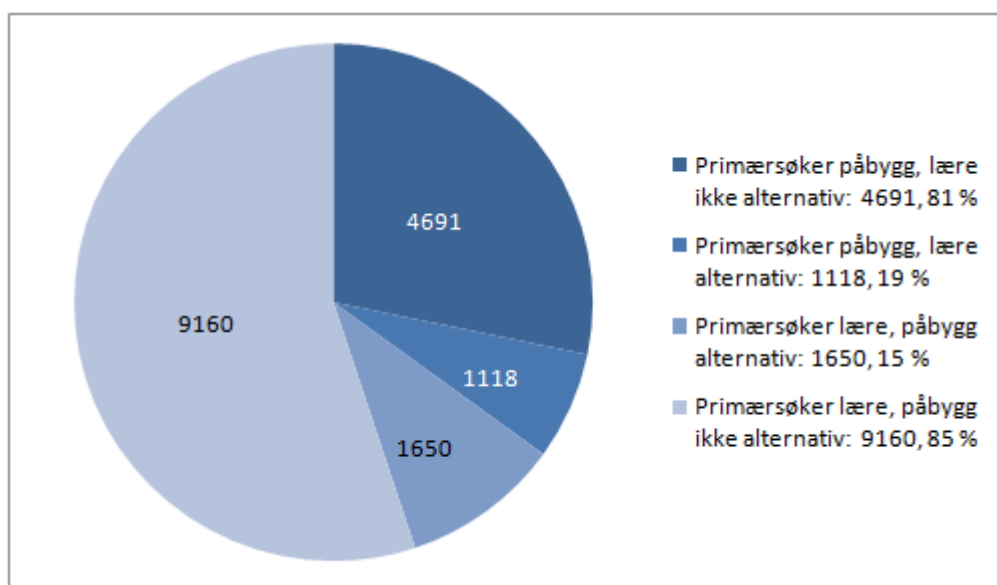
	2005-kullet				2006-kullet			
	Søkt påbygg	Søkt annet	Elev på påbygg	N	Søkt påbygg	Søkt annet	Elev på påbygg	N
MK	14,3 %	3,0 %	17,3 %	1822	16,3 %	2,4 %	18,7 %	2339
FO/DH	18,4 %	3,5 %	21,9 %	3061	29,7 %	2,9 %	32,6 %	1532
HS	39,1 %	2,1 %	41,2 %	3412	42,3 %	2,1 %	44,4 %	4017
EL	9,3 %	1,9 %	11,3 %	2377	11,1 %	2,6 %	13,6 %	2758
NA	14,8 %	1,2 %	16,0 %	891	11,7 %	2,0 %	13,7 %	920
SA/SS	47,5 %	5,6 %	53,1 %	1476	39,7 %	3,5 %	43,2 %	2285
HN/RM	17,4 %	3,9 %	21,3 %	1381	19,2 %	3,2 %	22,4 %	1479
BY/BA	9,6 %	2,0 %	11,6 %	2331	9,9 %	2,4 %	11,5 %	3257
TB	10,0 %	2,4 %	12,5 %	538				
TR	6,7 %	2,2 %	8,9 %	90				
ME/TIP	4,1 %	1,5 %	5,6 %	2471	5,5 %	1,8 %	7,3 %	3168
KP	4,9 %	3,8 %	8,7 %	286				

Når vi ser på hvor stor andel av de som begynte på påbygging til generell studiekompetanse som også hadde søkt dette tilbudet, finner vi at det var hoveddelen (tabell 5.2). I omtrent alle fag er det bare en liten andel som begynte på påbygging som ikke hadde søkt det, mellom 1 og 6 prosent, og dermed finner vi samme mønster i overgangen til påbygging til generell studiekompetanse som vi fant i søkningen. Dette stemmer i stor grad med funnene i Markussen m. fl. (2006), som viser at 86 prosent av elevene på påbygging hadde søkt det. Det er generelt stor stabilitet over tid i andel av elevene som har søkt og fått påbygging, med unntak av Design og håndverk, der andelen som blir elever på påbygging i 3. året øker sammenlignet med Formgivningsfag. Dette henger sammen med at det programmet ikke lenger har en studiekompetansegivende retning og antallet elever er redusert betraktelig. I Service og samferdsel er det etter reformen både en nedgang i andelen som søker og som begynner på påbygging. Dette kan ha sammenheng med at IKT-servicefaget nå er lagt under Service og samferdsel, og at mange av elevene på programmet sikter på å ta det. Det er nærmere redegjort for strukturendringene i forhold til IKT-servicefaget i kapittel 9.

5.2 Påbygging til generell studiekompetanse i stedet for læreplass?

Er det slik at mangel på læreplasser eller frykt for ikke å få læreplass fører til at flere ender opp med å ta påbygging til generell studiekompetanse enn det som avspeiles i søkeres

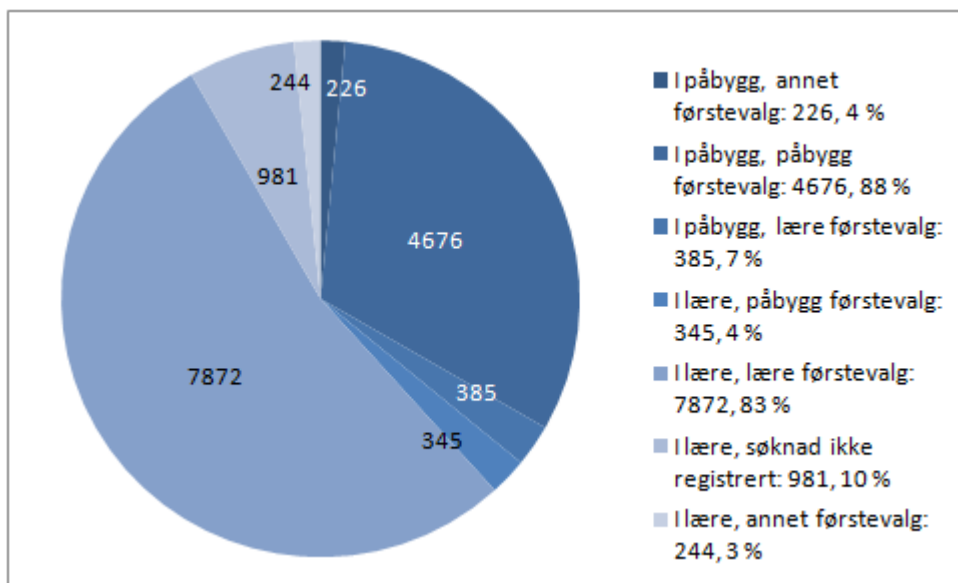
ønsker? Vi kan ikke gi noe fullgodt svar på dette gjennom bruk av registerdata, fordi vi ikke kjenner den enkelte elevs motiver for å søke bestemte tilbud. Ved å sammenholde søkerens førsteønske med alternative ønsker og se på hvor de endte opp i forhold til hva som var førsteønsket, kan vi likevel få et visst innblikk i det vi kan kalle grenseflatene mellom disse to formene for tilbud. Figur 5.1 viser alle fra grunnskolekullet 2006 som hadde læreplass eller påbygging til generell studiekompetanse som førsteønske ved søkning våren 2008. Til sammen dreier dette seg om 16619 søkere, eller 26,4 prosent av hele grunnskolekullet fra 2006. Av disse søkte 10810 primært om læreplass, mens 5809 hadde påbygging til generell studiekompetanse som førsteønske.

Figur 5.1 Søkere med læreplass eller påbygging til generell studiekompetanse som førstevalg våren 2008. Elever fra avgangskullet fra grunnskolen 2006.

Figur 5.1 viser at 1650 søkere, eller 15 prosent av de som hadde læreplass som førstevalg, hadde påbygging til generell studiekompetanse som alternativt valg, enten som andre eller lavere prioritert kursønske. 1118 søkere, eller 19 prosent av de som hadde påbygging til generell studiekompetanse som førstevalg hadde læreplass som alternativ. Dermed er det en grenseflate mellom de to tilbudsformene som omfatter 2768 søkere, eller en av seks av søkerne til de to tilbudene sett under ett. Ettersom praktisk talt alle søkere oppgir minst ett alternativ til førstevalget, kan vi dermed fastslå at fem av seks søkere til de to formene for tilbud *ikke* berøres av denne grenseflaten mellom læreplass og påbygging til generell studiekompetanse.

Figur 5.2 tar utgangspunkt i situasjonen høsten 2008 for de tilsvarende gruppene, nemlig 9442 lærlinger og 5287 elever som tok påbygging til generell studiekompetanse. Blant de 9442 lærlingene er det et lite antall som har opplæring i skole. Det dreier seg om totalt 98 elever, som vi skal komme tilbake til i et eget avsnitt. Her bryter vi ned de to hovedgruppene på undergrupper etter hva de hadde som førsteønske da de søkte om våren.

Figur 5.2 Læringer og elever som tok påbygging til generell studiekompetanse høsten 2008. Elever fra avgangskullet fra grunnskolen 2006.

Figur 5.2 viser at 7872 av de 9442 lærlingene, eller 83 prosent, hadde læreplass som førsteønske ved søkning våren 2008. Dette behøver imidlertid ikke bety at de kom i lære i det samme faget som de hadde som førsteønske. 981 lærlinger har vi ikke søkeropplysninger om. Vi er ikke helt sikre på hva dette skyldes, men regner med at det for de flestes vedkommende betyr at de har skaffet læreplass på egenhånd. Bare 345 lærlinger, eller 4 prosent, hadde påbygging til generell studiekompetanse som førsteønske. Endelig er det 244 lærlinger, eller 3 prosent, som verken hadde lære eller påbygging til generell studiekompetanse som førstevalg.

4676, eller 88 prosent av de 5287 elevene på påbygging til generell studiekompetanse, hadde dette som førsteønske. 385, eller 7 prosent, hadde lære som førstevalg, mens 226 eller 4 prosent hadde et annet førstevalg. Grenseflaten mellom læreplass og påbygging til generell studiekompetanse er dermed svært liten når vi tar utgangspunkt i de som kom i lære eller startet på påbygging til generell studiekompetanse. 345 lærlinger og 385 elever er i denne grenseflaten, og dette utgjør bare 5 prosent av de to gruppene sett under ett. Selv om vi må ta forbehold for hva som er motivene bak de enkelte søknadene om læreplass og påbygging til generell studiekompetanse, er det lite som tyder på at påbygging til generell studiekompetanse er et tilbud som store elevgrupper ender opp i mens de egentlig hadde ønsket å komme i lære. Et nytt prosjekt ved NIFU STEP vil ta for seg påbygging til generell studiekompetanse i skoleåret 2010 – 2011 i fem fylker og vil blant annet belyse denne problemstillingen.

5.3 Karakternivået til elever på påbygging til generell studiekompetanse

Fra tidligere studier vet vi at omtrent en tredel av elevene som begynner på påbygging til generell studiekompetanse ikke består studiet sitt (Markussen m. fl. 2006:233, Støren m. fl. 2007:125). Dersom man antar at mange av elevene som tar påbygging til generell

studiekompetanse ikke hadde valgt det, men hadde blitt plassert der fordi det ikke fantes noe annet tilbud til dem, kunne dette være en mulig forklaring på hvorfor så mange ikke består. Imidlertid viser tabell 5.2 at hoveddelen av de som har begynt på påbygging til generell studiekompetanse faktisk har søkt det, og dermed holder ikke den forklaringen. Vi går derfor videre til å se på karaktersnittet til de som tar påbygging til generell studiekompetanse. Hvordan ser det ut i forhold til andre elever på den samme studieretningen? Tabell 5.3 og 5.4 viser dette for 2005- og 2006-kullet.

Tabell 5.3 Karaktersnitt for elever i påbygging til generell studiekompetanse, og karaktersnitt fra grunnskolen for alle elever på det programmet som var i utdanning 3. året, 2005-kullet

	Karaktersnitt AF påbygg	N, påbygg	Karaktersnitt alle på prog.	N, alle
MK	4,55	307	4,45	1760
FO	4,10	678	4,02	2829
HS	3,97	1427	3,78	3173
EL	3,94	270	3,87	2189
NA	4,07	142	3,84	804
SA	3,85	786	3,79	1226
HN	3,90	296	3,70	1085
BY	3,85	272	3,58	1965
TB	3,63	67	3,41	483
TR	3,91	8	3,30	63
ME	3,57	139	3,45	1984
KP	3,92	25	4,05	275

Tabell 5.3 og 5.4 viser at elevene som begynner på påbygging til generell studiekompetanse i gjennomsnitt har litt bedre karakterer enn det alminnelige karaktersnittet for elevene fra det samme programmet som fortsatt er i utdanning det tredje året, eller i hvert fall like gode karakterer. Det eneste unntaket er Kjemi- og prosessfag i 2005-kullet, men der er det svært få elever (kun 25 personer) som søker påbygging til generell studiekompetanse. Imidlertid er forskjellen i karaktersnitt mellom de som går allmennfaglig påbygg og alle på det programmet i de fleste tilfeller så små at den ikke er statistisk signifikant. Vi kan likevel konkludere med at elevene som begynner i påbygging til generell studiekompetanse ikke ser ut til å være dårlig rustet faglig sett, sammenlignet med andre elever på yrkesfaglige linjer. Men dersom vi sammenligner elevene som begynner i påbygging til generell studiekompetanse med elever på studieforberevende utdanningsprogram generelt har de førstnevnte svakere karaktergrunnlag fra grunnskolen, omtrent et halvt karakterpoeng. Søkere til studieforberevende utdanningsprogram hadde i gjennomsnitt 4,5 i karaktersnitt fra grunnskolen (Frøseth m. fl. 2008: 59). Spørsmålet blir da om det er på grunn av noe svakere karakterer at en tredel av elevene på påbygging til generell studiekompetanse ender opp uten vitnemål på grunn av stryk eller manglende vurdering, til tross for at elevene som tar påbygging til generell studiekompetanse er faglig sterkere enn sine medelever på yrkesfaglige studieprogrammer. Denne typen

problemstilling vil vi kunne se nærmere på i senere rapporter, da vi har informasjon om hvor stor andel av disse kullene som besto påbygging til generell studiekompetanse.

Tabell 5.4 Karaktersnitt fra grunnskolen for elever i påbygging til generell studiekompetanse, og karaktersnitt for alle elever på det programmet som var i utdanning 3. året, 2006-kullet

	Karaktersnitt		Karaktersnitt	
	AF påbygg	N, påbygg	alle på prog.	N, alle
MK	4,41	434	4,38	2198
DH	3,99	492	3,87	1142
EL	3,83	364	3,82	2295
HS	3,89	1764	3,74	3238
NA	3,99	132	3,80	775
SS	3,76	981	3,67	1685
RM	3,85	323	3,67	1023
BA	3,61	398	3,53	2407
TP	3,68	220	3,49	2292

5.4 Jenter tar oftere påbygging til generell studiekompetanse enn gutter

Er det kjønnsforskjeller i andel elever fra ulike yrkesfaglige studieretninger som går videre til påbygging til generell studiekompetanse? Tabell 5.5 viser at det er større andel jenter enn gutter som velger å ta påbygging til generell studiekompetanse etter to år i yrkesfaglig studieløp i alle programmer. Tilsvarende funn er gjort i tidligere undersøkelser (Vibe m. fl. 1997, Arnesen 1997). Forskjellen er statistisk signifikant i de fleste programmer: i 2005-kullet er det kun i Elektrofag, Trearbeidsfag og Kjemi- og prosessfag at forskjellen mellom gutter og jenter ikke er signifikant, og i 2006-kullet gjelder det for Design og Håndverk, Helse og sosialfag og Elektrofag (disse er alle kursivert i tabellen). Felles for alle disse fagene er at de er sterkt kjønnsdelt, enten gutte- eller jentedominert, og dermed er det svært få i den ene gruppen. Fra tidligere studier om søkning til videregående opplæring vet vi at jenter oftere enn gutter søker studieforberedende programmer (se for eksempel Frøseth m. fl. 2008:54). I tillegg viser denne oversikten at det mønsteret også gjelder for de jentene som først hadde valgt et yrkesfaglig løp. De har større sannsynlighet enn guttene å søke å oppnå studiekompetanse i stedet for yrkeskompetanse. I 2005-kullet var det tre av ti jenter og i 2006-kullet nesten fire av ti jenter som søkte påbygging til generell studiekompetanse, mens det gjelder for bare drøyt en av ti gutter i begge kullene. En interessant observasjon er at det kan se ut til at særlig jenter som har valgt byggfag, det vil si som har gjort et utradisjonelt utdanningsvalg, velger å søke påbygging til generell studiekompetanse.

Tabell 5.5 Andel som søker påbygging til generell studiekompetanse i 2005- og 2006-kullene, etter kjønn og utdanningsprogram

	2005				2006			
	Gutter		Jenter		Gutter		Jenter	
	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall
MK	13,9 %	855	20,2 %	968	12,8 %	1067	24,3 %	1237
FO/DH	14,9 %	350	22,9 %	2743	33,7 %	89	36,2 %	1285
HS	33,7 %	202	41,2 %	3301	45,9 %	231	48,3 %	3450
EL	11,0 %	2338	18,2 %	77	14,0 %	2464	22,5 %	80
NA	7,3 %	344	21,4 %	552	6,2 %	373	21,8 %	510
SA/SS	47,9 %	626	56,9 %	858	41,0 %	1227	53,2 %	900
HN/RM	15,6 %	604	25,5 %	796	18,9 %	583	29,7 %	727
BY/BA	10,9 %	2286	37,7 %	61	12,5 %	3007	30,6 %	72
TB	11,1 %	477	22,2 %	63				
TR	5,3 %	75	28,6 %	14				
ME/TIP	5,3 %	2400	13,6 %	88	7,0 %	2563	18,0 %	228
KP	7,8 %	217	10,5 %	76				

5.5 Hvem er elevene som søker og går på påbygging til generell studiekompetanse?

Gjennomgangen i dette kapittelet har vist at elevene som går på påbygging til generell studiekompetanse i stor grad har søkt om å gå det. På alle yrkesfaglige studieprogrammer er det større andel jenter enn gutter som søker påbygging til generell studiekompetanse. Med andre ord forsterker påbygging til generell studiekompetanse tendensen til at jenter ønsker å oppnå studiekompetanse fremfor yrkeskompetanse. Vi har også vist at elevene som går på påbygging til generell studiekompetanse i gjennomsnitt har like gode eller noe bedre karakterer fra grunnskolen enn gjennomsnittet blant alle elevene på det yrkesfaglige studieprogrammet. Derimot har de noe lavere grunnskolekarakter enn elever som går på studieforbereidende programmer.

Vi vet lite om hvorfor elevene søker påbygging til generell studiekompetanse i stedet for lære eller Vg3 i skole. Et sentralt spørsmål er når beslutningen om å velge nettopp dette tilbudet egentlig tas. Er det med som en del av planen allerede ved søkning til Vg1, eller tas beslutningen seinere i utdanningsløpet? Fremfor alt ville det ha vært interessant å vite hvorfor jenter i større grad enn gutter ønsker å oppnå studiekompetanse. En utvalgsundersøkelse av elever på Helse- og sosialfag, Mekaniske fag og Elektrofag gjennomført i forbindelse med evalueringen av Reform 94 legger frem en rekke mulig forklaringer til at jenter vil ha studiekompetanse (Arnesen 1997). En forklaring hun anfører til at det er så stor andel av elevene på Helse og sosialfag som velger påbygging til generell studiekompetanse kan være at de yrkene faget leder frem til er yrker som ikke har spesielt høy status, og at det gjør at elevene oppfatter studiekompetanse som nyttig. Hun argumenterer også for at en del elever får forsterket bildet av yrket som et lavstatusyrke under praksisperioder, og at det gjør at de bestemmer seg for ikke å fullføre fagutdanningen. En annen mulig forklaring til at mange av elevene på Helse- og sosialfag

søker påbygging til generell studiekompetanse kan være at det ikke er noen lang fagtradisjon i det faget, og at det ikke har vært vanlig å gå i lære for elever i videregående opplæring. Arnesen (1997:49) finner at mange av hennes respondenter har sykepleier eller lærer som endelig utdanningsmål, og at de oppfatter hjelpepleier eller barne- og ungdomsarbeider som et skritt på veien mot det. Dermed har de egentlig ikke vurdert å søke om læreplass, fordi de hele tiden har hatt en annen plan. Arnesen viser også at det er stor interesse for studiekompetanse på de studieretningene hun undersøker og hun oppsummerer det som at ”for mange elever er *planlagt endelig yrke*, noe annet enn det yrket de i utgangspunktet utdanner seg til på yrkesfaglig studieretning” (Arnesen 1997:60).

Med andre ord finnes det en rekke mulige grunner til hvorfor elever på yrkesfaglige utdanningsprogrammer søker påbygging til generell studiekompetanse. Basert på de dataene vi har tilgjengelige nå kan vi ikke si mer om hvorfor elevene søker som de gjør og hvilke tanker og mål de har med valgene sine. Derimot vil forhåpentligvis et planlagt prosjekt ved NIFU STEP om påbygging til generell studiekompetanse i noen fylker kunne kaste ytterligere lys over problemstillingene om hvorfor elever som opprinnelig har valgt en yrkesfaglig utdanningsvei velger å i stedet prøve å oppnå studiekompetanse.

5.6 Burde tilbudet være mer etterspørselsstyrt?

I dag er det et stort antall veier mot studiekompetanse i videregående opplæring. De fleste tenker nok først og fremst på utdanningsprogrammene for Studiespesialisering, Idrettsfag og Musikk dans, drama. I tillegg har utdanningsprogrammene for Naturbruk og Medier og kommunikasjon egne løp som gir generell studiekompetanse. Tidligere hadde også studieretningen for Formgivningsfag et tilsvarende tilbud, men dette er nå lagt inn under Studiespesialisering som en egen fordypning. Dette har hatt konsekvenser både for søkningen til Design og håndverk og for hvilke elever som går der (se kapittel 9). Felles for disse tilbudene er at de gir elevene anledning til å planlegge et treårig opplæringsløp. Påbygging til generell studiekompetanse framstår mer som et tilbud til elever som tar sikte på yrkeskompetanse, men som så ombestemmer seg. Dette løpet har vist seg å være svært krevende, i hvert fall for noen elever. Når en av tre ikke klarer å fullføre med bestått, kan dette si noe om elevenes faglige forutsetninger, men det kan også være en indikasjon på at elevene har for mye å ta igjen i løpet av det tredje året etter to år med relativt sterk nedtoning av teorifagene. Nedtoning av teori er nok likevel noe av motivasjonen for at mange av de elevene som ender opp med å ta sikte på studiekompetanse likevel velger først å ta to år på yrkesfag, for deretter å avslutte med påbygging til generell studiekompetanse.

I kapittel 6, 7 og 8 går vi mer detaljert inn på søkningen og overgangen til påbygging til studiekompetanse i tre utvalgte utdanningsprogram. Vi dokumenterer både der og i dette kapitlet at overgangen til påbygging til generell studiekompetanse i det minste i noen grad ser ut til å dreie seg om bevisste valg, og ikke tilfeldigheter eller at elevene tilbys noe de egentlig ikke ønsker. At det er de yrkesfagelevne på andreåret som har de beste karakterene fra ungdomsskolen som i størst grad velger dette tilbudet peker i retning av at dette ikke er et resultat av tilfeldigheter.

I dette kapitlet har vi sett at det innenfor Helse- og sosialfag og Service og samferdsel er så mange som mer enn fire av ti elever som går over til påbygging til generell studiekompetanse det tredje opplæringsåret. Og dersom kompetanseoppnåelsen innenfor påbygging til generell studiekompetanse etter Kunnskapsløftet ikke forbedres betydelig fra situasjonen på allmennfaglig påbygging før reformen, kan man forvente at svært mange av elevene som går over til påbygging til generell studiekompetanse vil ende opp uten studie- eller yrkes-kompetanse. På denne bakgrunn kunne man kanskje foreslå å innføre et studiekompetanse-givende løp innenfor disse utdanningsprogrammene, på samme måte som det finnes studiekompetanse-givende løp innenfor de yrkesfaglige utdanningsprogrammene Medier og kommunikasjon og Naturbruk. På denne måten vil man kanskje kunne sikre at flere av elevene innenfor disse yrkesfaglige utdanningsprogrammene som uansett har planer om å ta studiekompetanse faktisk ender opp med en slik kompetanse fremfor å ende opp med ikke bestått. På en annen side burde man kanskje i stedet for å gjøre tilbudet mer etterspørselstyrt heller se nærmere på mulighetene for å gjøre de yrkesfaglige løpene på Vg3 mer attraktive, slik at færre velger å gå over til påbygging til generell studiekompetanse. Dette vil i så fall i større grad bidra til å sikre at det vil utdannes arbeidskraft med yrkeskompetanse innen utdanningsprogram som Helse- og sosialfag og Service og samferdsel også i fremtiden.

6 Søkelys på restaurant- og matfag

6.1 Fag og rekrutteringstradisjoner

Utdanningsprogrammet Restaurant- og matfag er et nytt navn på den tidligere studieretningen for Hotell- og næringsmiddelfag. Dette området av yrkesutdanningen har de siste årene slitt med rekrutteringen, og det er også innenfor denne studieretningen man har hatt størst frafall og lavest kompetanseoppnåelse de senere år (Markussen m.fl.2008, SSB 2009). Etter Kunnskapsløftet er de syv tidligere VK1-kursene i dette programmet erstattet med to Vg2-kurs. Utdanningsprogrammet er altså betydelig forenklet og – dersom man mener en struktur med brede fag på Vg2 er veien å gå - kan dette framstå som en foregangsmodell.

Det ene av de to Vg2-kursene, restaurantfag, omfatter tre fag som springer ut av håndverkstradisjonen; kokk, institusjonskokk og servitør. Disse fagene har lang tradisjon for å rekruttere gjennom lærlingordningen, og er av de fag som har tilpasset seg godt til Reform 94-modellen selv om de også rekrutterer noen litt eldre lærlinger.

Praksiskandidatordningen, som bygger på rekruttering av ufaglærte er ganske ubetydelig i kokkefaget, men litt større i de andre to fagene. Dette gir en god indikasjon på fagenes attraktivitet blant ungdom som må anses relativt god, selv om bransjen er bekymret for rekrutteringen.

I det andre Vg2-kurset, matfag, som omfatter langt færre elever enn restaurantfag, er det tidligere kurset industriell næringsmiddelproduksjon slått sammen i et felles Vg2-kurs med mer tradisjonsrike håndverksfag som baker, konditor, pølsemaker, slakter, og noe nyere fag som kjøttskjærer, sjømatfaget (fiskeindustri), butikkslakter og fiskehandler. Felles for disse fagene er at de bidrar i produksjon av mat og drikke, med unntak av fiskehandlerfaget som er et servicefag. Ut fra dette har man forsøkt å trekke ut felleselementer som skal danne basisen i det nye matfaget. Disse er blant annet bygget rundt bransje, behandling av råvarer til konsumering, konserveringsteknikker, bruk av oppskrifter, hygiene, automatiserte produksjonsprosesser, samt kunnskap om matkultur og -tradisjoner.

Lærlingtradisjonen står generelt sett sterkt i håndverksfagene, men sliter i sjømat-/fiskeindustri og industriell næringsmiddelproduksjon til tross for at disse ble etablert for 20-25 år siden. Disse fagene rekrutterer fremdeles hovedsakelig gjennom praksiskandidatordningen. Kjøttskjærerfaget er relativt nytt som fag i kjøttindustrien, og rekrutterer fremdeles like mange voksne ufaglærte som lærlinger. Ønsket om bredere lærlingrekruttering også til denne typen fag var et av argumentene bak strukturendringene og sammenslåing av fag.

Tabell 6.1 viser alder for avlagt fagprøve i de ulike fagene innenfor Restaurant og matfag i 2007. Med noen unntak er det lærlinger som avlegger fagprøve før de fyller 25 år, mens de som avlegger fagprøve etter fylte 25 år som regel er praksiskandidater. Dermed forteller tallene nedenfor hvilke fag som hovedsakelig rekrutterer fra lærlingordningen, hvilke fag som rekrutterer flest voksne ufaglærte, og hvilke som har et mer blandet rekrutteringsgrunnlag. Lærlingenes alder i disse fagene varierer likevel en god del, da stort

sett innenfor intervallet 18-25 år; i restaurantfagene utgjør 18-åringene vanligvis litt over halvparten av de nye lærlingene, mens de i matfagene utgjør et mindretall. Her er halvparten av lærlingene over 20 år.

Tabell 6.1: Fagprøver etter alder i 2007 i fag under Restaurant og matfag (tidl. Hotell og Næringsmiddelfag)

	Under 20 år	20 - 24 år	Over 25 år
Kokkfaget	376	207	64
Institusjonskokkfaget	96	104	68
Servitørfaget	44	54	34
Bakerfaget	15	22	7
Butikkslakterfaget	21	33	20
Fiskehandlerfaget		3	4
Fiskeindustrifaget	0	3	36
Industriell næringsmiddelproduksjon	19	23	169
Kjøttskjærfaget	13	15	36
Konditorfaget	24	33	5
Pølsemakerfaget	6	8	3
Slakterfaget		11	5
Totalt Restaurant- og matfag	614	516	521

Kilde: SSB. Alder refererer til fylte år pr 1. januar

Som vi ser av tabellen skiller industrifagene seg ut med en særlig høy rekrutteringsalder, noe som skyldes at de rekrutterer få lærlinger. I håndverksfagene er det en lavere alder for fagprøveavleggelse, noe som avspeiler at de fleste her er lærlinger. Grovt sett har en tredel av kandidatene i Restaurant- og matfag gått rett fra grunnskolen via fagopplæring til fagprøve, en tredel er det vi kan kategorisere som "forsinket" ungdom, mens en tredel har tatt fagbrevet som voksne over 25 år. Totalt sett gir dette et relativt heterogent mønster for inngang i faget.

Innenfor disse bransjene er det ikke bare utbredt å komme inn i faget som voksen praksiskandidat. Det er i tillegg slik at dette er bransjer som har mange under 20 år som arbeider som ufaglærte, dvs. uten lærekontrakt (Høst 2010). Det finnes altså muligheter for ansettelse for ungdom som forlater skolen før de har fullført.

6.2 Overgang til tredje år og lære før og etter Kunnskapsløftet

Med de beskrevne strukturendringene i skolen og rekrutteringstradisjonene i bransjene som bakteppe, skal vi følge elevene i grunnskolekullet fra 2006-kullet i Restaurant- og matfag i overgangen fra Vg2 til Vg3 høsten 2008. Som et sammenligningsgrunnlag vil vi først presentere hvordan det gikk med det siste kullet før Kunnskapsløftet i det tidligere Hotell- og næringsmiddelfag.

Tabell 6.2 viser gjennomføringen i videregående opplæring for avgangselever fra grunnskolen i 2005 som var elever på grunnkurs i Hotell- og næringsmiddelfag høsten samme år. Kolonnen lengst til høyre viser hvor elevene befant seg andre år av opplæringen, dvs. høsten 2006, mens nederste rad viser situasjonen ved oppstarten av tredje opplæringsår. Tabellen viser både de absolutte tallene og prosenter.

Vi ser at til sammen 70 prosent av det opprinnelige grunnkurskullet var registrert på sju ulike VK1-kurs i Hotell- og næringsmiddelfag høsten 2006. Kokkfag var det helt dominerende kurset med 45,9 prosent av kullet, mens servitørfaget og baker- og konditorfaget er de nest største. VK1 Matfag, som er registrert med 82 elever, er egentlig en nyskaping etter innføringen av Kunnskapsløftet fra 2006, men var allerede innført i enkelte fylker i 2004. 5,9 prosent gikk om igjen førsteåret, det vil si Vg1 på Restaurant- og matfag, mens 13,8 hadde gjort et omvalg og gikk på andre Vg1. 1 prosent gikk på andre VK1-kurs. 209 elever, eller 8,7 prosent, var utenfor videregående opplæring høsten 2006.

Tabell 6.2: Overgang til VK1 og VK2/lære for grunnskolekullet av elever på grunnkurs Hotell- og næringsmiddelfag 2005.

HN GK 2005-kullet høsten 2006	HN GK 2005-kullet høsten 2007							Prosent
	VK2	Lære	AF påbygg	Vg2	Vg1	Utenfor	Sum	
VK I KOKKFAG	1	558	192	67	45	241	1104	45,9 %
VK I SERVITØRFAG	0	82	37	17	11	72	219	9,1 %
VK I BAKER-OG KONDITORFAG	0	51	31	8	7	51	148	6,2 %
VKI MATFAG	1	27	11	10	8	25	82	3,4 %
VK I KJØTTFAG	1	40	17	3	4	23	88	3,7 %
VK I IND.NÆRINGSMIDD.PROD.	0	21	10	0	1	12	44	1,8 %
VK I FISKEINDUSTRI	0	0	1	0	0	1	2	0,1 %
Vg1 Restaurant. og matfag	0	10	3	74	19	36	142	5,9 %
Andre Vg1	2	3	2	196	43	86	332	13,8 %
Andre VK1	5	4	6	5	1	4	25	1,0 %
VK2/lære	2	5	0	0	2	1	10	0,4 %
Ikke registrert i opplæring	0	2	0	33	63	111	209	8,7 %
Sum	12	803	310	413	204	663	2405	100,0 %

	VK2	Lære	AF påbygg	Vg2	Vg1	Utenfor	Sum	Antall
VK I KOKKFAG	0,1 %	50,5 %	17,4 %	6,1 %	4,1 %	21,8 %	100,0 %	1104
VK I SERVITØRFAG	0,0 %	37,4 %	16,9 %	7,8 %	5,0 %	32,9 %	100,0 %	219
VK I BAKER-OG KONDITORFAG	0,0 %	34,5 %	20,9 %	5,4 %	4,7 %	34,5 %	100,0 %	148
VKI-MATFAG	1,2 %	32,9 %	13,4 %	12,2 %	9,8 %	30,5 %	100,0 %	82
VK I KJØTTFAG	1,1 %	45,5 %	19,3 %	3,4 %	4,5 %	26,1 %	100,0 %	88
VK I IND.NÆRINGSMIDD.PROD.	0,0 %	47,7 %	22,7 %	0,0 %	2,3 %	27,3 %	100,0 %	44
VK I FISKEINDUSTRI	0,0 %	0,0 %	50,0 %	0,0 %	0,0 %	50,0 %	100,0 %	2
Vg1 Restaurant. og matfag	0,0 %	7,0 %	2,1 %	52,1 %	13,4 %	25,4 %	100,0 %	142
Andre Vg1	0,6 %	0,9 %	0,6 %	59,0 %	13,0 %	25,9 %	100,0 %	332
Andre VK1	20,0 %	16,0 %	24,0 %	20,0 %	4,0 %	16,0 %	100,0 %	25
VK2/lære	20,0 %	50,0 %	0,0 %	0,0 %	20,0 %	10,0 %	100,0 %	10
Ikke registrert i opplæring	0,0 %	1,0 %	0,0 %	15,8 %	30,1 %	53,1 %	100,0 %	209
Sum	0,5 %	33,4 %	12,9 %	17,2 %	8,5 %	27,6 %	100,0 %	2405

Den horisontale fordelingen viser hvor grunnkurselevne fra Hotell- og næringsmiddelfag 2005 var ved starten av det tredje opplæringsåret, høsten 2007. Ikke mer enn 803 av elevene, eller 33,4 prosent av grunnkurskullet, var da i lære, hvor de etter normalløpet skulle være. 12,9 prosent gikk på allmennfaglig påbygging. 17,2 prosent var et år forsinket og gikk på ulike Vg2-kurs, mens 8,5 prosent var på Vg1 og dermed to år forsinket. Så

mange som 27,6 prosent av det opprinnelige grunnkurskullet var utenfor videregående opplæring etter to år.

Lavest var frafallet i kokkfaget, hvor også andelen lærlinger var høyest. Likevel var bare halvparten av VK1-elevene fra kokkfaget i lære, mens over 20 prosent hadde falt fra. Vi ser ellers at over halvparten av de elevene som var på Vg1 ved starten av det andre året var på Vg2 året etter og fortsatt et år forsinket, mens 13 prosent nå var to år forsinket og en fjerdepart hadde falt fra. Endelig ser vi at nesten halvparten av de som ikke var registrert ved starten av det andre opplæringsåret var tilbake i opplæring ved starten av det tredje året, de fleste av dem på Vg1. Dette tegner et bilde av en studieretning med dårlig gjennomføring, mye forsinkelser og stort frafall.

Med introduksjonen av Kunnskapsløftet i 2006 skiftet det tidligere Hotell- og næringsmiddelfag navn til Restaurant- og matfag. Tabell 6.3 viser tilsvarende fordeling som for 2005-kullet for de elevene som startet på Vg1 i Restaurant- og matfag høsten 2006 og som kom rett fra grunnskolen samme vår.

Tabell 6.3: Overgang til Vg2 og Vg3/lære for grunnskolekullet av elever på Vg1 Restaurant- og matfag høsten 2006

RM Vg1 2006-kullet høsten 2008								
RM Vg1 2006-kullet høsten 2007	Vg3	Lære	Påbygging stud.komp	Vg2	Vg1	Utenfor	Sum	Prosent
RESTAURANTFAG Vg2	4	571	248	65	41	272	1201	54,6 %
MATFAG Vg2	0	128	76	23	15	116	358	16,3 %
RESTAURANT- OG MATFAG Vg1	0	1	0	53	27	27	108	4,9 %
Andre Vg1	3	4	0	172	26	82	287	13,0 %
Andre Vg2	3	8	7	4	0	5	27	1,2 %
VK2/lære	0	8	0	0	0	3	11	0,5 %
Annet	1	0	0	0	8	4	13	0,6 %
Ikke registrert i opplæring	0	7	0	18	46	125	196	8,9 %
Sum	11	727	331	335	163	634	2201	100,0 %

	Vg3	Lære	Påbygging stud.komp	Vg2	Vg1	Utenfor	Sum	Antall
RESTAURANTFAG Vg2	0,3 %	47,5 %	20,6 %	5,4 %	3,4 %	22,6 %	100,0 %	1201
MATFAG Vg2	0,0 %	35,8 %	21,2 %	6,4 %	4,2 %	32,4 %	100,0 %	358
RESTAURANT- OG MATFAG Vg1	0,0 %	0,9 %	0,0 %	49,1 %	25,0 %	25,0 %	100,0 %	108
Andre Vg1	1,0 %	1,4 %	0,0 %	59,9 %	9,1 %	28,6 %	100,0 %	287
Andre Vg2	11,1 %	29,6 %	25,9 %	14,8 %	0,0 %	18,5 %	100,0 %	27
VK2/lære	0,0 %	72,7 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	27,3 %	100,0 %	11
Annet	7,7 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	61,5 %	30,8 %	100,0 %	13
Ikke registrert i opplæring	0,0 %	3,6 %	0,0 %	9,2 %	23,5 %	63,8 %	100,0 %	196
Sum	0,5 %	33,0 %	15,0 %	15,2 %	7,4 %	28,8 %	100,0 %	2201

Elevtallet på førsteåret er 204 lavere enn før Kunnskapsløftet, en nedgang på 8,5 prosent. Nedgangen begynte før Kunnskapsløftet, med en reduksjon på 252 elever, eller 9,5 prosent, fra 2004 til 2005. I overgangen til det andre opplæringsåret er det imidlertid stor stabilitet i forhold til situasjonen før reformen. Andelen av kullet som går videre til Vg2 er

fortsatt på ca. 70 prosent, andelen utenfor opplæring er på rundt 9 prosent, og andelen som går om igjen førsteåret er på 18 prosent.

Når vi ser på status ved starten av det tredje opplæringsåret, ser vi at det fortsatt bare er en tredjedel av det opprinnelige kullet som er i lære. Den viktigste forskjellen fra året før er at andelen som tar påbygging til generell studiekompetanse er økt fra 13 til 15 prosent, og at andelen som er utenfor opplæring har økt med omtrent et prosentpoeng. Begge deler er en fortsettelse av trender som var i gang før reformen. Litt færre enn før reformen er forsinket og befinner seg på det første eller andre året.

Oppsummert ser ikke strukturendringene ut til å ha påvirket gjennomføringen i nevneverdig grad; det er lav gjennomføringsgrad, mye omvalg, høyt frafall, og økende overgang til påbygging til studiekompetanse. Fortsatt er det bare en av tre førsteårselever som er i lære etter to år, mens så mange som 28,8 prosent er utenfor opplæring, til sammen 22,6 prosent er forsinket i forhold til normert tidsbruk og 15 prosent har gått over til påbygging.

Dersom vi ser på de enkelte fagene, er andelen som går til lære betydelig høyere blant elevene fra restaurantfag enn blant de som kommer fra matfag. Forskjellen var der før reformen også, men den har økt ved at andelen som går til en læreplass i matfag har sunket med 3 prosentpoeng etter reformen sammenliknet med de fem opprinnelige matfagene sett under ett. En begrunnelse for samlingen av matfagene var at elevene kunne utsette sitt valg av fag og samtidig velge mellom et bredere spekter av fag. Dette skulle optimalt sett gi en større andel formidlet til læreplass. I den grad vi kan snakke om endringer etter innføringen av reformen, viser det seg at vi har fått et motsatt resultat, i hvert fall for rettighetselevene fra grunnskolekullet. Vi vet imidlertid ikke i hvilken grad endringer i skolestrukturen eller i arbeidslivet har vært avgjørende for dette.

6.3 Søkning til tredje opplæringsår

Vi vil nå se litt nærmere på hvor mange som søker om opptak på det tredje opplæringsåret. I tabell 6.4 sammenlikner vi søkertall og lærlingtall for alle elever fra de to kullene vi følger. Vi tar med elever som enten søkte seg til det tredje opplæringsåret eller som var lærling eller elev på Vg3 ved starten av det tredje opplæringsåret. Vi har allerede vist at elevtallet på førsteåret sank med 8,5 prosent fra 2005 til 2006. Tabell 6.4 viser at søkertallet til tredjeåret sank med 7,5 prosent, mens antallet lærlinger og Vg3-elever sett under ett sank med 5 prosent. Dette betyr at relativt sett flere fortsetter til det tredje året, men dette skyldes at antallet som tar påbygging til generell studiekompetanse har økt. I alt 59,3 prosent av det opprinnelige grunnkurskullet fra 2005, altså det siste Reform 94-kullet, søkte om opptak for det tredje året, mens andelen for 2006-kullet, det første kullet etter Kunnskapsløftet, var 60 prosent. Hvis vi holder påbygging og andre fag utenfor og konsentrerer oss om søkere til læreplass i de 12 restaurant- og matfagene, var det 1067 søkere fra 2005-kullet i 2007 og 921 søkere fra 2006-kullet i 2008. Det betyr at henholdsvis 44,4 prosent og 41,8 prosent av de opprinnelige kullene søkte læreplass i fagene, slik at både det samlede elevtallet og andelen som ønsket å bli lærling hadde blitt betydelig redusert.

Tabell 6.4 Antall søkere, elever og lærlinger på det tredje opplæringsåret for grunnkurs- og Vg1-kullene fra høsten 2005 og 2006. Hotell- og næringsmiddelfag / Restaurant- og matfag.

	Søkere			Lærlinger/elever		
	2007	2008	Endring	2007	2008	Endring
INDUSTRIELL	42	27	-15	33	20	-13
NÆRINGSMIDDELPROD.						
FISKEINDUSTRIFAGET	1		-1	1		-1
FISKEHANDLERFAGET	3	3	0	2	2	0
PØLSEMAKERFAGET	4	8	4	6	10	4
SLAKTERFAGET	14	1	-13	7	3	-4
BUTIKKSLAKTERFAGET	38	34	-4	29	25	-4
KJØTTSKJÆRERFAGET	20	16	-4	12	10	-2
BAKERFAGET	40	43	3	22	21	-1
KONDITORFAGET	82	67	-15	39	35	-4
KOKKFAGET	552	473	-79	420	388	-32
INSTITUSJONSKOKKFAGET	152	145	-7	129	118	-11
SERVITØRFAGET	119	104	-15	84	72	-12
Påbygging til studiekompetanse	340	373	33	310	331	21
Andre fag og tilbud på VK2/Vg3	20	26	6	31	34	3
Sum	1427	1320	-107	1125	1069	-56

Ser vi på fordelingen av søkere og lærlinger i de enkelte fagene, så finner vi en generell nedgang. Faget industriell næringsmiddelproduksjon peker seg likevel ut med en mer markert prosentvis nedgang enn de andre fagene. Dette er det faget som i den gamle strukturen slet mest med rekrutteringen. Så langt har den nye strukturen, hvor bedriftene kan rekruttere fra en mye bredere elevgruppe, ikke gitt flere, men tvert om færre lærlinger til næringsmiddelindustrien. Søkningen til lære plass har gått ned omtrent like mye som reduksjonen i antall som tegnet lære plass. Alt tyder derfor på at den nye, brede strukturen med et felles Vg2 Matfag ikke har bidratt til større interesse blant elevene for å søke lære plass i næringsmiddelindustrien.

6.4 Seks av ti lære plass-søkere blir lærling i ønsket fag

Våre data bekrefter det man har funnet i tidligere undersøkelser, nemlig at det største frafallet i yrkesopplæringen skjer i overgangen mellom andre og tredje opplæringsår. Spørsmålet er hvor langt søker- og inntaksdata kan bringe oss når det gjelder å forklare dette innenfor det området som har størst frafall, nemlig Restaurant- og matfag. Skyldes de lave andelene at VK1/Vg2-elevene ikke søker, eller skyldes det at de ikke får lære plass? Det skal vi se nærmere på nedenfor, samtidig som vi skal sammenligne utfallet for 2005-kullet med 2006-kullet. Vi har allerede sett at fagene er preget av høyt frafall og betydelige forsinkelser allerede etter det første året, slik at bare sju av ti følger normert tidsbruk etter det første året. Blant de som er i rute⁴ det andre året, er det imidlertid en betydelig andel

⁴ Med "i rute" mener vi at eleven har brukt den tiden som er vanlig i forhold til å oppnå kompetanse etter normert tid. Begrepet er ikke helt riktig, ettersom vi vet at det er elever som har med seg fag de ikke har bestått i og at de dermed i realiteten ikke er i rute.

som ikke søker seg videre mot læreplass, slik at bare noe over 40 prosent av kullene ønsker læreplass i restaurant- og matfagene ved slutten av det andre året. Tabell 6.5 viser hvordan det gikk med de av 2005-kullet som søkte læreplass våren 2007.

Tabell 6.5 Læreplassøkere til Hotell- og næringsmiddelfagene i 2007 blant elever som gikk ut av grunnskolen våren 2005 og startet på grunnkurset i Hotell- og næringsmiddelfag høsten 2005.

	Sum søkere	Innfridd 1. ønske ved 1.inntak	Ble lærling i ønsket fag	Prosent lærling i ønsket fag	I annet tilbud	Uten- for opp- læring	Lærlin- g med annet ønske	Sum lærling er i faget
IND. NÆRINGSMIDDELPROD.	42	25	31	73,8 %	3	8	2	33
FISKEINDUSTRIFAGET	1	1	0	0,0 %	1	0	1	1
FISKEHANDLERFAGET	3	0	0	0,0 %	0	3	2	2
PØLSEMAKERFAGET	4	1	4	100,0 %	0	0	2	6
SLAKTERFAGET	14	4	7	50,0 %	3	4	0	7
BUTIKKSLAKTERFAGET	38	10	21	55,3 %	4	13	8	29
KJØTTSKJÆRERFAGET	20	8	8	40,0 %	7	5	4	12
BAKERFAGET	40	11	16	40,0 %	9	15	6	22
KONDITORFAGET	82	14	32	39,0 %	18	32	7	39
KOKKFAGET	552	230	355	64,3 %	92	105	65	420
INSTITUSJONSKOKKFAGET	152	55	70	46,1 %	43	39	59	129
SERVITØRFAGET	119	42	66	55,5 %	6	47	18	84
Sum	1067	401	610	57,2 %	186	271	174	784

Av de 1067 læreplassøkerne var det bare 401, eller 37,5 prosent, som hadde fått et tilbud i samsvar med førsteønsket ved førsteinntaket i begynnelsen av juli. 1. oktober viser det seg at 610, eller 57,2 prosent, ble lærling i det faget de ønsket. I tillegg kommer 186 læreplassøkere, eller 17,4 prosent, som ble lærlinger i et annet fag enn det de primært ønsket. Dette er imidlertid et nettotall for tilbudet, og vi vet ikke hvor mange som kan ha fått et tilbud etter førsteinntaket, men som har valgt ikke å ta i mot det. Usikkerheten som følger av ikke å ha fått et tilbud før sommeren vil med stor sikkerhet kunne føre til at en del søkere velger å se bort fra muligheten til å komme i lære, men vi vet ikke hvor mange dette gjelder. Endelig er 271 av søkerne, en av fire, utenfor vidergående opplæring. Bortsett fra restaurantfagene kokk, institusjonskokk og servitør, har vi med små fag å gjøre. Variasjonen i andelen som kommer i lære i ønsket fag er derfor stor. Mens alle som ønsket å bli pølsemaker var i lære i faget, gjelder det bare 40 prosent av bakerne og konditorene. For kokkfaget, som omfatter over halvparten av læreplassøkerne, er andelen som kommer i lære i ønsket fag 64,3 prosent.

For å komme fram til riktig antall lærlinger i hvert enkelt fag, har vi også tatt med lærlinger som har endt opp i et annet fag enn det de søkte på. Vi ser at det gjelder 174 av 784 lærlinger, eller 22 prosent. Andelen er særlig høy i institusjonskokkfaget, der nesten halvparten har søkt på et annet fag, mest trolig kokkfaget.

Er situasjonen endret i og med innføringen av Kunnskapsløftet? Tabell 6.6 viser hvordan det gikk med søkerne fra 2006-kullet.

Tabell 6.6 Læreplassøkere til Restaurant- og matfagene i 2008 blant elever som gikk ut av grunnskolen våren 2006 og startet på Vg1 Restaurant- og matfag i høsten 2006

	Søkere	Innfridd 1. ønske ved 1.inntak	Ble lærling i ønsket fag	Prosent lærling i ønsket fag	I annet tilbud	Utenfor opp- læring	Lærling med annet ønske	Sum lærlinger i faget
IND. NÆRINGSMIDDELPROD.	27	11	18	66,7 %	2	7	2	20
FISKEHANDLERFAGET	3	2	2	66,7 %	1	0	0	2
PØLSEMAKERFAGET	8	8	8	100,0 %	0	0	2	10
SLAKTERFAGET	1	0	0	0,0 %	0	1	3	3
BUTIKKSLAKTERFAGET	34	14	16	47,1 %	5	13	9	25
KJØTTSKJÆRERFAGET	16	6	8	50,0 %	3	5	2	10
BAKERFAGET	43	16	16	37,2 %	10	17	5	21
KONDITORFAGET	67	18	28	41,8 %	21	18	7	35
KOKKFAGET	473	232	321	67,9 %	72	80	67	388
INSTITUSJONSKOKKFAGET	145	57	72	49,7 %	29	44	46	118
SERVITØRFAGET	104	36	59	56,7 %	7	38	13	72
Sum	921	400	548	59,5 %	150	223	156	704

Mens antallet læreplassøkere sank fra 1067 til 921, eller med 13,4 prosent, er antallet som fikk tilbud ved førsteinntaket praktisk talt uendret. Det betyr at andelen som fikk slikt tilbud økte fra 37,5 til 43,4 prosent. Mer interessant er det likevel at antallet som får tilbud på dette tidspunktet er konstant. Det kan bety at formidlingssystemet har en bestemt kapasitet som ligger på omtrent dette nivået. Fram til 1. oktober fikk ytterligere 148 et tilbud. Når vi legger til 156 som endte opp som lærlinger i et fag de ikke hadde som førsteønsket, får vi 704 lærlinger fra 2006-kullet i de 12 fagene., eller en nedgang på 10 prosent siden kullet før. Når både søkertallet og antallet lærlinger avtar, kan dette være en indikasjon på at det ikke bare er mangel på læreplasser som er forklaringen på at under 60 prosent av søkerne ender opp som lærlinger i det faget de ønsker. Fortsatt er det slik at en av fire læreplassøkere ender opp utenfor videregående opplæring, men antallet er redusert fordi søkertallet har gått ned. Tallene for de enkelte fagene er lite endret. Fortsatt er det noe enklere å få læreplass i de tre restaurantfagene enn det er i baker- og konditorfagene.

Hva betyr det å få tildelt en læreplass tidlig i søkeprosessen? Tradisjonelt er lærlinger i Norge en arbeidskraftkategori, og ansettelser har skjedd når bedriftene har hatt behov. Da man gjennom Reform 94 skulle kople lærlingordningen til skolen gjennom 2+2-modellen ble det lagt vekt på at lærlingordningen skulle være en del av utdanningsløpet, og det ble viktig å få bedriftene til å legge lærlinginntaket sitt samtidig med at elevene gikk ut av andre året i videregående. Det ble etablert et stort formidlingsapparat som blant annet skulle bidra til dette. De fleste lærebedriftene i Norge er imidlertid små, og mange forhold påvirker deres behov og muligheter for å ta inn lærlinger. Av kontraktsdatoene kan man lese at de fleste lærekontrakter blir inngått i perioden juli-september. For læreplassøkerne betyr dette en langt mer usikker situasjon enn den søkerne til skoleplass har som får beskjed om utfallet av søknaden i begynnelsen av juli. Er manglende tilbud om læreplass tidlig på sommeren, dvs. samtidig som skolens førsteinntak, en av årsakene til at så mange som en av fire av søkerne er utenfor videregående opplæring om høsten? En hypotese vil derfor

være at formidlingssystemet og det faktum at det tar lengre tid å formidle læreplasser enn opplæring i skole er en del av forklaringen på at omtrent en fjerdedel av de som søker seg videre til det tredje opplæringsåret søker påbygging til generell studiekompetanse. Dette skjer selv innenfor Restaurant- og matfag, der et kursskifte bort fra yrkeskompetanse og over mot studiekompetanse og høyere utdanning kanskje ikke er like nærliggende som innenfor andre fagområder som for eksempel helse- og sosialfag, service og samferdsel og elektrofag.

6.5 Unge og voksne lærlinger

Vi startet dette kapitlet med å vise hvor mange fagprøver som ble avlagt i Restaurant- og matfag i 2007. Poenget med det var å vise at lærlinger som har fulgt et ubrutt opplæringsløp direkte fra grunnskolen utgjør et mindretall av de som oppnår formell yrkeskompetanse innenfor dette fagområdet. Vi vil nå vende tilbake til dette perspektivet. Tabell 6.7 viser samlet antall lærlinger, dvs. løpende lærekontrakter, i Hotell- og næringsmiddelfag / Restaurant- og matfag høsten 2006, 2007 og 2008.

Tabell 6.7: Det samlede antall lærlinger i Hotell- og næringsmiddelfag og Restaurant- og matfag 2006-2008 fordelt på årskull ⁵

	2006	2007	2008
ALLE RESTAURANT- OG MATFAG	2729	2724	2666
Av dette fra yngste årskull	784	811	743
Av dette fra nest yngste årskull	947	896	943
Fra eldre årskull	998	1017	980
RESTAURANTFAGENE SAMLET	2090	2102	2051
Av dette fra yngste årskull	649	656	604
Av dette fra nest yngste årskull	733	721	750
Fra eldre årskull	708	725	697
MATFAGENE SAMLET	639	622	615
Av dette fra yngste årskull	135	155	139
Av dette fra nest yngste årskull	214	175	193
Fra eldre årskull	290	292	283

Vi skiller her etter alder slik at de som kommer fra det yngste årskullet tilsvarer de som i prinsippet skal ha fulgt et vanlig løp med normert tidsbruk fra grunnskolen til lære. De nest yngste er årskullet før, mens ”eldre årskull” i prinsippet omfatter alle som er 20 år eller eldre på det aktuelle tidspunktet.

⁵ Vi ser at samlet antall lærlinger fra yngste årskull i 2006 og 2008 er henholdsvis 27 og 39 høyere enn det vi har vist i tabellene tidligere i kapitlet. Det skyldes at vi her fanger opp noen få som tilhører det samme årskullet, men som har fulgt en annen vei, for eksempel gjennom et annet grunnkurs eller Vg1 eller de kan ha gått rett i lære. Når vi alltid finner flere lærlinger fra det nest yngste årskullet enn fra det yngste, skyldes dette at det alltid vil være en del som er forsinket, slik at de som tilhører det yngste årskullet blir underrepresentert når vi ser to årskull av lærlinger under ett.

Vi ser at det er en langt større andel eldre lærlinger i matfagene enn i restaurantfagene. Antallet lærlinger totalt er så godt som uendret fra 2006 til 2007, mens det så reduseres med 58, eller 2,1 prosent til 2008. Antall lærlinger fra det yngste årskullet ble faktisk redusert med 67 fra 2007 til 2008, mens det ble litt flere fra nest yngste årskull. Reduksjonen i antall fra det yngste årskullet gjelder særlig restaurantfagene. For å vise variasjonen mellom fagene, skal vi også ta med aldersfordelingen på de enkelte lærefagene, men nå nøyer vi oss med å vise situasjonen i 2008.

Tabell 6.8: Lærlinger i Hotell- og næringsmiddelfag og Restaurant- og matfag 2008 fordelt etter hvilket år de gikk ut av grunnskolen.

	Før 1998	1998- 2002	2003	2004	2005	2006	Sum	Andel to yngste årskull
KOKKFAGET	36	112	70	157	482	406	1263	70,3 %
SERVITØRFAGET	1	12	18	45	91	76	243	68,7 %
KJØTTSKJÆRERFAGET	2	5	2	6	15	11	41	63,4 %
SLAKTERFAGET	1	1	2	4	8	5	21	61,9 %
PØLSEMAKERFAGET	3	2	2	3	5	10	25	60,0 %
BAKERFAGET	3	11	6	17	29	23	89	58,4 %
IND. NÆRINGSMIDD.PROD.	7	8	15	17	44	21	112	58,0 %
KONDITORFAGET	4	20	14	24	46	38	146	57,5 %
INSTITUSJONSKOKK	54	68	37	87	177	122	545	54,9 %
BUTIKKSLAKTERFAGET	6	24	18	26	40	27	141	47,5 %
SJØMATHANDLERFAGET	1	1	2	4	2	3	13	38,5 %
SJØMATPRODUKSJON	12	6	1	3	4	1	27	18,5 %
Sum	130	270	187	393	943	743	2666	63,2 %

63,2 prosent av lærlingene tilhører de to yngste årskullene, men det er en viss variasjon mellom fagene. Mens andelen er over 70 prosent i kokkfaget, er den bare 18,5 prosent i sjømatproduksjon. Også i servitørfaget er det relativt mange unge lærlinger, mens det siste av restaurantfagene, institusjonskokk, avviker ved at innslaget av eldre lærlinger er noe høyere.

6.6 Oppsummering

Restaurant- og matfag (tidligere hotell- og næringsmiddelfag) har fremdeles det største frafallet – faktisk noe større enn før innføringen av Kunnskapsløftet - og det er nettopp i overgangen til det tredje året at det største frafallet skjer. Programmet har færre elever, og av disse er det en noe lavere andel som søker lære plass, mens en økende andel søker påbygging til generell studiekompetanse. Av de som søker lære plass er det imidlertid en noe større andel som får lære plass, selv om antallet som får lære plass er lavere enn før Kunnskapsløftet. Det er også en større andel som blir formidlet tidlig i prosessen, uten at dette har ført til lavere frafall. Fordelingen av lærlinger på ulike fag har ikke endret seg mye etter reformen. De fagene som hadde vanskelig med å rekruttere ungdom før reformen, ser ikke ut til å ha bedret sin posisjon.

7 Søkelys på helse- og sosialfag

7.1 Bakgrunn

Helse- og sosialfagene har en godt innarbeidet tradisjon for skolebaserte opplæringsløp, som det ser ut til å være svært vanskelig å bryte. En forklaring kan være den historisk sett sterke profesjonsdominansen og profesjonskampen hvor utdanning har vært en viktig statusgivende ressurs (Høst 2006). En annen forklaring kan være det store innslaget av voksenrekruttering til dette området som i liten grad passer inn i en lærlingordning som hovedsaklig er en ungdomsopplæring.

Det var først gjennom Reform 94 at lærlingordninger ble lansert også i helse- og sosialsektoren, og da som følge av en generell reform hvor fagopplæring skulle være hovedordningen innenfor yrkesopplæringen. De to fagene barn- og ungdomsarbeider og omsorgsarbeider ble sett på som flaggskip og symboler for reformen; nå skulle fagopplæring bli en utdanningsvei også for jenter og i alle sektorer av arbeidslivet (Michelsen, Høst og Gitlesen 1998). Stor søkning til helse og sosialfag det første året av reformen tydet også på stor nysgjerrighet på de nye fagene. Etter kort tid falt imidlertid søkningen kraftig. Det kunne se ut til at de unge jentene i stor grad hadde mistet troen på disse lærefagene. I barne- og ungdomsfaget utkrystalliserte det seg et mønster hvor over halvparten søkte seg til allmennfaglig påbygging, mens bare en fjerdedel søkte lære plass. Sterkest falt søkningen til omsorgsarbeiderfaget, som konkurrerte med den skolebaserte hjelpepleierutdanningen (Høst 2002). Også her gikk mange til allmennfaglig påbygging, men en større andel enn i barne- og ungdomsarbeiderfaget søkte lære plass. Sammen med det langt mindre ambulansefaget, har både barne- og ungdomsfaget og omsorgsarbeiderfaget i stor grad blitt praksiskandidatfag. Det betyr at de bygger på det etablerte mønsteret med rekruttering av voksne med praksis som ufaglærte. Innenfor pleie- og omsorgssektoren, som helsearbeiderfaget retter seg mot, kommer rundt 80 prosent av rekrutteringen til det faglærte sjiktet fra voksne (Høst 2006).

Gjennom Kunnskapsløftet ble det så lansert et nytt lærefag som skulle erstatte både hjelpepleier- og omsorgsarbeiderfaget. Til tross for at den skolebaserte hjelpepleierutdanningen hadde langt bedre søkning enn omsorgsarbeiderfaget, ble lærefagsmodellen valgt for det nye helsearbeiderfaget. Dette passet inn i utdanningsmyndighetenes hovedstrategi for yrkesutdanningen, og fikk også støtte av det nye Fagforbundet, som rommet begge de tidligere yrkesgruppene. Det nye helsearbeiderfaget representerer ikke bare den viktigste strukturendringen innenfor utdanningsprogrammet for helse- og sosialfag, men har stor betydning for helse- og omsorgsmyndighetenes store rekrutteringssatsing for å møte eldrebølgen (Høst m.fl. 2009). Gjennom Aksjon Helsefagarbeider er det satset flere millioner kroner på en kampanje for det nye faget.

7.2 Overgang til det tredje året før og etter Kunnskapsløftet

Tabell 7.1 og 7.2 viser gjennomføringen for Helse- og sosialfagelever fra grunnskolekullene 2005 og 2006. Tabellene tar utgangspunkt i de som startet på Helse og sosialfag om høsten samme året som de gikk ut av grunnskolen. Dette var henholdsvis 4760 og 4996 elever de to årene, eller 7,8 og 8,0 prosent av de respektive grunnskolekullene. Tabellene er satt opp slik at de vertikalt viser hvor disse elevene befant seg om høsten et år etter at de gikk ut av grunnskolen og tilsvarende horisontalt for hvor de var etter to år. Hver tabell er delt i to, den øvre delen viser de absolutte tallene, mens den nedre er prosentuert horisontalt slik at det framgår hvilke løp elevene følger fra det andre til det tredje opplæringsåret.

Tabell 7.1: Overgang til VK1 og VK2/lære for elever fra grunnskolekullet 2005 som gikk på grunnkurs i Helse og sosialfag høsten 2005.

GK elever fra 2005 høsten 2007								
GK-elever fra 2005 høsten 2006	VK2	Lære	AF påbygg	Vg2	Vg1	Utenfor	Sum	Prosent
VK1 Barne- og ungdom	8	373	779	57	12	207	1436	30,2 %
VK1 Hjelpepleier	656	1	204	39	11	51	962	20,2 %
VK1 Omsorgsarbeider	4	208	222	43	6	91	574	12,1 %
VK1 Helseservice	212	1	139	26	7	43	428	9,0 %
VK1 Hudpleie	139	1	25	7	1	5	178	3,7 %
VK1 Ambulansefag	0	32	31	1	0	8	72	1,5 %
Andre VK1 HS	7	1	0	3	0	0	11	0,2 %
Vg1 HS	16	15	7	157	46	79	320	6,7 %
VK2/lære HS	1	18	24	1	0	10	54	1,1 %
Andre grunnkurs/vg1	10	5	0	196	50	88	349	7,3 %
Andre VK1/Vg2	39	5	7	31	2	9	93	2,0 %
Ikke registrert i opplæring	1	6	2	66	61	147	283	5,9 %
Sum	1093	666	1440	627	196	738	4760	100,0 %

GK elever fra 2005 høsten 2007								
GK-elever fra 2005 høsten 2006	VK2	Lære	AF påbygg	Vg2	Vg1	Utenfor	Sum	Antall
VK1 Barne- og ungdom	0,6 %	26,0 %	54,2 %	4,0 %	0,8 %	14,4 %	100,0 %	1436
VK1 Hjelpepleier	68,2 %	0,1 %	21,2 %	4,1 %	1,1 %	5,3 %	100,0 %	962
VK1 Omsorgsarbeider	0,7 %	36,2 %	38,7 %	7,5 %	1,0 %	15,9 %	100,0 %	574
VK1 Helseservice	49,5 %	0,2 %	32,5 %	6,1 %	1,6 %	10,0 %	100,0 %	428
VK1 Hudpleie	78,1 %	0,6 %	14,0 %	3,9 %	0,6 %	2,8 %	100,0 %	178
VK1 Ambulansefag	0,0 %	44,4 %	43,1 %	1,4 %	0,0 %	11,1 %	100,0 %	72
Andre VK1 HS	63,6 %	9,1 %	0,0 %	27,3 %	0,0 %	0,0 %	100,0 %	11
Grunnkurs/vg1 HS	5,0 %	4,7 %	2,2 %	49,1 %	14,4 %	24,7 %	100,0 %	320
VK2/lære HS	1,9 %	33,3 %	44,4 %	1,9 %	0,0 %	18,5 %	100,0 %	54
Andre grunnkurs/vg1	2,9 %	1,4 %	0,0 %	56,2 %	14,3 %	25,2 %	100,0 %	349
Andre VK1/Vg2	41,9 %	5,4 %	7,5 %	33,3 %	2,2 %	9,7 %	100,0 %	93
Ikke registrert i opplæring	0,4 %	2,1 %	0,7 %	23,3 %	21,6 %	51,9 %	100,0 %	283
Alle	23,0 %	14,0 %	30,3 %	13,2 %	4,1 %	15,5 %	100,0 %	4760

Vi ser av høyre kolonne i den øverste halvdel av tabellen at 30 prosent av det opprinnelige grunnkurskullet var VK1-elever i barne- og ungdomsarbeid ved starten av det andre året, mens 20 prosent var i VK1 hjelpepleier. Til sammen halvparten av elevene var dermed i disse to fagene. 26 prosent av kullet fordelte seg på i alt fem mindre VK1-fag. 6,7 prosent gikk førsteåret på helse- og sosialfag om igjen, mens 7,3 prosent gikk på førsteåret i et annet utdanningsprogram. 5,9 prosent av kullet var utenfor videregående opplæring ved starten av det andre året.

Av den nederste raden i den nederste halvdel av tabellen ser vi at 23 prosent av det opprinnelige grunnkurskullet var i VK2 ved starten av det tredje året, 14 prosent var i lære og 30,3 prosent var i allmennfaglig påbygging. To av tre fra det opprinnelige grunnkurskullet fulgte dermed normert tidsbruk ved starten av det tredje året. Av forrige kapittel framgikk det at denne andelen var betydelig lavere i det tilsvarende kullet på Hotell- og næringsmiddelfag, bare 46,8 prosent. 13,2 prosent av HS-elevne var forsinket med et år og gikk på Vg2, mens 4,1 prosent var på Vg1. 15,5 prosent av kullet var utenfor videregående opplæring ved starten av det tredje året.

Tabell 7.1 viser at andelen som gikk videre fra VK1 til VK2 var relativt høy i skolefagene hjelpepleie og hudpleie, med henholdsvis 68 og 78 prosent, mens andelen som var i lære var lav i lærefagene barne- og ungdomsarbeider, omsorgsarbeider og ambulansefag. Bare en av fire fra barne- og ungdomsarbeiderfaget var i lære, mens over halvparten hadde begynt i allmennfaglig påbygging.

Tabell 7.2: Overgang til Vg2 og Vg3/lære for elever fra grunnskolekullet 2006 som gikk på Vg1 i Helse og sosialfag høsten 2006.

Vg1-elever fra 2006 høsten 2008								
Vg1-elever fra 2006 høsten 2007	Vg3	Lære	Påbygg studkomp	Vg2	Vg1	Utenfor	Sum	Prosent
Vg2 Barne- og ungdom	8	418	820	65	29	237	1577	31,6 %
Vg2 Helsefagarbeider	1	548	742	95	19	240	1645	32,9 %
Vg2 Helseservice	209	2	101	20	6	33	371	7,4 %
Vg2 Hudpleie	153	0	33	10	0	16	212	4,2 %
Vg2 Ambulansefag	0	37	25	1	0	18	81	1,6 %
Vg2 Fotpleie	4	2	6	3	1	9	25	0,5 %
Grunnkurs/vg1 HS	0	1	0	132	32	76	241	4,8 %
VK2/lære HS	0	3	0	0	0	2	5	0,1 %
Andre grunnkurs/vg1	2	5	1	272	36	88	404	8,1 %
Andre VK1/Vg2	30	9	11	3	3	2	58	1,2 %
Ikke registrert i opplæring	2	10	4	74	71	216	377	7,5 %
Sum	409	1035	1743	675	197	937	4996	100,0 %

Vg1-elever fra 2006 høsten 2008								
Vg1-elever fra 2006 høsten 2007	Vg3	Lære	Påbygg studkomp	Vg2	Vg1	Utenfor	Sum	Antall
Vg2 Barne- og ungdom	0,5 %	26,5 %	52,0 %	4,1 %	1,8 %	15,0 %	100,0 %	1577
Vg2 Helsefagarbeider	0,1 %	33,3 %	45,1 %	5,8 %	1,2 %	14,6 %	100,0 %	1645
Vg2 Helseservice	56,3 %	0,5 %	27,2 %	5,4 %	1,6 %	8,9 %	100,0 %	371
Vg2 Hudpleie	72,2 %	0,0 %	15,6 %	4,7 %	0,0 %	7,5 %	100,0 %	212
Vg2 Ambulansefag	0,0 %	45,7 %	30,9 %	1,2 %	0,0 %	22,2 %	100,0 %	81
Vg2 Fotpleie	16,0 %	8,0 %	24,0 %	12,0 %	4,0 %	36,0 %	100,0 %	25
Grunnkurs/vg1 HS	0,0 %	0,4 %	0,0 %	54,8 %	13,3 %	31,5 %	100,0 %	241
VK2/lære HS	0,0 %	60,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	40,0 %	100,0 %	5
Andre grunnkurs/vg1	0,5 %	1,2 %	0,2 %	67,3 %	8,9 %	21,8 %	100,0 %	404
Andre VK1/Vg2	51,7 %	15,5 %	19,0 %	5,2 %	5,2 %	3,4 %	100,0 %	58
Ikke registrert i opplæring	0,5 %	2,7 %	1,1 %	19,6 %	18,8 %	57,3 %	100,0 %	377
Alle	8,2 %	20,7 %	34,9 %	13,5 %	3,9 %	18,8 %	100,0 %	4996

Tabell 7.2 viser situasjonen for Helse- og sosialelever fra 2006-kullet, som var det første kullet etter innføringen av Kunnskapsløftet. Hovedendringen i tilbudsstrukturen er at skolefagene hjelpeier og omsorgsarbeider er erstattet av lærefaget helsefagarbeider. Elevtallet på Vg2 for det nye faget helsefagarbeider tilsvarer omtrent summen av de to tidligere fagene på VK1 før reformen, drøyt 1600. For øvrig er elevtallene på de øvrige fagene det andre året lite endret. Andelen som går om igjen på førsteåret i helse- og sosialfag er redusert med omtrent to prosentpoeng, mens andelen som er utenfor videregående opplæring ved starten av det andre året har økt tilsvarende.

Den store forskjellen kommer fram først når vi ser hvor kullet er ved starten av det tredje året. Da viser det seg at til sammen 29 prosent er i Vg3 eller lære, mens 35 prosent har begynt i påbygging til generell studiekompetanse. Før reformen var 37 prosent i VK2 eller lære, mens 30 prosent var i allmennfaglig påbygging. Forklaringen på dette ligger i innføringen av det nye helsearbeiderfaget. En av tre (548) er i lære, mens hele 45 prosent

(742) tar påbygging til studiekompetanse. Før reformen gikk til sammen 660 av elevene på VK1-fagene omsorgsarbeider og hjelpepleier på VK2 det tredje året (43 prosent), 209 (13,6 prosent) var i lære, mens 426 (27,7 prosent) tok allmennfaglig påbygging. Det nye lærefaget lider dermed samme skjebne som det andre store lærefaget, barne- og ungdomsarbeider, ved at langt flere går mot studiekompetanse enn mot yrkeskompetanse. Hele endringen vi ser kan likevel ikke tilskrives ny tilbudsstruktur, fordi vi ser en lignende tendens fra 2004- til 2005-kullet, der andelen av kullet som tok allmennfaglig påbygging økte fra 26,5 til 30,3 prosent. Det var særlig blant hjelpepleier- og omsorgsarbeiderene at denne tendensen gjorde seg gjeldende. Kunnskapsløftet har likevel forsterket denne tendensen og ført enda flere bort fra en fullføring innenfor Helse- og sosialfagene.

7.3 Søkning til Vg3 og lære

Det kan være to hovedforklaringer på hvorfor så få er i lære ved starten av det tredje året. Enten er det for få læreplasser i fagene, eller elevene ønsker ikke å gå i lære og foretrekker heller å ta sikte på studiekompetanse. Dette kan vi finne ut av ved å sammenlikne søkertall og elev- og lærlingtall, slik vi gjør i tabell 7.3.

Tabell 7.3 Antall søkere, elever og lærlinger på det tredje opplæringsåret for grunnkurs- og Vg1-kullene fra høsten 2005 og 2006. Helse- og sosialfag.

	Søkere		Endring	Lærlinger/elever		Endring
	2007	2008		2007	2008	
Barne- og ungdom	527	550	23	441	425	-16
Hjelpepleier/helsefagarbeider	675	613	-300	666	537	-345
Omsorgsarbeider	238			216		
Hudpleie	140	171	31	142	153	11
Helsesekretær	125	91	-34	95	92	-3
Apotektekniker	90	85	-5	77	80	3
Tannhelsesekretær	45	48	3	45	44	-1
Ambulansefaget	43	64	21	32	40	8
Fotpleie	7	8	1	7	5	-2
Andre VK2/lære	19	38	19	38	68	30
AF påbygg/studiekompetanse.	1561	1895	334	1440	1743	303
Sum	3470	3563	93	3199	3187	-12

Det vi imidlertid ikke kan være helt sikre på, er i hvilken grad begge forklaringer kan være riktige samtidig, nemlig at elever unngår å søke læreplass fordi de antar at de ikke vil få slik plass. Det betyr at de unnlater å søke på noe de kan ha vært motivert for fordi de regner med ikke å få plass og i stedet søker på noe de vet de kommer inn på.

Det vi finner er at det var 613 søkere til helsearbeiderfaget våren 2008, sammenliknet med 1645 elever på Vg2 (tabell 7.2), noe som gir en søkerandel på bare 37 prosent. Året før, da hjelpepleierfaget var et skolefag, var det 962 VK1-elever og 675 søkere til VK2, altså en søkerandel på 70 prosent. Det nye helsearbeiderfaget hadde i 2008 300 færre søkere enn de to fagene hjelpepleier og omsorgsarbeider til sammen året før. Samtidig har antallet som søker påbygging til generell studiekompetanse økt med 334. For barne- og ungdomsarbeiderfaget er andelen som søker læreplass enda lavere enn i

helsearbeiderfaget, 35 prosent og 550 av 1577 Vg2-elever, men her har det ikke vært noen endring av betydning siden 2005-kullet.⁶ Ambulansefaget avviker fra mønsteret for lærefagene med 64 læreplassøkere og 81 Vg2-elever, eller 79 prosent. Som kontrast til de to store lærefagene står hudpleie, som har opplæring i skole. 212 Vg2-elever gir 171 søkere til Vg3, eller 81 prosent. For de tre helseservicefagene er situasjonen litt mindre gunstig med til sammen 224 søkere til Vg3 blant 371 Vg2-elever, eller 61 prosent. Tidligere tabell viste at 27 prosent av disse elevene fortsatte med påbygging til studiekompetanse. Vi ser ellers at søkningen til helsesekretær og ambulansefag økte fra 2007 til 2008, mens søkningen til helsesekretær ble redusert.

Vi skal nå se på hvordan det gikk med søkerne til de ulike tredjeårstilbudene. Tabell 7.4 viser situasjonen for de av 2005-kullet som søkte plass på et tredjeårstilbud våren 2007. Det var i alt 1891 søkere til disse tilbudene blant de som tilhører helse- og sosialkullet fra 2005. Av disse fikk 1382 et tilbud i samsvar med førsteønsket ved førsteinntaket i juli. Dette tilsvarer 73 prosent av søkerne. Det var imidlertid stor variasjon mellom fagene, og de som søkte VK2 fikk i langt større grad et tilbud ved førsteinntaket enn de som søkte læreplass. 89 prosent av de som søkte VK2 hjelpepleier fikk slikt tilbud, mot bare 56 prosent av de som søkte læreplass barne- og ungdomsarbeiderfaget.

Tabell 7.4 Læreplassøkere til helse- og sosialfagene i 2007 blant elever som gikk ut av grunnskolen våren 2005 og startet på grunnkurset i Helse- og sosialfag høsten 2005.

	Søkere	Innfridd 1. ønske ved 1.inntak	Lærling/ elev i ønsket fag	Prosent i ønsket fag	I annet tilbud	Utenfor opp- læring	Lærling/ elev med annet ønske	Sum læringer /elever i faget
Barne- og ungdom	527	294	396	75,1 %	36	95	45	441
Hjelpepleier	675	598	622	92,1 %	26	27	44	666
Omsorgsarbeider	238	137	193	81,1 %	10	35	23	216
Hudpleie	140	127	127	90,7 %	6	7	15	142
Helsesekretær	125	106	93	74,4 %	25	7	2	95
Apotektekniker	90	72	75	83,3 %	6	9	2	77
Tannhelsesekretær	45	31	34	75,6 %	9	2	11	45
Ambulansefaget	43	9	31	72,1 %	6	6	1	32
Fotpleie	7	7	7	100,0 %	0	0	0	7
Renhold	1	1	0	0,0 %	1	0	0	0
Sum	1891	1382	1578	83,4 %	125	188	143	1721

Etter skolestart (1. oktober) var 1578 av søkerne, eller 83,4 prosent, i gang med et tilbud som samsvarte med førsteønsket. 125 (6,6 prosent) var i gang med noe som ikke svarte til førsteønsket, mens 188 (9,9 prosent) av søkerne var utenfor videregående opplæring. Vi ser at tallene avviker mye fra det vi tidligere har vist for Hotell- og næringsmiddelfag, der de tilsvarende andelene var henholdsvis 57,2 prosent, 17,4 prosent og 25,4 prosent. Tabell 7.5 viser den tilsvarende fordelingen for 2006-kullet. Det mest slående sammenliknet med

⁶ Det samlede søkertallet til læreplass i barne- og ungdomsarbeiderfaget er høyere. I alt 69 søkere startet på et annet grunnkurs enn Helse- og sosialfag, 59 av disse på Design og håndverk, som er alternativt Vg1 for Vg2 Barne- og ungdomsarbeider. Vår analyse er begrenset til de som startet i Helse- og sosialfag.

tabell 7.4 er at den samlede søkningen til tredjeårstilbudene er redusert fra 1891 til 1621, til tross for at kullstørrelsen av helse- og sosialfagselever økte fra 4760 til 4996. Mens 39,7 prosent av 2005-kullet søkte VK2 eller læreplass i helse- og sosialfag, hadde andelen sunket til 32,5 prosent for 2006-kullet. Samtidig vet vi at antallet som søkte påbygging til studiekompetanse økte fra 1561 til 1896, eller fra 32,8 til 37,9 prosent. Av den høyre kolonnen i tabell 7.4 og 7.5 framgår det også at det samlede tallet på lærlinger og VK2-elever i hjelpepleie og omsorgsarbeid var 882 høsten 2007, mens tallet på lærlinger i det nye helsearbeiderfaget var 537 høsten 2008, en reduksjon på 345, eller 39 prosent. Samtidig vet vi fra tabell 7.3 at antallet HS-elever som tok påbygging til generell studiekompetanse økte med 303 fra 1440 til 1743, eller med 21 prosent. En hovedforklaring på det lave antallet i lære og Vg3 innenfor helse- og sosialfagene er dermed det lave søkerantallet. Det nye tilbudet har ikke blitt tatt vel imot av elevene. En nærmere analyse av både inntaket i juli 2008 og det endelige inntaket av lærlinger høsten samme år bekrefter dette inntrykket, men nyanserer det også noe. Noe av forklaringen på den lave interessen kan være at potensielle søkere har unnlatt å søke fordi de har fryktet at de ikke ville få tilbud om læreplass. Tabell 7.5 viser hvordan tildelingen av læreplasser har foregått.

Tabell 7.5 Læreplassøkere til helse- og sosialfagene i 2008 blant elever som gikk ut av grunnskolen våren 2006 og startet på grunnkurset i Helse- og sosialfag høsten 2006.

	Søkere	Innfridd 1. ønske ved 1.inntak	Lærling/ elev i ønsket fag	Prosent i ønsket fag	I annet tilbud	Utenfor opp- læring	Lærling/ elev med annet ønske	Sum lærlinger /elever i faget
Barne- og ungdom	546	319	390	71,4 %	51	105	35	425
Helsefagarbeider	609	468	490	80,5 %	34	85	47	537
Hudpleie	170	155	150	88,2 %	10	10	3	153
Helsesekretær	91	74	74	81,3 %	12	5	18	92
Apotektekniker	85	78	75	88,2 %	8	2	5	80
Tannhelsesekretær	48	40	42	87,5 %	5	1	2	44
Ambulansefaget	64	15	38	59,4 %	10	16	2	40
Fotpleie	8	8	5	62,5 %	0	3	0	5
Sum	1621	1157	1264	78,0 %	130	227	112	1376

Av tabell 7.5 framgår det at av de 609 og 546 som hadde søkt om læreplass i helsearbeiderfaget og barne- og ungdomsarbeiderfaget hadde henholdsvis 468 og 319 fått formidlet et tilbud om plass i juli, eller 77 og 58 prosent, mens i tillegg henholdsvis 109 og 198 skulle formidles plass. I det tredje lærefaget, ambulansefaget, hadde bare 15 av 64 søkere fått tilbud. For de andre fagene, som har opplæring i skole, er situasjonen en helt annen. Her har de aller fleste fått en plass i samsvar med førsteønsket samtidig med førsteinntaket i juli. Slik var det også da hjelpepleie var et skolefag. I 2007 hadde 598 av 675 søkere i faget, eller 88,6 prosent, fått tilbud ved førsteinntaket (tabell 7.4).

Etter formidlingen fram til 1. oktober 2008 hadde 80,5 prosent av de som søkte læreplass som helsefagarbeidere fått læreplass. Dette tilsvarer 490 av 609 søkere. Av disse fikk 439 tilbudet allerede ved førsteinntaket, mens 51 fikk det på et seinere tidspunkt (framgår ikke av tabell). Fra tabell 7.5 vet vi imidlertid at i alt 468 søkere fikk tilbud i tråd

med førsteønsket ved førsteinntaket, så noen av disse må ha sagt nei til dette tilbudet. Slike endringer i søkeres preferanser vil finne sted i løpet av formidlingsprosessen, og dette gjør det ekstra komplisert å angi hvor stor andel som faktisk får et tilbud som samsvarer med ønskene på det tidspunktet tilbudet gis. Vi ser at tallene for barne- og ungdomsarbeiderfaget ligner mye på helsearbeiderfaget, men andelen som ender opp i lære i tråd med førsteønsket er noe lavere, 71,4 prosent mot drøyt 80. Mens bare 15 av 64 søkere til ambulansefaget fikk tilbud om læreplass innen juli, er tallet som er i lære om høsten 38, slik at nesten 60 prosent endte opp i lære.

Basert på disse tallene ser det ut til at læreplassstilgangen er relativt god i helsearbeiderfaget, og at det er lav søkning som må være hovedforklaringen på de lave læreplassstillingene. Dette utelukker imidlertid ikke at situasjonen kan variere noe fra kommune til kommune, slik at det noen steder er vanskelig å få tak i lærlinger mens det andre steder er vanskelig å få læreplass. I barne- og ungdomsfaget og ambulansefaget er det generelle bildet er at det er noe vanskeligere å få læreplass enn i helsearbeiderfaget.

Tallene for hudpleie, helsesekretær, apotekteknikk og tannhelse viser at nærmere mellom 81 og 88 prosent av søkerne til disse skolefagene er i opplæring i tråd med førsteønsket om høsten. Det samme gjelder de som ønsker påbygging til studiekompetanse. 91,2 prosent av disse søkerne hadde fått innfridd førsteønsket ved førsteinntaket og 86,6 prosent var i påbyggingsklasse om høsten (ikke vist i tabell). Dermed er søkeres preferanser langt mer i harmoni med tilbudets omfang og struktur i disse fagene. Dette var også tilfelle med hjelpepleierfaget før omleggingen av tilbudsstrukturen, om ikke helt i samme grad. 68 prosent av de som gikk på VK1 hjelpepleier skoleåret 2006-2007 søkte VK2 i det samme faget våren 2007. Av disse fikk 89 prosent innvilget dette ønsket ved førsteinntaket. Om høsten samme året var 68 prosent av VK1-elevene VK2-elever, mens 21 prosent tok allmennfaglig påbygging. For skoleåret 2005-2006 var tallene enda gunstigere. 71 prosent av elevene på VK1 Hjelpepleier ville videre til VK2 i samme fag, 97 prosent av dem fikk innfridd førsteønsket ved førsteinntaket og 71 prosent var elever på VK2 Hjelpepleier om høsten, mens 16,6 prosent var på allmennfaglig påbygging (ikke vist i tabell).

7.4 Kompetanseløftet i helse- og sosialfag: Bare 27,5 prosent av grunnkurselevene på Vg3 eller i lære det tredje året

Vi vil nå som en oppsummering gjennomgå systematisk hvor elevene fra de to kullene av helse- og sosialfagelever vi har fulgt befinner seg høsten to og et halvt år etter at de gikk ut av grunnskolen. Tabell 7.6 starter øverst med de som er to år forsinket og fortsatt er på Vg1-nivå. Denne andelen er helt konstant over tid med ca 4 prosent, hvorav tre av fire er på et annet Vg1 enn Helse- og sosialfag. Dette er altså elever som både har foretatt et omvalg og er to år forsinket i forhold til normert tidsbruk. Den neste gruppa gjelder de som er et år forsinket. Her var andelen 13,2 prosent for 2005-kullet, mens den er 13,5 prosent for 2006-kullet. Av disse er det barne- og ungdomsarbeid og helsefagarbeider som dominerer blant helse- og sosialfagene. Omtrent en tredjedel av de som er et år forsinket er å finne på Vg2 i andre utdanningsprogram enn helse- og sosialfag. Disse er både forsinket og har gjort et omvalg.

Den tredje gruppa omfatter de som er på Vg3 eller i lære på Helse og sosialfag etter tre år, dvs. med normert tidsbruk. Denne gruppa utgjorde 36,2 prosent av 2005-kullet, men har krympet helt ned til 27,5 prosent av 2006-kullet. Dette må karakteriseres som ganske dramatisk. Hovedforklaringen er at lærningene i det nye helsearbeiderfaget utgjør bare 10,7 prosent av elevkullet, nær en halvering av hva hjelpepleierutdanningen og omsorgsfaget gjorde før reformen. For de andre fagene er det bare små endringer.

Tabell 7.6: Hvor er grunnskolekullene 2005 og 2006 det tredje året?

2005-kullet i 2007			2006-kullet i 2008		
Vg1 Helse og sosial	50	1,1 %	Vg1 Helse og sosial	53	1,1 %
Andre vg1	146	3,1 %	Andre vg1	144	2,9 %
Sum Vg1	196	4,1 %	Sum Vg1	197	3,9 %
Barn/ungdom	180	3,8 %	Barn/ungdom	156	3,1 %
Helsefagarbeider	146	3,1 %	Helsefagarbeider	153	3,1 %
Fotpleie	2	0,0 %	Fotpleie	1	0,0 %
Hudpleie	30	0,6 %	Hudpleie	29	0,6 %
Helseservice	53	1,1 %	Helseservice	53	1,1 %
Ambulanse	7	0,1 %	Ambulanse	15	0,3 %
Sum Vg2 Helse og sosial	418	8,8 %	Sum Vg2 Helse og sosial	407	8,1 %
Andre Vg2	209	4,4 %	Andre Vg2	268	5,4 %
Sum Vg2	627	13,2 %	Sum Vg2	675	13,5 %
Omsorg	216	4,5 %			
Barn/ungdom	441	9,3 %	Barn/ungdom	425	8,5 %
Hjelpepleie	666	14,0 %	Helsearbeiderfag	537	10,7 %
Fotpleie	7	0,1 %	Fotpleie	5	0,1 %
Hudpleie	142	3,0 %	Hudpleie	153	3,1 %
Apotektekniker	77	1,6 %	Apotektekniker	80	1,6 %
Tannhelsesekretær	45	0,9 %	Tannhelsesekretær	44	0,9 %
Helsesekretær	95	2,0 %	Helsesekretær	92	1,8 %
Ambulanse	32	0,7 %	Ambulanse	40	0,8 %
Sum VK2/lære Helse og sosial	1721	36,2 %	Sum Vg3/lære Helse og sosial	1376	27,5 %
Andre VK2/lære	38	0,8 %	Andre Vg3/lære	68	1,4 %
Sum VK2/lære	1759	37,0 %	Sum Vg3/lære	1444	28,9 %
Allmennfaglig påbygging	1440	30,3 %	Påbygging studiekompetanse	1743	34,9 %
Utenfor	738	15,5 %	Utenfor	937	18,8 %
	4760	100 %		4996	100,0 %

Den store økningen finner vi i andelen som er i påbygging til studiekompetanse. Av 2005-kullet utgjorde disse 30,3 prosent, mens andelen har steget til 34,9 prosent av 2006-kullet. Siden det var økning på 3,5 prosentpoeng også i 2005-kullet sammenliknet med kullet før, kan den ikke alene skyldes innføringen av ny tilbudsstruktur som følge av Kunnskapsløftet. Det er imidlertid også grunn til å merke seg at andelen som ikke er

registrert i opplæring har økt fra 15,5 prosent for 2005-kullet til 18,8 prosent for 2006-kullet, og dette er noe som har skjedd ved innføringen reformen. Det kan dermed se ut til at strukturendringen og innføringen av Helsearbeiderfaget med opplæring i bedrift har ført til at andelen som slutter i videregående opplæring har økt.

7.5 Gjennomsnittskarakterer og progresjon

Vi ønsker også å beskrive elevkullet litt nærmere i søken etter forklaringer på forskjeller i progresjon. Dette gjør vi ved å beregne gjennomsnittlige grunnskolekarakterer for de forskjellige gruppene av elever, definert ut fra hvor i løpet de befinner seg. Tabell 7.7 viser gjennomsnittskarakterer fra grunnskolen blant elever som startet i Vg1 Helse og sosialfag høsten 2006. Det skilles mellom i hvilken grad de fikk innfridd førsteønsket ved søkning og hvor de befant seg høsten 2008. Vi nøyer oss med å vise karakterene for dette ene kullet fordi det viser seg at vi får en helt tilsvarende fordeling for de to foregående kullene. Avvikene er bare noen hundredeler. Noen grupper er så små at vi velger å se bort fra dem. Alle grupper med færre enn 20 observasjoner er i parentes. Gjennomsnittskarakteren for alle Helse- og sosialfagelevne i dette årskullet var 3,56, mot 4,01 for hele grunnskolekullet (Frøseth m.fl 2008 s. 41).

Tabell 7.7: Gjennomsnitts standpunkt karakter fra grunnskolen blant helse- og sosialfagelever etter progresjon og utfall av søkning til tredje opplæringsår. 2006-kullet.

Innfridd førsteønske 2008. Status etter skolestart	Status tredje etter oppstart av opplæringsår						
	Vg1	Vg2	Vg3	Påbygging til studiekompetanse	Lære i bedrift	Utenfor opplæring	Alle
Utenfor opplæring						3,21	3,21
Elev, ikke registrert søknad	(3,04)	(3,49)	(4,33)	4,16			3,73
Elev, ikke 1. ønske	3,06	3,23	3,53	3,51			3,34
Elev, 1. ønske skole, ikke kurs	2,90	3,25	3,60	(3,74)			3,38
Elev, 1. ønske kurs, ikke skole	2,91	3,19	(3,83)	3,71			3,57
Elev, 1. ønske kurs og skole	3,08	3,35	3,65	3,95			3,75
Lære i bedrift, ikke registrert søknad					3,40		3,40
Lære i bedrift, 1. ønske					3,55		3,55
Lære i bedrift, annet tilbud					3,46		3,46
Alle	3,03	3,32	3,64	3,90	3,54	3,21	3,56

Marginalene i tabellen viser at det er en nær sammenheng mellom karakterer og hvilket trinn elevene befinner seg på etter to år og hvilket tilbud de får. De som er to år forsinket har 3,03 i gjennomsnittskarakter, for de som er et år forsinket er gjennomsnittskarakteren 3,32, mens de som har normert tidsbruk har en gjennomsnittskarakter på mellom 3,54 og 3,90 avhengig av hvilken av de tre gruppene de tilhører. Elever som får innfridd førsteønsket når det gjelder både kurs og skole har best karakterer (3,75), mens de som er utenfor opplæring har de nest dårligste karakterene (3,21). Elever som har valgt påbygging til studiekompetanse har en gjennomsnittskarakter på 3,90, mens lærningene har karakterer

helt likt gjennomsnittet for hele kullet av Helse- og sosialfagelever. Selv om vi skal være svært varsomme med å peke på kausale forhold her, er det likevel ingen tvil om at det er en nær sammenheng mellom prestasjoner fra grunnskolen og progresjon i videregående opplæring. Tabellen demonstrerer også helt tydelig at det er de mest ”skoleflinke” blant helse- og sosialfagselevene som velger påbygging til generell studiekompetanse.

7.6 Samlede tall for lærlinger og elever i ulike aldersgrupper

Til nå har vi avgrenset analysene til å gjelde de fra grunnskolekullene som starter som elever i Helse- og sosial høsten etter at de går ut av grunnskolen. Vi ønsker også å se på utviklingen i elevkullene totalt, ikke bare de som kommer rett fra grunnskolen. Da tar vi for oss skoleårene 2006-2007, 2007-2008 og 2008-2009. Øverst i Tabell 7.8 nedenfor finner vi de totale elev- og lærlingtallene innenfor helse- og sosialfag for de tre skoleårene. Vi skiller her mellom hvilket grunnskolekull elevene tilhører i forhold til hvilket nivå i opplæringen de befinner seg på. Å tilhøre det yngste grunnskolekullet betyr at man har gått rett fra grunnskolen til Vg1, eventuelt videre til Vg2 og så til Vg3 eller i lære ved starten av det tredje året.

Tabell 7.8 Elev- og lærlingtall i utdanningsprogram for Helse- og sosialfag skoleårene 2006-2007, 2007-2008 og 2008-2009

	2006	2007	2008
Helse- og sosialfag i alt	23055	21348	20675
Av dette fra yngste grunnskolekull	10922	10860	10780
Fra nest yngste årskull	3380	3426	3179
Fra tredje yngste årskull	1549	1430	1415
Fra fjerde yngste årskull	1049	902	841
Fra 5. til 9. yngste årskull	1848	1695	1616
Fra tidligere grunnskolekull	4307	3035	2844
 Helse og sosialfag Vg1	 8079	 7438	 7478
Av dette fra yngste grunnskolekull	5052	4969	5098
Fra nest yngste årskull	1201	1114	1020
Fra tidligere grunnskolekull	1826	1355	1360
 Helse- og sosialfag VK1/Vg2	 7572	 7186	 7572
Av dette fra yngste grunnskolekull	3877	4161	4164
Fra nest yngste årskull	1049	1068	1054
Fra tidligere grunnskolekull	2646	1957	2354
 HS lære/VK2/Vg3	 7404	 6724	 5625
Av dette fra yngste grunnskolekull	1993	1730	1518
Fra nest yngste årskull	1130	1244	1105
Fra tidligere grunnskolekull	4281	3750	3002

Totaltallet har gått ned med 2380, eller 10,3 prosent. Over 60 prosent av denne nedgangen skyldes at vi finner betydelig færre elever og lærlinger i kategorien ”fra tidligere grunnskolekull”. Disse er 26 år eller eldre når de starter på vg1 eller 28 år og eldre når de

starter i lære eller på Vg3. Det er også færre i den nest eldste kategorien. Til gjengjeld er de som tilhører det yngste grunnskolekullet omtrent like mange over tid.

Elevtallene for Vg1 Helse- og sosialfag viser en nedgang på over 600 elever fra høsten 2006 til høsten 2007, for så å være uendret til 2008. Det aller meste av dette skyldes at det er færre eldre elever, mens rekrutteringen fra det grunnskolekullet som forlot grunnskolen samme vår er temmelig konstant over tid. Denne endringen skjedde imidlertid i forkant av Kunnskapsløftet. Elevtallet på Vg2 er stabilt over tid, mens andelen yngre har økt.

Den største endringen finner vi for Vg3 og lærefagene. Her er reduksjonen fra 7404 til 5625, eller 24 prosent, fra 2006 til 2008. Vi finner en kraftig reduksjon både for de yngste kullene og for elever som er 20 år eller eldre når de starter i lære eller Vg3. Det aller meste av endringen kan trolig forklares med at det nye lærefaget Helsefagarbeider har erstattet skolefaget Hjelpepleier og lærefaget Omsorgsarbeider. Dette lærefaget ble innført med effekt fra høsten 2008, og antallet lærlinger og elever sank med 1300 i forhold til det samlede antallet elever og lærlinger i de to tidligere fagene året før. Noe skjedde imidlertid også før strukturendringen fikk effekt.

Vi skal nå helt til slutt se nærmere på de samlede elev- og lærlingtallene for det tredje opplæringsåret slik det har vært de tre siste skoleårene vi har data fra. Her skiller vi mellom ulike grupper av elever og lærlinger ut fra når de gikk ut av grunnskolen. I det første skoleåret (2006 – 2007) ser vi av tabell 7.9 at 42,2 prosent av elevene og lærlingene i tredje og fjerde opplæringsår tilhørte de to yngste kullene, det vil si at vi kan regne med at de har kommet direkte fra grunnskolen, noen av dem med en forsinkelse på et år underveis fram til det tredje året. Vi ser at det er stor variasjon i hvor stor andel de to yngste kullene utgjør. Med unntak av samlekategoriene "annet" er andelen høyest i hudpleie med 79 prosent og lavest i fotpleie med 12 prosent. Blant de store fagene ser vi at de eldste lærlingene og elevene utgjør et mye større innslag i hjelpepleie enn i barne- og ungdomsarbeiderfaget. 53 prosent av elevene i hjelpepleie hadde gått ut av grunnskolen før 1998, det vil si at de var 24 år eller eldre i 2006. I de to lærefagene omsorgsarbeider og barne- og ungdomsarbeider utgjør de eldste bare 26 og 17 prosent. Totalt utgjør de eldste 36 prosent av alle lærlinger og elever.

Det mest slående når vi går til neste skoleår er hvor kraftig reduksjonen er i nettopp denne alderskohorten. Den reduseres med 639, og det tilsvarer praktisk talt hele reduksjonen på 680 lærlinger og elever fra 2006 til 2007. Det er naturlig at det vil bli en reduksjon når vi tar for oss en kohort. Noen vil jo fullføre opplæringen. Samtidig er det slik at nye kommer til, og vi må anta at det har vært lite nyrekruttering av lærlinger og elever fra denne kohorten. Bortsett fra at det er blitt færre av de eldste, er endringene fra 2006 til 2007 små. Et par unntak finnes likevel. Helsesekretærfaget er redusert med 175 elever, fra 526 til 351, og reduksjonen finner sted både blant de eldste og de yngste. Ambulansefaget økte noe, og det skyldes rekruttering av flere yngre lærlinger. Tannhelsefaget gikk tilbake, både blant de yngste og de eldste.

Tabell 7.9 Elevtall på VK2/Vg3 og lærlingtall i utdanningsprogram for Helse- og sosialfag skoleårene 2006-2007, 2007-2008 og 2008-2009. Etter avgangsrår fra grunnskolen.

2006-2007	Før 1998	1998- 2002	2003	2004	Sum	% To yngste kull
Hjelpepleie	1482	322	150	824	2778	35,1 %
Omsorg	288	325	259	219	1091	43,8 %
Barne- og ungdom	358	707	564	472	2101	49,3 %
Helsesekretær	270	68	34	154	526	35,7 %
Hudpleie	21	24	39	134	218	79,4 %
Ambulanse	94	65	36	19	214	25,7 %
Apotek	41	39	22	90	192	58,3 %
Tannhelse	67	33	12	64	176	43,2 %
Fotpleie	58	7	6	3	74	12,2 %
Renhold	6	5	2	1	14	21,4 %
HS VK2 Annet	1	0	6	13	20	95,0 %
Alle lærefag og VK2/Vg3	2686	1595	1130	1993	7404	42,2 %

2007-2008	Før 1998	1998- 2002	2003	2004	2005	Sum	% To yngste kull
Hjelpepleie	1183	268	87	194	686	2418	36,4 %
Omsorg	208	214	108	313	217	1060	50,0 %
Barne- og ungdom	281	448	294	598	428	2049	50,1 %
Helsesekretær	161	44	21	29	96	351	35,6 %
Hudpleie	11	11	11	40	143	216	84,7 %
Ambulanse	97	70	23	36	33	259	26,6 %
Apotek	35	28	16	16	79	174	54,6 %
Tannhelse	46	17	7	22	45	137	48,9 %
Fotpleie	20	10	3	4	7	44	25,0 %
Renhold	5	3	1	5	2	16	43,8 %
Alle lærefag og VK2/Vg3	2047	1113	571	1257	1736	6724	44,5 %

2008-2009	Før 1998	1998- 2002	2003	2004	2005	2006	Sum	% To yngste kull
Hjelpepleie	428	26	2	2	0	5	463	1,1 %
Omsorg	121	119	52	107	195	0	594	32,8 %
Helsefagarbeider	154	121	36	69	169	573	1122	66,1 %
Barne- og ungdom	276	332	190	353	583	504	2238	48,6 %
Helsesekretær	96	78	25	26	47	42	314	28,3 %
Hudpleie	104	27	7	18	21	111	288	45,8 %
Ambulanse	4	7	2	9	36	155	213	89,7 %
Apotek	36	23	13	9	20	81	182	55,5 %
Tannhelse	39	8	4	12	23	45	131	51,9 %
Fotpleie	35	12	4	7	3	5	66	12,1 %
Renhold	3	0	1	4	1	3	12	33,3 %
Ortoped	0	0	0	0	0	2	2	100,0 %
Alle lærefag og VK2/Vg3	1296	753	336	616	1098	1526	5625	46,6 %

Fra 2007 til 2008 ble tallet på elever og lærlinger redusert med nye 1099, av disse tilhørte 751 den eldste kohorten. Vi ser imidlertid også en ganske påtakelig reduksjon for yngste

og nest yngste årskull, med henholdsvis 210 og 159, eller 12 og 13 prosent. Det som slår særlig sterkt ut her er innføringen av det nye helsearbeiderfaget. Mens hjelpepleie og omsorgsfag hadde til sammen 3869 elever og lærlinger i 2006, ble tallet redusert til 3478 i 2007. Når vi legger sammen tallene for de to "gamle" fagene og det nye helsearbeiderfaget i 2008, får vi i alt 2179, eller en reduksjon på 37,3 prosent på bare et år. Ettersom læretiden er på to år, måler vi her i realiteten bare halve effekten av reformen på det samlede tallet elever og lærlinger i disse fagene. Om vi holder oss til det yngste kullet, er reduksjon på 325, fra 903 til 578.⁷ Ser vi på de eldste, er reduksjonen på 688, fra 1391 til 703. Dette kan ikke bare skyldes avgang blant de fra kohorten som har oppnådd kompetanse, men må også bety at færre nye rekrutteres. Reduksjonen er dessuten like tydelig uansett hvilket årskull vi ser på og sammenlikner med. Det må være riktig å si at det vi har vist tidligere ved å følge et grunnkurskull av de yngste elevene bare er toppen av isfjellet når det gjelder hvilken effekt introduksjonen av det nye helsearbeiderfaget ser ut til å ha på rekrutteringen av lærlinger. Det som gjenstår å se er i hvilken grad voksne med relevant yrkeserfaring velger å kvalifisere seg som praksiskandidater i stedet for å gå i lære og om dette kan kompensere for den rekrutteringssvikten vi ser her.

7.7 Oppsummering

Helse- og sosialfag var opprinnelig et skoledominert område. Gjennom Reform 94 ble det etablert nye lærefag, og Kunnskapsløftet har endret dette ytterligere i lærefagenes favør ettersom den skolebaserte hjelpepleierutdanningen er borte. Det ser imidlertid ut til at skoledominansen biter seg fast. Andelen som går til påbygging bare fortsetter å øke. Det nye helsearbeiderfaget ser ut til å utvikle et lignende mønster som barne- og ungdomsarbeiderfaget, hvor hovedveien blir påbygging til studiekompetanse, ikke lære. At elevene ikke ønsker læreplass ser ut til å være en viktigere årsak til at mange velger påbygging, enn mangel på læreplasser, gitt at vi tolker søkningen som uttrykk for et reelt ønske, og ikke at man søker påbygging fordi man tror man ikke får læreplass. Særlig innenfor helsearbeiderfaget er det en relativt sett høy andel av dem som søker læreplass som får innfridd sitt ønske. Totalt for helse og sosial er det slik at 34,8 prosent av grunnskolekullet er i påbygging til studiekompetanse det tredje året, mens bare 27,5 prosent er i Vg3 Helse og sosialfag enten skol eller i lære. Frafallet har økt fra 15,5 til 18,8 prosent etter Kunnskapsløftet. Ved siden av svikten i rekrutteringen blant ungdom til lærefagene, er det en enda større nedgang i tallet på voksne elever og lærlinger.

⁷ Tallene er her litt høyere enn de vi finner i tidligere tabeller, f.eks tabell 7.6. Det skyldes at vi inkluderer alle fra det aktuelle grunnskolekullet, også de som har startet i andre Vg1 enn Helse- og sosialfag.

8 Søkelys på byggfagene

8.1 Bakgrunn og strukturendringer

Det nye utdanningsprogrammet for bygg- og anleggsteknikk består av de tidligere studieretningene Byggfag, Tekniske byggfag og Trearbeidsfag. Noen få mindre fag er overført til Design og håndverk. Det gjelder for eksempel trebåtbygger, pianostemmer og møbeltapetserer. Programmet er således blitt atskillig bredere men omfatter til sammen bare 16 fag. På Vg2-nivået er sammenslåingsprosessene minst like omfattende gjennom at 12 tidligere VKI-kurs er rasjonalisert til fem Vg2-kurs. I tillegg kommer fire særløpsfag der opplæring i bedrift begynner det andre året.

Det klart største Vg2-kurset er byggteknikk. Det omfatter fire tidligere VKI-kurs: Tømrer, murer, betongfag og stillasbygger. Mens tømrer og murer er tradisjonsrike håndverksfag, representerer betongarbeider og stillasbygger nyere fag. Størrelsesmessig er det stor asymmetri mellom de fire fagene. Tømrerfaget har totalt 4700 lærlinger i 2008, og er det største faget totalt sett innenfor fagopplæringen på landsbasis. Det er således omtrent ti ganger større enn både murerfaget og betongfaget. I den andre enden av skalaen finner vi stillasfaget, som er et veldig lite fag med bare 36 lærlinger på landsbasis i 2008. Den store ulikheten i størrelse ble også avspeilet i at det tidligere VKI-kurset i tømrerfag hadde klasser ved en rekke skoler i de fleste fylker, mens betong og murer ikke en gang hadde klasser i hvert eneste fylke, og klasser i stillasbyggerfaget var en sjeldenhet. Dette er et eksempel på forhold endringene i tilbudsstrukturen har som mål å endre på. Nå skal elever over hele landet, i alle fylker, kunne velge å utdanne seg til stillasarbeidere eller betongarbeidere, gjennom at det brede Vg2-kurset i byggteknikk utdanner til både tømrer, murer, betongarbeider og stillasarbeider (Høst og Evensen 2009).

Mange av bygg- og anleggsfagene har en lang historie, mens andre er relativt sett nyere. Alle kan likevel kategoriseres som håndverksfag og med det til felles at de rekrutterer hovedsakelig gjennom lærlingordningen. Mens de fleste fagene rekrutterer mest ungdom, har enkelte av byggfagene også et ganske stort innslag av voksne lærlinger.

8.2 Overgang til det tredje året før og etter Kunnskapsløftet

Vi skal nå se hvordan gjennomføringen og læreplassfordelingen er ved overgangen til det tredje opplæringsåret etter Kunnskapsløftet. Vi sammenligner grunnkurskullet fra 2006 med kullet fra 2005. Fordi det dreier seg om så mange fag for 2005-kullet, deler vi tabellen i to. Den første delen (tabell 8.1a) gjengir de absolutte tallene for 2005-kullet, mens tabell 8.1b er prosentuert horisontalt slik at vi kan se hvor VK1/Vg2 elevene fra det andre året befant seg ved starten av det tredje året. 2005-kullet omfattet 4142 elever på de tre berørte grunnkursene Byggfag, Tekniske byggfag og Trearbeidsfag. Vi ser av høyre kolonne i tabell 8.1a at 78,4 prosent av disse var i VK1 ved starten av det andre året og i tillegg kommer 2,9 prosent som var i særløpsfag, eller som av andre grunner er i lære allerede det andre året. Det finnes en liten gruppe elever som tar hele opplæringen i bedrift, og noen som begynner i lære allerede etter det første året. Til sammen hadde dermed 81,3 prosent

av byggfagkullet normert tidsbruk fra til starten av det andre året. Til sammenligning hadde 76,9 prosent av kullet av helse- og sosialfagselever tilsvarende gjennomføring, men bare 70 prosent av elevene i hotell- og næringsmiddelfag.

Tabell 8.1a: Grunnkurskullene 2005 på Byggfag, Tekniske byggfag og Trearbeidsfag etter hva de gjorde høsten 2006 (vertikalt) og 2007 (horisontalt). Elever som gikk ut av grunnskolen våren 2005 og begynte i videregående opplæring høsten samme år. Absolutte tall.

Grunnkurskullet fra 2005 høsten 2006	Grunnkurskullet fra 2005 høsten 2007						Sum	%
	VK2	Lære	AF påbygg	Vg2	Vg1	Utenfor		
VK I TØMRER	2	1325	220	49	25	316	1937	46,8 %
VK I MURER	0	124	33	10	5	66	238	5,7 %
VK I BETONGFAG	0	119	19	16	2	51	207	5,0 %
VK I ANLEGG OG BERGVERK	0	62	2	2	1	21	88	2,1 %
VK I ANL.MASKINFØRER	0	67	1	2	0	13	83	2,0 %
VK I STEINFAG	0	4	1	1	0	1	7	0,2 %
VK I KART OG OPPMÅLING	5	0	0	0	0	0	5	0,1 %
VK I TEKNISK TEGNING	29	2	2	3	1	2	39	0,9 %
VK I RØRFAG	0	275	38	8	2	39	362	8,7 %
VK I KOBBER OG BLIKKSLAGER	0	34	4	2	3	12	55	1,3 %
VK I MALER OG BYGGTAPETSERER	0	39	11	1	2	12	65	1,6 %
VK I OVERFLATEBEHANDLING	0	2	0	0	0	1	3	0,1 %
VK I STILLASBYGGER	0	8	0	0	0	2	10	0,2 %
GLASSFAGET	0	1	0	0	0	0	1	0,0 %
VK I SNEKKERFAG	1	56	9	6	10	35	117	2,8 %
VK I PIANOSTEM./PIANOTEK.	1	0	0	0	0	0	1	0,0 %
VK1 BYGGTEKNIKK FORSØK	0	9	0	0	0	3	12	0,3 %
VK1 BYGGFAG TILRETTELAGT	0	4	0	0	0	1	5	0,1 %
VK1 TEKNISKE/ALLMENNE FAG -BY	1	11	0	0	0	0	12	0,3 %
Sum i VK1 BY/TB/TR	39	2142	340	100	51	575	3247	78,4 %
Særløpsfag, i lære fra 2. år	0	108	0	0	2	11	121	2,9 %
Vg1 BA	1	29	1	76	13	56	176	4,2 %
Andre Vg1	1	10	0	175	29	76	291	7,0 %
Andre Vg2	7	29	18	1	2	9	66	1,6 %
Andre tilbud	0	1	0	0	0	5	6	0,1 %
Utenfor	0	31	1	18	52	133	235	5,7 %
Sum	48	2350	360	370	149	865	4142	100,0 %

Vi ser videre av tabell 8.1a at tømrerfaget er det helt dominerende av byggfagene. I alt 1937 av de 4142 grunnkurselevne er elever på VK1 tømrer det andre året. Dette tilsvarer 46,8 prosent av hele grunnkurskullet og godt over halvparten av de som har normert tidsbruk ved starten av det andre året. Vi vet dessuten at omtrent en fjerdedel av de som er i lære allerede det andre året er i tømrerfaget, slik at faget har en enda mer dominerende stilling enn det som framgår av tabellen. Rørfag, murerfag og betongfag er de tre andre fagene av en viss størrelse, og sammen med tømrerfaget utgjør de fire fagene til sammen nærmere 83 prosent av alle med normert tidsbruk ved starten av det andre året, mens de

øvrige 17 prosent fordeler seg på 12 VK1-kurs og en del særløpsfag. Det er på bakgrunn av dette vi må forstå introduksjonen av en enklere struktur på Vg2-nivå.

Tabell 8.1a viser også at 4,2 prosent av grunnkurskullet gikk om igjen på førsteåret i Bygg og anleggsteknikk Vg1, mens 7 prosent var å finne på et annet Vg1 ved starten av det andre året. 5,7 prosent av grunnkurskullet var ute av videregående opplæring på dette tidspunktet. I tabell 8.1b tar vi for oss situasjonen ved starten av det tredje opplæringsåret.

Tabell 8.1b: Grunnkurskullene 2005 på Byggfag, Tekniske byggfag og Trearbeidsfag etter hva de gjorde høsten 2006 (vertikalt) og 2007 (horisontalt). Elever som gikk ut av grunnskolen våren 2005 og begynte i videregående opplæring høsten samme år. Prosent.

Grunnkurskullet fra 2005 høsten 2006	Grunnkurskullet fra 2005 høsten 2007						Sum	N=
	VK2	Lære	AF påbygg	Vg2	Vg1	Utenfor		
VK I TØMRER	0,1 %	68,4 %	11,4 %	2,5 %	1,3 %	16,3 %	100,0 %	1937
VK I MURER	0,0 %	52,1 %	13,9 %	4,2 %	2,1 %	27,7 %	100,0 %	238
VK I BETONGFAG	0,0 %	57,5 %	9,2 %	7,7 %	1,0 %	24,6 %	100,0 %	207
VK I ANLEGG OG BERGVERK	0,0 %	70,5 %	2,3 %	2,3 %	1,1 %	23,9 %	100,0 %	88
VK I ANL.MASKINFØRER	0,0 %	80,7 %	1,2 %	2,4 %	0,0 %	15,7 %	100,0 %	83
VK I STEINFAG	0,0 %	57,1 %	14,3 %	14,3 %	0,0 %	14,3 %	100,0 %	7
VK I KART OG OPPMÅLING	100,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	100,0 %	5
VK I TEKNISK TEGNING	74,4 %	5,1 %	5,1 %	7,7 %	2,6 %	5,1 %	100,0 %	39
VK I RØRFAG	0,0 %	76,0 %	10,5 %	2,2 %	0,6 %	10,8 %	100,0 %	362
VK I KOBBER/BLIKKSLAGER	0,0 %	61,8 %	7,3 %	3,6 %	5,5 %	21,8 %	100,0 %	55
VK I MALER OG BYGGTAPET	0,0 %	60,0 %	16,9 %	1,5 %	3,1 %	18,5 %	100,0 %	65
VK I OVERFLATEBEHANDL	0,0 %	66,7 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	33,3 %	100,0 %	3
VK I STILLASBYGGER	0,0 %	80,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	20,0 %	100,0 %	10
GLASSFAGET	0,0 %	100,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	100,0 %	1
VK I SNEKKERFAG	0,9 %	47,9 %	7,7 %	5,1 %	8,5 %	29,9 %	100,0 %	117
VK I PIANOSTEMMING	100,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	100,0 %	1
VK1 BYGGTEKNIKK FORSØK	0,0 %	75,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	25,0 %	100,0 %	12
VK1 BYGGFAG TILRETTEL	0,0 %	80,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	20,0 %	100,0 %	5
VKI TEKN/ALLMENNE FAG	8,3 %	91,7 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	100,0 %	12
Sum i VK1 BY/TB/TR	1,2 %	66,0 %	10,5 %	3,1 %	1,6 %	17,7 %	100,0 %	3247
Sum i lære BY/TB/TR	0,0 %	89,3 %	0,0 %	0,0 %	1,7 %	9,1 %	100,0 %	121
GK/Vg1 BA/TP/BY	0,6 %	16,5 %	0,6 %	43,2 %	7,4 %	31,8 %	100,0 %	176
Andre Vg1	0,3 %	3,4 %	0,0 %	60,1 %	10,0 %	26,1 %	100,0 %	291
Andre Vg2	10,6 %	43,9 %	27,3 %	1,5 %	3,0 %	13,6 %	100,0 %	66
Andre tilbud	0,0 %	16,7 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	83,3 %	100,0 %	6
Utenfor	0,0 %	13,2 %	0,4 %	7,7 %	22,1 %	56,6 %	100,0 %	235
Sum	1,2 %	56,7 %	8,7 %	8,9 %	3,6 %	20,9 %	100,0 %	4142

56,7 prosent av grunnkurskullet fra 2005 var i lære ved oppstarten av det tredje opplæringsåret, noe som er en nesten dobbelt så stor andel som i de andre programmene vi

har sett på. 865, 20,9 prosent, var helt ute av videregående opplæring på dette tidspunktet. Vi ser ellers at 340, 8,7 prosent av grunnkurskullet, er i allmennfaglig påbygging. Andelen som går den veien er høyere fra byggfagene enn fra anleggsfagene. Til sammen 151, 12,5 prosent, er forsinket i forhold til normert tidsbruk. Av disse er de aller fleste et år forsinket og dermed på Vg2. Vi ser at det er betydelige forskjeller mellom fagene når det gjelder gjennomføring til det tredje året, men vi må samtidig ta forbehold for at mange av fagene er svært små. Av de noe større fagene er det rørfaget som har best gjennomføring med tre av fire i lære og bare en av ti som har falt fra. To av tre tømrere er i lære, mens en av seks har falt fra. I murer- og betongfaget er drøyt halvparten i lære, mens en av fire har falt fra. Det er ellers grunn til å merke seg at 89 prosent av de som var i lære allerede det andre året fortsatt er i lære ved starten av det tredje året. Av den nedre delen av tabellen framgår det også at 60 prosent av de som var et år forsinket det andre året fortsatt er et år forsinket ved starten av det tredje, mens en av fire er ute av videregående opplæring. De aller fleste av de som gjorde et omvalg etter det første året er fortsatt i videregående opplæring, mens 13,6 prosent av dem har falt fra.

Tabell 8.2 viser på tilsvarende måte som foregående tabeller hvordan gjennomføringen er for 2006-kullet av elever fra Vg1 Bygg- og anleggsteknikk.

Tabell 8.2: Vg1-kullet 2006 på Bygg- og anleggsteknikk etter hva de gjorde høsten 2007 (vertikalt) og 2008 (horisontalt). Elever som gikk ut av grunnskolen våren 2006 og begynte i videregående opplæring høsten samme år.

Vg1-kullet fra 2006 høsten 2008								
Vg1-kullet fra 2006 høsten 2007	Vg3	Lære	Påbygg stud- komp	Vg2	Vg1	Utenfor	Sum	%
ANLEGGSTEKNIKK	1	197	18	10	3	86	315	7,3 %
BYGGTEKNIKK	4	1488	324	71	46	569	2502	58,2 %
KLIMA-, ENERGI- OG MILJØ	1	293	38	10	8	116	466	10,8 %
OVERFLATETEK.	0	50	11	7	3	28	99	2,3 %
TRETEKNIKK	0	25	7	2	3	10	47	1,1 %
Sum i Vg2 BA	6	2053	398	100	63	809	3429	79,8 %
Sum i lære BA/BY/TB/TR	0	149	0	1	0	9	159	3,7 %
Vg1 BYGG OG ANLEGGSTEKNIKK	0	4	0	50	10	28	92	2,1 %
Andre Vg1	0	4	1	125	21	58	209	4,9 %
Andre Vg2	7	27	16	12	1	18	81	1,9 %
Andre lærefag	0	9	0	0	0	0	9	0,2 %
Utenfor opplæring	0	73	3	27	40	176	319	7,4 %
Sum	13	2319	418	315	135	1098	4298	100,0 %

	Vg3	Lære	Påbygg stud- komp	Vg2	Vg1	Utenfor	Sum	N=
ANLEGGSTEKNIKK	0,3 %	62,5 %	5,7 %	3,2 %	1,0 %	27,3 %	100,0 %	315
BYGGTEKNIKK	0,2 %	59,5 %	12,9 %	2,8 %	1,8 %	22,7 %	100,0 %	2502
KLIMA-, ENERGI- OG MILJØ	0,2 %	62,9 %	8,2 %	2,1 %	1,7 %	24,9 %	100,0 %	466
OVERFLATETEKNIKK	0,0 %	50,5 %	11,1 %	7,1 %	3,0 %	28,3 %	100,0 %	99
TRETEKNIKK	0,0 %	53,2 %	14,9 %	4,3 %	6,4 %	21,3 %	100,0 %	47
Sum i Vg2 BA	0,2 %	59,9 %	11,6 %	2,9 %	1,8 %	23,6 %	100,0 %	3429
Sum i lære BA/BY/TB/TR	0 %	94 %	0 %	1 %	0 %	6 %	100 %	159
Vg1 BYGG OG ANLEGGSTEKNIKK	0,0 %	4,3 %	0,0 %	54,3 %	10,9 %	30,4 %	100,0 %	92
Andre Vg1	0,0 %	1,9 %	0,5 %	59,8 %	10,0 %	27,8 %	100,0 %	209
Andre Vg2	8,6 %	33,3 %	19,8 %	14,8 %	1,2 %	22,2 %	100,0 %	81
Andre lærefag	0,0 %	100,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	100,0 %	9
Utenfor opplæring	0,0 %	22,9 %	0,9 %	8,5 %	12,5 %	55,2 %	100,0 %	319
Sum	0,3 %	54,0 %	9,7 %	7,3 %	3,1 %	25,5 %	100,0 %	4298

I 2006 var det i alt 4298 av avgangselevne fra grunnskolen som startet på Vg1 Bygg- og anleggsteknikk. Dette er en økning på 156 elever eller 3,8 prosent i forhold til elevtallet året før på de tre studieretningene som tilsvarte det nye utdanningsprogrammet. 2006-kullet er det første kullet etter innføringen av Kunnskapsløftet og møter en sterkt forenklet tilbudsstruktur på det andre året med bare fem Vg2-kurs. Disse samlet 79,8 prosent av det opprinnelige Vg1-kullet, mens 3,7 prosent var i lære gjennom særløp. Dermed har andelen som bruker normert tid og ikke gjør omvalg fra første til annet år økt med 2,2

prosentpoeng, fra 81,3 til 83,5 prosent, i forhold til siste kull før reformen. Antallet elever som er i rute til det andre året har økt fra 3368 til 3588, eller med 220 elever. Dette kan være en indikasjon på at den forenklede strukturen på Vg2-nivå gjør overgangen fra første til andre år enklere og reduserer omvalg. Andelen av Vg1-kullet som var utenfor opplæring ved starten av det andre året har imidlertid økt fra 5,7 til 7,4 prosentpoeng i forhold til 2005-kullet.

Selv om andelen som gikk videre fra første til andre år økte fra 2005- til 2006-kullet, gjelder det motsatte for overgangen fra andre til tredje år. Andelen av det opprinnelige kullet som er i lære ved starten av det tredje året har gått ned fra 56,7 til 54 prosent. Antallet lærlinger har dermed sunket fra 2350 til 2319. Det kanskje mest påfallende er likevel at andelen som er ute av videregående opplæring økte fra 20,9 til 25,5 prosent, eller med 233 elever. Andelen som er forsinket er redusert fra til sammen 12,5 til 10,4 prosent, mens andelen i påbygging til generell studiekompetanse har økt med ett prosentpoeng.

Mens antallet elever på andreåret økte med 220 fra det siste kullet før reformen til det første etter reformen, har antallet lærlinger altså sunket med 31 i et kull som i utgangspunktet hadde 156 flere elever. Det betyr at andelen av andreårselever som går over i lære har sunket betydelig fra et år til det neste.

Av 2005-kullets grunnkurselever fant vi i alt 2392 VK1-elever i fagene tømrer, murer, betongarbeider og stillasbygger høsten 2006. Høsten 2007 var 1576, eller hele 65,9 prosent av dem i lære. Etter Kunnskapsløftet ser dette slik ut: 2502 av 2006-kullet var elever i det nye Vg2-kurset Byggteknikk, som erstattet de ovennevnte VKI-kursene. Høsten 2008 var 1488 eller 59,5 prosent av disse i lære, en nedgang på seks prosentpoeng. 110 flere elever på Vg2 ga dermed 88 færre lærlinger. Tilsvarende tall for VK1-fagene rørlegger og kobber- og blikkslager var 417 elever hvorav 309, eller så mye som 74,1 prosent, var i lære året etter. 466 Vg2 elever i det nye faget Klima-, energi- og miljøteknikk etter Kunnskapsløftet ga 293 lærlinger, eller 62,9 prosent. Sett under ett sank andelen Vg2-elever som gikk videre til lære fra 66 til 60 prosent.

8.3 Vanskeligere formidling av læreplasser

Hva skyldes denne nedgangen? Er det endringen i tilbudsstruktur, skyldes det finanskrisen, som allerede hadde et forspill i byggenæringen i løpet av 2008, eller skyldes det endringer i elevenes preferanser? Vi skal sammenlikne de to siste kullene, altså siste kull før Kunnskapsløftet og første etter. Tabell 8.3 nedenfor viser hvordan det gikk videre med de 3365 elevene fra de opprinnelige grunnkurskullene i BY, TB og TR fra høsten 2005 som var VK1-elever på de tre studieretningene høsten 2006. Fra 415 av dem, eller 12,3 prosent, er det ikke registrert noen søknad. Det betyr imidlertid ikke nødvendigvis at de ikke ønsket å gå videre. De kan nemlig ha klart å skaffe læreplass på egen hånd, eller de er i særløpsfag.

Tabell 8.3 Søkning og inntak 2007. Grunnkurskullene i BY, TB og TR fra 2005. De av elevene som var VK1-elever i disse studieretningene høsten 2006.

	Vg2- elever	Søkere	Juli innfridd 1.ønske	Juli Annet tilbud	Juli Ikke tilbud	Høst 07 1.ønske	Høst 07 Annet tilbud	Høst 07 Utenfor
TØMRERFAGET		1429	754	23	652	1180	51	198
MURERFAGET		177	63	6	108	111	17	49
BETONG-OG		19	7	1	11	6	8	5
GRUNNARBEIDSFAGET								
BETONGINDUSTRIFAGET		5	2	0	3	2	1	2
ARMERINGSFAGET		18	8	2	8	9	5	4
FORSKALINGSFAGET		97	45	4	48	69	10	18
STILLASBYGGERFAGET		8	5	0	3	7	0	1
IND. TREHUSPRODUKSJON		6	3	3	0	2	2	2
SALG AV BYGGEVARER		9	1	0	8	2	2	5
STEINFAGET		5	1	0	4	3	1	1
GIPSMAKERFAGET		1	0	0	1	0	0	1
Sum byggfag	2485	1774	889	41	846	1391	97	286
		71,4 %	50,1 %	2,3 %	47,8 %	78,4 %	5,5 %	16,1 %
ANLEGGSMASKINFØRERFAGET		64	37	0	27	55	1	8
VEG- OG ANLEGGSFAGET		40	14	0	26	15	12	13
TUNNEL- OG		19	7	1	11	11	6	2
FJELLARBEIDSFAGET								
BERGVERKSFAGET		9	3	1	5	2	5	2
ASFALTFAGET		2	1	0	1	1	0	1
Sum anleggsfag	175	134	62	2	70	84	24	26
		76,6 %	46,3 %	1,4 %	52,2 %	62,7 %	17,9 %	19,4 %
RØRLEGGERFAGET		276	154	4	118	239	8	29
KOBBER-OG		32	17	1	14	25	1	6
BLIKKSLAGERFAGET								
Sum Klima, energi, miljøteknikk	441	308	171	5	132	264	9	35
		69,8 %	55,5 %	1,6 %	42,9 %	85,7 %	2,9 %	11,4 %
MALERFAGET		40	24	3	13	33	4	3
BYGGTAPETSERFAGET		1	0	1	0	0	1	0
INDUSTRIMALERFAGET		3	0	0	3	2	0	1
Sum overflateteknikk	96	44	24	4	16	35	5	4
		45,8 %	54,5 %	9,1 %	36,4 %	79,5 %	11,4 %	9,1 %
TREVARE OG	124	78	31	2	45	50	5	23
MØBELSNEKKERFAGET								
VK II TEKNISK TEGNING	39	31	30	1	0	28	1	2
VK II KART OG OPPMÅLING	5	4	2	0	2	4	0	0
Allmennfaglig påbygging		388	270	19	99	274	66	48
Andre VK2 / lærefag		30	15	0	15	18	8	4
BA Vg2		96	58	10	28	57	20	19
Andre Vg2		24	13	6	5	17	3	4
BA Vg1		9	3	1	5	7	1	1
Andre Vg1		30	19	4	7	21	3	6
Ikke registrert søknad			0			0	286	129
Sum	3365	2950	1587	93	1270	2250	528	587
		87,7 %	53,8 %	3,2 %	43,1 %	66,9 %	15,7 %	17,4 %

Av de som søkte noe var det 388 (11,5 prosent) som søkte allmennfaglig påbygging. 189 (5,6 prosent) søkte ulike andre tilbud som innebar at de ikke fulgte normert progresjon mot lære eller VK2 innenfor de tre studieretningene. Det betyr at til sammen 2373, eller 70,5 prosent av de fra det opprinnelige grunnkurskullet som fulgte normert tidsbruk fra det første til det andre året, ønsket å gå videre med normert tidsbruk til det tredje innenfor en av de tre studieretningene. Når vi legger til ca 120 som var i lære allerede det andre året og ikke trengte å søke, finner vi at tre av fire potensielle søkere ønsket å gå videre mot yrkeskompetanse i et lærefag, slik det var før reformen.

Hvis vi ser på den aller nederste raden i tabellen, ser vi at 53,8 prosent av de som søkte hadde fått et tilbud i samsvar med førsteønsket i juli 2007. 3,2 prosent fikk et annet tilbud, mens 43,1 prosent ikke hadde mottatt noe tilbud i det hele tatt på dette tidspunktet. Videre ser vi at 66,9 prosent av hele VK1-kullet var registrert som lærling eller elev i samsvar med førsteønsket om høsten, 15,7 prosent var i gang med noe som ikke tilsvarte førsteønsket, mens 17,4 prosent av VK1-elevene var ute av opplæringssystemet denne høsten. Tabellen gir så detaljene for alle søkerne fordelt på fag.

Vi har gruppert fagene slik at gruppene tilsvarer den nye tilbudsstrukturen etter Kunnskapsløftet. Vi ser at 71,4 prosent av VK1-elevene fra byggfagene søkte seg videre. Av de som søkte, fikk halvparten tilbud i samsvar med førsteønsket innen begynnelsen av juli, mens 78,4 prosent av søkerne var i lære i det faget de ønsket om høsten. 5,5 prosent var i gang med noe som ikke tilsvarte førsteønsket da de søkte, mens 16,1 prosent hadde avbrutt opplæringen.

- Tømrerfaget er det klart største av alle fagene, og tallene for dette faget er noe gunstigere enn alle byggfagene sett under ett. 52,8 prosent fikk innfridd førsteønsket innen juli. Om høsten var 82,6 prosent i lære slik de ønsket.
- Rørleggerfaget er det neste største av fagene, og et av de som har gunstigst tall for gjennomføring. 55,8 prosent fikk innfridd førsteønsket innen juli. Om høsten var hele 86,6 prosent i lære slik de ønsket, mens 10,5 prosent var ute av opplæring.
- Ellers ser vi at gjennomføringen er meget svak innenfor overflateteknikk. Under halvparten av de 96 elevene søkte om å gå videre. De som søkte fikk imidlertid tilbud omtrent på linje med andre søkere.

Tabellen gir oss ikke noe endelig svar på hva som skjer med søkerne i løpet av sommeren. Vi vet ikke hvor mange som får tilbud utover de som ender opp som lærlinger eller elever. Det vi vet er at:

70 prosent av de 3365 VK1-elevene ønsker å gå videre mot yrkeskompetanse med normert tidsbruk. Samtidig står nærmere halvparten av disse uten tilbud i juli. 12 prosent av VK1-elevene søker allmennfaglig påbygging, 6 prosent ønsker å gå om på Vg1 eller Vg2 og fra 12 prosent har vi ikke registrert noen søknad. Den siste gruppa inkluderer imidlertid også 4 prosent som er lærlinger i særløpsfag som ikke trenger å søke og som kan legges til de 70 prosentene av VK2-kullet som søker lære. Om høsten er 70 prosent av VK1-kullet og 57 prosent av det opprinnelige grunnkurskullet fra høsten 2005 i lære.

Tabell 8.4 viser tilsvarende fordeling for søkning og inntak i 2008. Av 3588 som potensielle søkere til tredjeåret, søkte 2560 lære i bygg- og anleggsgfagene. Også her skal vi

legge til de som er i særlop og der vi ikke har søknad for det tredje året, anslagsvis 150. Andelen av annetårselevne som ønsker å gå videre mot yrkeskompetanse med normal tidsbruk og uten omvalg er dermed fortsatt ca tre av fire, slik den var for siste kull før Kunnskapsløftet.

Tabell 8.4 Søkning og inntak 2008. Vg1-kullet i Bygg- og anleggsteknikk fra 2006. De av elevne som var Vg2-elever i BA høsten 2008

	Vg2- elever	Søkere lære / Vg3	1.ønske juli	Annet tilbud juli	Ikke tilbud juli	1.ønske høst 08	Annet tilbud høst 08	Utenfor høst 08
TØMRERFAGET		1494	783	34	677	1052	121	321
MURERFAGET		200	71	6	123	109	28	63
BETONGFAGET		157	90	7	60	108	14	35
STILLASBYGGERFAGET		16	3	2	11	5	5	6
Byggfag	2580	1867 72,4 %	947 50,7 %	49 2,6 %	871 46,7 %	1274 68,2 %	168 9,0 %	425 22,8 %
ANL.MASKINFØRERFAGET		197	113	7	77	133	11	53
FJELL- OG BERGVERKSF.		32	18	2	12	14	6	12
VEI- OG ANLEGGSFAGET		12	8	0	4	8	1	3
BANEMONTØRFAGET		5	3	0	2	4	1	0
ASFALTFAGET		3	0	0	3	1	0	2
Anleggsteknikk	327	249 76,1 %	142 57,0 %	9 3,6 %	98 39,4 %	160 64,3 %	19 7,6 %	70 28,1 %
RØRLEGGERFAGET		306	166	1	139	227	10	69
VENTILASJON/BLIKK		40	24	0	16	25	3	12
TAKTEKKERFAGET		3	1	0	2	2	0	1
Klima-, energi og miljøteknikk	514	349 67,9 %	191 54,7 %	1 0,3 %	157 45,0 %	254 72,8 %	13 3,7 %	82 23,5 %
MALERFAGET		50	34	0	16	38	3	9
INDUSTRIMALERFAGET		6	0	0	6	3	1	2
RENHOLDSOPERATØR		1	0	0	1	0	0	1
FEIERFAGET		3	1	0	2	1	1	1
Overflateteknikk	111	60 54,1 %	35 58,3 %	0 0,0 %	25 41,7 %	42 70,0 %	5 8,3 %	13 21,7 %
TREVARE-/BYGGINNR		33	18	2	13	20	4	9
LIMTREPRODUKSJON		1	0	0	1	0	1	0
TRELASTFAGET		1	1	0	0	1	0	0
Treteknikk	56	35 62,5 %	19 54,3 %	2 5,7 %	14 40,0 %	21 60,0 %	5 14,3 %	9 25,7 %
Påbygg for stud.komp		446	352	15	79	319	74	53
Andre Vg3 / lærefag		3	3	0	0	2	1	0
BA Vg2		110	73	13	24	50	23	37
Andre Vg2		36	20	8	8	15	13	8
Andre Vg1		59	45	4	10	34	11	14
Ikke registrert søknad						0	279	111
Sum	3588	3214 89,6 %	1827 56,8 %	101 3,1 %	1286 40,0 %	2171 60,5 %	611 17,0 %	822 22,9 %

Sett under ett har andelen som fikk innfridd førsteønsket innen juli, dvs. samtidig med skolens førsteinntak, økt fra 53,8 til 56,8 prosent av samtlige søkere. Dette skyldes flere søkere i anleggsfagene og en høyere andel som fikk innfridd førsteønsket. Det samme gjelder påbygging til studiekompetanse.

Når vi ser på status etter skolestart, er situasjonen betydelig endret fra 2007 til 2008. Mens kullet av Vg2-elever, og dermed potensielle læreplassøkere, hadde økt med 223, har antallet som er i gang med opplæring i tråd med førsteønsket om høsten redusert med 79. Andelen har dermed sunket fra 66,9 til 60,5 prosent, samtidig som andelen som er utenfor opplæring har økt med 235 elever, fra 17,4 til 22,9 prosent.

- Andelen søkere fra byggfagene som ender opp i lære i samsvar med førsteønsket er *redusert* fra 78,4 til 68,2 prosent.
- For klima-, energi- og miljøteknikkfagene er reduksjonen fra 85,7 til 72,8 prosent og for overflateteknikk fra 79,5 til 70 prosent.
- Anleggsfagene er unntaket fra denne utviklingen, men her er andelen som ender opp i lære i utgangspunktet mye lavere.

Det ser dermed ut til at formidlingssituasjonen må ha vært betydelig vanskeligere utover sommeren og høsten 2008 enn den var i 2007. Dette rimer godt med utviklingen i byggebransjen i løpet av 2008, der nedgangstendensen slo inn flere måneder før finanskrisen var et faktum tidlig på høsten. Å skille ut eventuelle effekter av den nye tilbudsstrukturen i denne situasjonen er svært vanskelig.

Vi kan likevel slå fast at søkermønsteret ikke ser ut til å være nevneverdig påvirket av strukturendringen. Vg2-elevene søker læreplass i samme omfang før og etter Kunnskapsløftet. Tre av fire ønsker å fortsette mot yrkeskompetanse, 12 prosent gjør et omvalg for å få studiekompetanse, 6 prosent blir forsinket mellom det andre og det tredje året og 6 prosent ønsker ikke å fortsette i videregående opplæring. Når andelen av Vg2-elevene som er ute av videregående opplæring om høsten ender opp på 23 prosent, ser det ut til at den klart viktigste faktoren er at de ikke har fått læreplass. Sammenhengen mellom nedgangen i andelen formidlede til læreplass og økt frafall fra videregående er rimelig klar. Derimot har vi ikke kunnet få bekreftet en hypotese om at de som ikke har fått læreplass innen juli, har større sjanse for å falle ut av videregående opplæring. Andelen som fikk tilbud i samsvar med førsteønsket økte med tre prosentpoeng, uten at det fikk konsekvenser for hvor stor andel som til slutt kom i lære.

Siden alle som søker har krav på et tilbud om opplæring, om ikke i lære så i skole, skal alle som ikke har fått tilbud om læreplass ha fått et tilbud om Vg3 i skole som de har avslått, eller de har trukket søknaden. Hva søkerne velger å gjøre når de ikke får læreplass, vet vi ikke. Vi ser imidlertid på tidligere kull at ganske mange kommer tilbake og søker læreplass året etter. Vi vet dessuten at det svært mange stederer sysselsettingsmuligheter for ungdom under 20 år, også de som ikke har fullført videregående (Høst 2010).

8.4 Totalt antall lærlinger

Til slutt skal vi se på hvor mange lærlinger det var totalt i de aktuelle fagene høsten 2006, 2007 og 2008. Her ser vi altså ikke bare på grunnskolekullene og følger dem over tid gjennom et normert løp, men inkluderer alle registrerte lærlinger uansett når de har gått ut av grunnskolen og hvilken vei de har fulgt for å komme i lære. Det totale antallet lærlinger innenfor det området som omfattes av utdanningsprogrammet Bygg- og anleggsfag økte fra 8877 i 2006 til 9342 året etter for så å være praktisk talt uendret. Av de 9352 registrerte lærlingene i 2008 tilhørte 2803 yngste årskullet, 2905 tilhørte nest yngste årskull, mens 3644 tilhører tidligere årskull, det vil si de som gikk ut av grunnskolen i 2006 eller tidligere.

Tabell 8.5 Lærlingtall i studieretningene for Byggfag, tekniske byggfag og trearbeidsfag og for utdanningsprogram for Bygg- og anleggsteknikk skoleårene 2006-2007, 2007-2008 og 2008-2009

	2006	2007	2008
ALLE BYGG- OG ANLEGGSFAG	8877	9342	9352
Av dette fra yngste årskull	2588	2796	2803
Av dette fra nest yngste årskull	2723	2961	2905
Fra eldre årskull	3566	3585	3644
ALLE BYGGFAG	5807	6115	5882
Av dette fra yngste årskull	1794	1899	1833
Av dette fra nest yngste årskull	1920	2071	1997
Fra eldre årskull	2093	2145	2052
ALLE ANLEGGSFAG	807	894	925
Av dette fra yngste årskull	233	304	307
Av dette fra nest yngste årskull	310	301	328
Fra eldre årskull	264	289	290
ALLE OVERFLATEFAG	464	445	482
Av dette fra yngste årskull	102	99	79
Av dette fra nest yngste årskull	81	103	111
Fra eldre årskull	281	243	292
ALLE KEM-FAG	1532	1649	1758
Av dette fra yngste årskull	390	443	491
Av dette fra nest yngste årskull	365	433	423
Fra eldre årskull	777	773	844
ALLE TREFAG	64	44	98
Av dette fra yngste årskull	5	1	36
Av dette fra nest yngste årskull	5	2	5
Fra eldre årskull	54	41	57
ALLE SÆRLØPSFAG	203	195	207
Av dette fra yngste årskull	64	50	57
Av dette fra nest yngste årskull	42	51	41
Fra eldre årskull	97	94	109

Tallene på lærlinger fra yngste årskull i krever en forklaring, fordi de avviker mye fra hva vi har vist tidligere. Av tabell 17 framgikk det for eksempel at 2319 av de som startet i Vg1 Bygg og anleggsteknikk høsten 2006 var i lære høsten 2008. Forskjellen på 484 i forhold

til det som framgår av tabellen over forklares først og fremst med at vi også inkluderer en del lærlinger fra grunnskolekullene fra 2007 og 2008. Dette er elever i særlopsfag eller som tar hele opplæringen i bedrift og som er registrert som lærlinger fra andre eller allerede fra første opplæringsår. Til sammen er dette 321 lærlinger. Resten av differansen, 163 lærlinger, skyldes at en del av de som tilhører 2006-kullet ikke startet Vg1 BA, men har kommet i lære innenfor disse fagene på annen måte. De aller fleste av dem var ikke registrert i opplæring høsten 2006 eller 2007. Differansene er tilsvarende for de to tidligere årene.

Lærlingene fra yngste årskull utgjør omtrent 30 prosent av alle lærlinger innenfor disse fagene. Vi ser at det er litt flere lærlinger fra det vi kaller nest yngste årskull som fra yngste årskull. Det er naturlig ettersom en del lærlinger er forsinket slik at nest yngste årskull vil være representert både i første og annet læreår, mens yngste årskull normalt vil være representert i første læreår. Eldre lærlinger utgjør omtrent 40 prosent av alle lærlinger. Byggfagene omfatter nærmere to tredjedeler av lærlingene. Vi ser at det var en nedgang i antall lærlinger i disse fagene fra 2007 til 2008 på ca 230. Nedgangen gjelder alle årskull. For alle de andre fagområdene er det en økning i antall lærlinger. Størst er den i klima-, energi og miljøteknikk.

Helt til sist skal vi se på hvordan alle lærlingene i bygg- og anleggsteknikkfagene fordelte seg etter alder høsten 2008. Vi ser at 61 prosent av lærlingene tilhører de to yngste alderskullene. Vi kan dermed regne med at disse har gjennomført et opplæringsløp uten avbrudd etter grunnskolen. Sammenliknet med restaurant- og matfagene og helse- og sosialfagene ser vi at de eldste lærlingene utgjør en langt mindre andel i byggfagene, 8 prosent mot 23 prosent. I restaurant- og matfagene utgjør imidlertid de eldste lærlingene en enda lavere andel, bare 5 prosent. Det er betydelig variasjon i alders sammensetningen mellom fagene. Mens alle med unntak av en i renholdsoperatørfaget har gått ut av grunnskolen før 1998 og er 26 år eller eldre, kommer 82 prosent av lærlingene i betongfaget direkte fra grunnskolen og videregående skole. Innslaget av noe eldre lærlinger er betydelig større i malerfaget og rørleggerfaget enn for eksempel i anleggsmaskinførerfaget. Tømrerfaget, som omfatter halvparten av alle lærlingene, har en noe yngre aldersprofil enn resten av fagene sett under ett. Oversikten i tabell 8.6 omfatter fag både fra den gamle og nye strukturen og vil derfor ikke samsvare helt med det som nå er tilbudet i fagene etter innføringen av Kunnskapsløftet.

Tabell 8.6 Antall lærlinger etter alder i de enkelte lærefagene i Bygg- og anleggsteknikk 1. oktober 2008. År for fullført grunnskole.

	Før 1998	1998-2002	2003	2004	2005	2006+	Alle	Prosent 2005-06
TØMRERFAGET	312	590	238	471	1624	1474	4709	66 %
MURERFAGET	12	41	32	59	152	142	438	67 %
BETONGFAGET	14	20	7	11	42	194	288	82 %
BETONGINDUSTRIFAGET	6	4	5	7	8	1	31	29 %
STILLASBYGGERFAGET	0	9	3	7	14	3	36	47 %
Sum byggfag	344	664	285	555	1840	1814	5502	66 %
ANL.MASKINFØRERFAGET	11	56	42	90	254	249	702	72 %
FORSKALINGSFAGET	21	48	23	41	127	18	278	52 %
VEG- OG ANLEGGSFAGET	3	15	7	17	33	23	98	57 %
FJELL- OG BERGVERK	1	3	2	6	21	25	58	79 %
TUNNEL- OG FJELLARBEIDSFAGET	1	9	6	8	14	2	40	40 %
ARMERINGSFAGET	3	8	0	3	13	1	28	50 %
BANEMONTØRFAGET	3	4	3	1	4	5	20	45 %
ASFALTFAGET	0	0	1	0	3	3	7	86 %
Sum anleggsgfag	43	143	84	166	469	326	1231	65 %
RØRLEGGERFAGET	198	270	81	132	355	400	1436	53 %
KOBBER-OG BLIKSLAGERFAGET	13	57	23	48	66	88	295	52 %
TAKTEKKERFAGET	8	8	0	5	3	3	27	22 %
Sum KEM	219	335	104	185	424	491	1758	52 %
MALERFAGET	29	75	31	46	94	67	342	47 %
INDUSTRIMALERFAGET	8	9	3	10	14	10	54	44 %
BYGGTAPETSERFAGET	11	13	4	4	4	2	38	16 %
RENHOLDSOPERATØR	47	1	0	0	0	0	48	0 %
Sum overflateteknikk	95	98	38	60	112	79	482	40 %
TREVARE-/BYGGINNRR.	14	9	5	5	14	34	81	59 %
TRELASTFAGET	37	27	5	14	12	6	101	18 %
LIMTREPRODUKSJON	0	1	0	0	0	0	1	0 %
Sum treteknikk	51	37	10	19	26	40	183	36 %
FEIERFAGET	23	16	4	6	21	19	89	45 %
GLASSFAGET	6	7	3	12	9	22	59	53 %
ISOLATØRFAGET	3	7	2	9	5	2	28	25 %
STEINFAGET	1	3	1	3	7	15	30	73 %
Sum særløpsfag	33	33	10	30	42	58	206	49 %
Sum alle byggfag	785	1310	531	1015	2913	2808	9362	61 %

8.5 Oppsummering

Byggfagene representerer en helt annen tradisjon enn de fagene vi har presentert i de to foregående kapitlene. Her er det vanlige både å søke og å komme i lære det tredje året. I det siste kullet før Kunnskapsløftet fikk for eksempel 84 prosent av de som søkte, læreplass, hvorav 78,8 prosent fikk plass i det faget som var førsteønske. I rørleggerfaget fikk nesten 86 prosent av søkerne læreplass. Tradisjonelt er det få som søker overgang til påbygging til generell studiekompetanse.

Etter Kunnskapsløftet ser vi en interessant utvikling. Formidlingen av lærlinger til bygg- og anleggsfagene øker fram til juli, for deretter å falle dramatisk. Det er liten tvil om at dette har sammenheng med nedgangen i byggebransjen i forbindelse med finanskrisen høsten 2008. Til tross for en god start, ender man opp med en klar nedgang i nye læreplasser og også i andelen søkere som og får plass. Frafallet øker slik at 25 prosent er utenfor opplæring det tredje året, mot 21 prosent høsten 2007. Av de som året før var i Vg2 er hele 23 prosent utenfor opplæring om høsten det tredje året. Disse endringene gjør det nesten umulig på grunnlag av tallene alene å vurdere virkninger av Kunnskapsløftet i disse fagene. Det samme gjelder fordelingen på fag. Konjunkturedgangen kan ha rammet ulike fag med ulik styrke, og det er for små endringer fagene i mellom til å kunne si om strukturendringen har hatt en effekt.

9 Tre mindre strukturendringer

En viktig strukturendring i forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet var etableringen av først fire, og siden tre, definerte løp under utdanningsprogrammet for studiespesialisering. Heretter velger elevene hovedretning fra Vg2 etter et felles Vg1. Høsten 2007 kunne de velge mellom tre programområder, nemlig realfag, språkfag og samfunnsfag og økonomi. På grunn av svært dårlig søkning til språkfag ble dette alternativet slått sammen til språk, samfunnsfag og økonomi allerede etter et år. I tillegg til disse hovedløpene, kan elevene velge studiespesialisering med formgivingsfag, som er et eget løp allerede fra det første året. Endringen er beskrevet nærmere i en tidligere evalueringsrapport fra NIFU STEP (Frøseth m.fl. 2008:81).

Kunnskapsløftet innebar dermed at et etablert utdanningsløp med betydelig søkning ble flyttet fra sin opprinnelige studieretning til et annet utdanningsprogram. Det gjelder VK1 og VK2-tilbudet Tegning, form, farge, som var under Formgivingsfag før Kunnskapsløftet og som altså ble flyttet til Studiespesialisering, samtidig som det startet allerede fra Vg1 som eget tilbud. En siste mindre endring gjelder VK1 IKT-driftsfag, som opprinnelig var under Allmennfaglig studieretning og som ble flyttet til Service og samferdsel under navnet Vg2 IKT-servicefag.

9.1 Programområdene innfor studiespesialisering

Før innføringen av Kunnskapsløftet valgte elevene på studieretningen for allmenne, økonomiske og administrative fag relativt fritt innenfor den enkelte skolens fagtilbud. Begrensningen lå stort sett i hvordan timeplanen var lagt opp. Nå bestemmer elevene seg ved søkning til Vg2 mellom først tre og nå to hovedretninger, i tillegg til at det også er mulig å velge formgivingsfag allerede fra det første året.

Det var litt flere elever på programområdet for Vg2 samfunnsfag og økonomi høsten 2007 enn på realfag. Skoleåret 2007-2008 var for øvrig det eneste da språkfag var et eget tilbud. Året etter var dette programområdet slått sammen med samfunnsfag og økonomi. Til sammen utgjorde elevene på disse to tilbudene omtrent halvparten av Vg2-elevene fra 2006-kullet på studiespesialisering. Elevene på realfag utgjorde 42,4 prosent, mens formgivingsfag sto for 5,2 prosent. I tillegg kommer en liten gruppe Vg2-elever som ikke lar seg plassere innenfor programområdene.

Tabell 9.1 Antall elever og kjønnsfordeling for de ulike Vg2-tilbudene på Utdanningsprogram for studiespesialisering høsten 2007. Vg2-elever som gikk ut av grunnskolen våren 2006 og som hadde fulgt vanlig progresjon.

	Gutt	Jente	Sum	Antall	Prosent
Samfunn/økonomi	40,8 %	59,2 %	100,0 %	(n=9659)	45,9 %
Realfag	53,9 %	46,1 %	100,0 %	(n=8933)	42,4 %
Språkfag	22,8 %	77,2 %	100,0 %	(n=912)	4,3 %
Formgivingsfag	16,2 %	83,8 %	100,0 %	(n=1089)	5,2 %
Annet/uspes. ST	36,7 %	63,3 %	100,0 %	(n=463)	2,2 %
Alle	44,2 %	55,8 %	100,0 %	(N=21056)	100,0 %

55,8 prosent av Vg2-elevene på studiespesialisering er jenter. Jentene er i flertall på alle programområder med unntak av realfag der det er 53,9 prosent gutter. Størst andel jenter er det på formgivingsfag med 83,8 prosent. Vi ser også at tre av fire elever på språkfag, som ble lagt ned som eget tilbud, var jenter.

Før vi går over til å se på hvordan det har gått videre med Vg2-elevene til oppstarten av det tredje året, vil vi se litt nærmere på hva som skiller dem når det gjelder standpunktkarakterer fra grunnskolen. De elevene som hadde fulgt vanlig progresjon fra Vg1 til Vg2 hadde en gjennomsnittskarakter på 4,51, altså omtrent et halvt karakterpoeng høyere enn hele grunnskolekullet fra 2006.

Tabell 9.2 Karakterer i utvalgte fag og gjennomsnittskarakter fra grunnskolen for Vg2-elever på Utdanningsprogram for studiespesialisering høsten 2007. Elever som gikk ut av grunnskolen våren 2006 og som hadde fulgt vanlig progresjon. Fordelt etter spesialisering.

Programområde	Samfunns- fag	Norsk hovedmål	Mate- matikk	Natur og miljø	Engelsk skriftlig	Kunst og håndverk	Gj.snitts- karakter grunnskole
Samfunn/ økonomi	4,52	4,28	3,72	4,32	4,17	4,44	4,36
Realfag	4,90	4,53	4,59	4,91	4,49	4,68	4,70
Språkfag	4,63	4,57	3,81	4,48	4,65	4,61	4,54
Formgivingsfag	4,22	4,18	3,47	4,10	4,05	4,76	4,20
Annet/ uspesifisert	4,94	4,63	4,46	4,85	4,79	4,69	4,73
Alle	4,68	4,40	4,09	4,58	4,34	4,57	4,51

Med unntak av den lille gruppa av elever som ikke kan plasseres i noe programområde, ser vi at elevene på realfag er de som har de beste karakterene, med 4,70 som gjennomsnitt. De har ikke uventet klart beste karakterer i matematikk og natur og miljø. Mer overraskende er det kanskje at både realfagselevene og språkfagselevene har bedre karakterer i samfunnsfag enn elevene på samfunnsfag og økonomi. Vi ser ellers at språkelevene som forventet har særlig gode karakterer i norsk og engelsk. Det laveste karakternivået finner vi blant elevene på formgivingsfag, men disse har likevel litt bedre karakterer i kunst og håndverk enn de andre elevene, selv om forskjellen er marginal.

Hele 95,9 prosent av de elevene som gikk på Vg2 studiespesialisering høsten 2007 var å finne på Vg3 studiespesialisering et år seinere. I tillegg kommer en halv prosent som gjorde et omvalg, men som ikke tapte tid på det. Dermed hadde altså 24 av 25 Vg2-elever normert tidsbruk og var på vei mot studiekompetanse ved starten av tredje opplæringsår.⁸ Situasjonen er uforandret i forhold til årskullet før dem. I den grad vi kan ane en endring, består den i at noen flere går om et år (samme retning eller omvalg med tidstap), mens noen færre har sluttet i videregående opplæring.

⁸ Selv om elevene har normert tidsbruk, kan vi likevel ikke se bort fra at noen vil kunne bli forsinket som følge av at de ikke har bestått i alle fag.

Tabell 9.3 Overgang fra Vg2 til tredje opplæringsår for Vg2-elever på Utdanningsprogram for studiespesialisering høsten 2007. Elever som gikk ut av grunnskolen våren 2006 og som hadde fulgt vanlig progresjon. Fordelt etter spesialisering.

2006-kullet	Normert tidsbruk	Omvalg uten tidstap	Samme retning, tidstap	Omvalg med tidstap	Sluttet	Sum	Antall
Samf./økonomi	96,1 %	0,1 %	1,2 %	0,8 %	1,8 %	100,0 %	(n=9659)
Realfag	97,0 %	0,1 %	1,3 %	0,6 %	1,0 %	100,0 %	(n=8933)
Språk	95,1 %	0,0 %	1,8 %	0,9 %	2,3 %	100,0 %	(n=912)
Formgivingsfag	93,4 %	0,2 %	1,7 %	1,6 %	3,2 %	100,0 %	(n=1089)
Uspes./annet	76,7 %	17,9 %	3,2 %	0,9 %	1,3 %	100,0 %	(n=463)
Hele 2006-kullet	95,9 %	0,5 %	1,3 %	0,8 %	1,6 %	100,0 %	(N=21056)
2005-kullet	96,2 %	0,2 %	0,9 %	0,5 %	2,2 %	100,0 %	(N=20108)

Forskjellene mellom de ulike programområdene innenfor utdanningsprogrammet er små, men vi aner en tendens til at progresjonen er best på realfag og dårligst på formgivingsfag. Forskjellen i andel med normert tidsbruk er statistisk signifikant. Det er grunn til å merke seg at den retningen som har høyest andel som har normert tidsbruk også har det høyeste karaktergjennomsnittet fra grunnskolen.

Vi vil til slutt se i mer detalj på elevenes bevegelser fra første til tredje år. Tabellen 9.4 skiller mellom de 1349 formgivingselevne fra Vg1 og de øvrige 22559 Vg1-elevne på studiespesialisering i 2006-kullet. Vi vil først vise to hovedfunn og har uthevet de relevante tallene i tabellen. Av den øverste tabellen ser vi at bare 1015 av de 1349 formgivingselevne (75,2 prosent) var å finne på Vg2 formgivning ved starten av det andre året, og bare 948 av disse igjen gikk videre til Vg3 i dette faget, eller 70,3 prosent av hele Vg1-kullet på formgivning.

Av den nederste tabellen framgår det at til sammen 19.811 av 22.559 elevene som startet på Vg1 allmenn var å finne på Vg2 realfag (8903), samfunnsfag (9580), språkfag (904) eller uspesifisert (424) ved starten av det andre året. Dette tilsvarer 87,8 prosent. Av disse elevene var det til sammen 18.317 som fortsatte på samme programområde med progresjon fra Vg2 til Vg3 fra annet til tredje år. Dette tilsvarer 81,2 prosent av hele kullet. Det var dermed betydelig færre som fulgte et normalløp blant elevene som startet på Vg1 formgivingsfag enn blant de øvrige elevene på utdanningsprogrammet.

Tabell 9.4 Overgangsmatrise fra første til annet og annet til tredje år for elever som kom fra grunnskolen våren 2006 og som startet i Vg1 på Utdanningsprogram for studiespesialisering. Øverste tabell gjelder de som startet på Vg1 formgiving, nederste tabell gjelder øvrige Vg1-elever. Horisontalt gjengis programområde/aktivitet annet år, vertikalt gjengis tredje.

VG1 FORM	Realfag Vg2	Samf. fag Vg2	Språk Vg2	Uspes Vg2	Formgiv Vg2	St.spes Vg1	Formgiv Vg1	Annet	Utenfor	Sum
Formgiv Vg3	0	4	0	0	948	0	0	0	12	964
Realfag Vg3	29	1	0	0	0	0	0	0	3	33
Sprk/samf Vg3	0	61	6	0	3	1	0	0	5	76
Uspes Vg3	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Formgiv Vg2	0	2	1	0	9	0	5	1	9	27
Realfag Vg2	0	0	0	0	2	3	0	0	1	6
Sprk/samf Vg2	0	2	0	0	4	4	0	1	2	13
St.spes Vg1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Annet	1	2	0	1	19	0	1	101	11	136
Utenfor	0	5	0	0	30	4	4	25	24	92
Sum	30	77	7	1	1015	12	10	128	69	1349

VG1 ALLM	Realfag Vg2	Samf. fag Vg2	Språk Vg2	Uspes Vg2	Formgiv Vg2	St.spes Vg1	Formgiv Vg1	Annet	Utenfor	Sum
Realfag Vg3	8164	149	12	49	0	0	0	2	452	8828
Sprk/samf Vg3	466	9063	848	64	1	3	0	6	719	11170
Uspes Vg3	5	1	0	242	0	0	0	0	52	300
Formgiv Vg3	0	0	0	0	65	0	0	0	1	66
Realfag Vg2	67	8	0	4	1	19	0	5	41	145
Sprk/samf Vg2	46	98	15	9	1	71	0	15	70	325
Uspes Vg2	1	1	0	2	0	6	0	2	14	26
Formgiv Vg2	2	3	0	0	1	2	8	1	1	18
St.spes Vg1	0	1	0	0	0	15	0	3	6	25
Formgiv Vg1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Annet	62	86	8	49	0	14	0	739	45	1003
Utenfor	90	170	21	5	5	46	3	114	198	652
Sum	8903	9580	904	424	74	176	11	887	1600	22559

Tabellen gir ellers en rekke andre detaljer og vi skal bare kommentere noen ganske få. Mellom første og annet år ser vi at til sammen 115 elever fra Vg1 formgivingsfag går til et annet Vg2 enn formgivingsfag. Flest av disse (77) går til samfunnsfag. Motsatt vei, fra allmenn Vg1 til Vg2 formgiving går det 74 elever. Mellom andre og tredje år er det 466 elever som skifter fra realfag til språk, samfunnsfag og økonomi, mens det bare er 161 som går motsatt vei.

Den nederste tabellen viser ganske overraskende at det er flere (1600, eller 7 prosent) som er utenfor opplæring ved starten av det andre året enn ved starten av det tredje (652, eller 2,9 prosent). Det var så mange som 1245 elever som var utenfor det andre året, men tilbake på Vg3 det tredje året. Dette tror vi ikke kan være riktig. En nærmere undersøkelse viser at disse elevene ser ut til å finnes i to grupper. Den første gruppa består av elever på privatskoler og her kjenner vi ikke grunnen til at de registreres som å være utenfor opplæring det andre året. Den andre gruppa er elever ved skoler som

tilbyr elevene å ta Vg2 i utlandet, som Elvebakken og Stabekk som sender elever til York og Tromsdalen som har elever i Cambridge. Fordi vi ikke kjenner til nøyaktig hva som er situasjonen i hvert enkelt tilfelle, velger vi likevel å la tabellen stå som den er.

Høyre kolonne i de to tabellene viser henholdsvis hvor mange som sett under ett befinner seg på de ulike tilbudene ved starten av tredje år. Her framgår det at 47 elever, eller 3,5 prosent, av de som startet på formgivingsfag er forsinket på et av programområdene innenfor studiespesialisering, mens 136, eller 10,1 prosent, er på tilbud utenfor studieprogrammet. For resten av elevene som startet på Vg1 studiespesialisering høsten 2006 gjelder dette 24 elever eller 4,5 prosent. Det er dermed betydelig mer omvalg og litt mer forsinkelser blant elevene på formgivingsfag enn blant andre elever på studiespesialisering.

9.2 Overgang fra Tegning/form/farge til Formgivingsfag

Vi har beskrevet endringen for tilbudet formgivingsfag i tidligere rapport (Frøseth m.fl. 2008 s. 82 ff). En av de tydeligste strukturendringene i forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet i 2006 var å utvikle VKI og VKII-kursene tegning, form og farge på studieretning for formgivingsfag og overføre disse tilbudene til det nye utdanningsprogrammet for studiespesialisering. Samtidig ble dette et eget tilbud allerede fra første opplæringsår. Bakgrunnen for denne endringen kan spores til Søgnerutvalget (NOU 2003:16. I første rekke). Her ble det forelått å innføre en ny hovedstruktur basert på sju yrkesfaglige utdanningsprogram og et program for studiespesialisering, som skulle omfatte de tidligere studieretningene allmenne, økonomiske og administrative fag, musikk, dans og drama og idrettsfag. De yrkesforberedende utdanningsprogrammene skulle imidlertid også kunne gi grunnlag for å komme inn på høyere studier etter avsluttet opplæring. (NOU 2003:16, s. 179). Et av de foreslåtte yrkesfaglige utdanningsprogrammene var utdanningsprogram for design og formgivning.

I St.Meld 30 2003-2004 (Kultur for læring) foreslo departementet å overføre tegning, form og farge, medier og kommunikasjon og naturforvaltning til studieforberedende utdanningsprogram, men dette fikk ikke flertallets oppslutning i Stortinget. Både medier og kommunikasjon og naturbruk som selvstendige studieforberedende tilbud hadde nok sterkere forsvarere enn tegning, form og farge i denne beslutningsprosessen. Det endelige vedtaket fikk dermed bare konsekvenser for tegning, form og farge. Disse konsekvensene skulle til gjengjeld vise seg å bli svært omfattende.

Det er en svært krevende øvelse å analysere konsekvensene av strukturendringen, fordi det gamle tilbudet bygget på grunnkurs i formgivingsfag, mens det nye faget starter allerede fra førsteåret og i utdanningsprogrammet for studiespesialisering.

Vi har valgt å definere de elevgruppene vi ønsker å sammenlikne slik:

- Fra avgangskullet fra grunnskolen i 2005 inkluderer vi de som søkte til eller ble elev ved VK1 Tegning, form og farge i 2006, uavhengig av hva de gjorde skoleåret 2005 – 2006. Dette omfatter i alt 2565 personer. Av disse søkte 2328 VK1-kurset, mens 2318 ble elever på dette kurset. 2081 var både søkere og elever til VK1 Tegning, form og farge. Dette betyr at 247 hadde søkt kurset, men ble ikke elever, mens 237 ikke hadde kurset som førstevalg, men ble elever på VK1 Tegning, form og farge.
- Fra avgangskullet fra grunnskolen i 2006 inkluderer vi alle som hadde søkt på eller blitt elev ved Vg1 Studiespesialisering, formgivingsfag i 2006 og alle som hadde søkt på eller blitt elev ved Vg2 Studiespesialisering, formgivingsfag i 2007. Dette omfatter 1769 personer.

Dette er trolig det nærmeste vi kan komme to sammenliknbare grupper av elever og søkere. Vi kan straks slå fast at gruppen ble redusert med 796 personer, eller 31 prosent, fra det ene året til det neste. Det er først ved starten av det tredje opplæringsåret at det gir mening å sammenlikne de to gruppenes gjennomføringsgrad, men først skal vi se på et par bakgrunnsegenskaper, nemlig kjønnsfordelingen og karakterer fra grunnskolen.

Tabell 9.5 Kjønn og grunnskolekarakterer for søkere og elever i Tegning, form, farge (2005-kullet) og Studiespesialisering, Formgivingsfag (2006-kullet).

Kjønn	Kull	Antall	Prosent	Karakterer Gj.snitt	Kunst og håndverk	Matematikk	Norsk hovedmål
Gutt	2005	404	15,8 %	3,72	4,21	2,91	3,44
Gutt	2006	309	17,5 %	3,79	4,19	3,13	3,60
Jente	2005	2161	84,2 %	3,98	4,57	3,09	3,95
Jente	2006	1460	82,5 %	4,21	4,76	3,43	4,23
Alle	2005	2565	100,0 %	3,94	4,51	3,06	3,87
Alle	2006	1769	100,0 %	4,13	4,66	3,38	4,12

Tilbudet har størst appell til jentene, og de utgjør over 80 prosent av elevene og søkerne. Dette er lite endret over tid, selv om vi ser en liten økning i andelen gutter fra 2005- til 2006-kullet. Denne økningen er imidlertid ikke statistisk signifikant. Det er derimot forskjellen i gjennomsnittskarakter, som har økt med 0,19 karakterpoeng totalt og 0,23 karakterpoeng for jentene. Den lille endringen for guttene er ikke statistisk signifikant. Vi ser dessuten at karakternivået i matematikk og norsk har økt mer enn i kunst og håndverk. I kunst og håndverk er imidlertid karakternivået allerede så høyt at det er mindre potensial for ytterligere økning.

Når vi ser økningen i gjennomsnittskarakter i sammenheng med reduksjonen i antall elever og søkere, er det nærliggende å tenke seg at elever med relativt svake karakterer i større grad enn de med bedre karakterer har vendt ryggen til det nye tilbudet. Hvis tenker oss at det i utgangspunktet var to like store grupper av elever med samme gjennomsnittskarakterer som var aktuelle som søkere og elever til dette tilbudet, betyr det at de 796 som *ikke* søkte formgivingsfag etter innføringen av Kunnskapsløftet hadde en gjennomsnittskarakter på 3,52 eller 0,61 lavere enn de som søkte seg til

Studiespesialisering, formgivingsfag. Vi skal imidlertid være forsiktig med å trekke for bastante konklusjoner om dette, fordi det er vanskelig å sammenlikne de to gruppene før og etter endringen i tilbudsstrukturen. På den annen side finner vi en reduksjon i gjennomsnittskarakter på 0,21 karakterpoeng når vi sammenlikner søkerne til Vg1 Design og håndverk i 2006 med søkerne til grunnkurset i formgivingsfag i 2005, fra 3,75 til 3,54. Dette bekrefter antakelsen om at flyttingen av dette tilbudet til Studiespesialisering har ført til at elever med relativt høyt karakternivå i større grad søker på tilbudet enn de med noe svakere karakterer. Det nye utdanningsprogrammet Design og håndverk har dermed mistet en betydelig gruppe av relativt skolesterke elever i forhold til elevmassen som studieretningen Formgivingsfag hadde før reformen. Ved starten av det tredje opplæringsåret så situasjonen slik ut for de to elev- og søkergruppene:

Tabell 9.6 Status ved oppstarten av tredje opplæringsår for søkere og elever i Tegning, form, farge og Studiespesialisering, Formgivingsfag

	2005-kullet		2006-kullet	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
TFF VK2 / ST Formgiving Vg3	1584	61,8 %	1060	59,9 %
Påbygging til generell studiekompetanse	422	16,5 %	42	2,4 %
Andre VK2 / Vg3	136	5,3 %	299	16,9 %
Lære	14	0,5 %	14	0,8 %
Sum normert tidsbruk	2156	84,1 %	1415	80,0 %
VK1 / Vg2	138	5,4 %	173	9,8 %
Grunnkurs / Vg1	63	2,5 %	44	2,5 %
Utenfor opplæring	208	8,1 %	137	7,7 %
Sum	2565	100,0 %	1769	100,0 %

Den samlede andelen som hadde fulgt et løp med normert tidsbruk sank med 4,1 prosentpoeng fra 84,1 prosent til 80 prosent. Når vi ser på alle de ca 60.0000 elevene i de to grunnskolekullene under ett, er det ingen endring i denne andelen fra 2005- til 2006-kullet. Som følge av strukturendringen, er de gruppene vi her sammenlikner ulikt sammensatt. Mens en av seks gikk til Påbygging til generell studiekompetanse før reformen, gikk like mange til andre Vg3-kurs enn Vg3 Formgiving etter reformen. Dette dreier seg først og fremst og realfag og språk og samfunnsfag innenfor studiespesialisering og i tillegg enkelte elever som gikk til idrettsfag, musikk, dans, drama og medier og kommunikasjon. Dermed er så godt som alle som har normert tidsbruk ved oppstarten av tredje opplæringsår på vei mot studiekompetanse etter reformen. Under den gamle strukturen fantes det en mindre gruppe på drøyt 100 elever på ulike VK2-tilbud i formgivingsfag som var på vei mot yrkeskompetanse. Disse er så godt som borte etter at tilbudet ble lagt under Studiespesialisering.

Den andre viktige endringen er en økning på 4,4 prosentpoeng i andelen som er forsinket med ett år. Før reformen dreide dette seg i første rekke om elever som tok et nytt VK2 på formgivingsfag. Det dreide seg altså for dette kullet i realiteten om et omvalg innenfor den opprinnelige formgivingsfagstrukturen. Etter reformen er det større spredning på utdanningsprogrammer blant disse elevene, det vil si at omvalgene både foregår innenfor studiespesialisering og med bevegelse til andre utdanningsprogram.

Konklusjonen på denne delanalysen blir at flyttingen av tilbudet tegning, form, farge til utdanningsprogrammet for studiespesialisering ikke ser ut til å ha vært et heldig grep. For det første har det ført til at en av tre søkere og elever som kunne vært aktuelle for det opprinnelige tilbudet grunnkurs tegning, form og farge, ser ut til å ha snudd det nye tilbudet ryggen, og det er særlig de elevene som har noe svakere karakterer enn gjennomsnittet som ikke har funnet det nye tilbudet Studiespesialisering med formgivning attraktivt. For det andre er gjennomføringen til tredje opplæringsår dårligere etter reformen enn før, til tross for at elevene har høyere gjennomsnittskarakterer fra grunnskolen, noe som normalt påvirker gjennomføringen i positiv retning. Flere ser ut til å foreta omvalg som medfører forsinkelse etter reformen. En ytterligere effekt av strukturendringen er at det gjennomsnittlige karakternivået har sunket på utdanningsprogrammet for design og håndverk i forhold til nivået slik det var på studieretningen formgivingsfag, samtidig som det nye utdanningsprogrammet har mistet et betydelig antall elever, og da sannsynligvis flest til studiespesialisering.

Det gamle tilbudet tegning, form og farge ga elevene en stor grad av valgfrihet, i den forstand at de kunne velge mellom yrkesfag og studiekompetanse helt fram til det tredje året. På denne måten kunne et viktig valg utsettes, og elever som var usikre i sine valg har nok opplevd dette som en stor fordel. Det nye tilbudet er langt mer rigid i sin utforming. Her foretas valget mellom yrkeskompetanse og studiekompetanse allerede ved søkning til Vg1. Det er derfor ikke overraskende at det nettopp er elever med relativt gode karakterer som velger Studiespesialisering med formgivning. Strukturendringen har dermed begunstiget de mest skoleflinke og teoristerke elevene og gitt dem større valgfrihet på veien mot studiekompetanse, mens elever med noe svakere forutsetninger og som har vært usikre i valget mellom studiekompetanse og yrkeskompetanse har fått sine valgmuligheter begrenset.

9.3 IKT servicefag

For IKT-servicefaget, eller IKT-driftsfag som det het før reformen, består hele endringen i at faget er flyttet fra studieretning for allmennfag til utdanningsprogrammet for service og samferdsel. Som VK1/Vg2-tilbud har opptakskravet vært grunnkurs eller Vg1 fra alle studieretninger eller utdanningsprogram. For å sammenlikne situasjonen før og etter reformen tar vi utgangspunkt i alle VK1/Vg2-elever i faget høsten 2006 og 2007 fra grunnskolekullene i 2005 og 2006 og i tillegg noen ganske få fra de samme kullene som hadde kommet i lære i faget høsten 2007 og 2008 uten å ha gått VK1/Vg2-kurset året før. Dette tallet viser seg å være svært stabilt, henholdsvis 576 og 582 personer. Siden alle førsteårstilbud i prinsippet kan føre fram til dette faget, vil vi først se hvilken bakgrunn elevene har.

Tabell 9.7 Elever og lærlinger i IKT-driftsfag / IKT-servicefag fra grunnskolekullene i 2005 og 2006 etter hvilket grunnkurs / Vg1 de startet på.

Grunnkurs / Vg1	2005 kullet		2006 kullet	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Elektrofag	237	41,1 %	180	30,9 %
Salg og service – Service og samferdsel	62	10,8 %	189	32,5 %
Allmennfag - Studiespesialisering	63	10,9 %	36	6,2 %
ME/KP - TP	89	15,5 %	47	8,1 %
Medier og kommunikasjon	26	4,5 %	37	6,4 %
BY/TB/TR - BA	40	6,9 %	26	4,5 %
Andre grunnkurs	48	8,3 %	59	10,1 %
Utenfor opplæring	11	1,9 %	8	1,4 %
Sum	576	100,0 %	582	100,0 %

Før reformen kom over 40 prosent av elevene fra elektrofag, som var det klart største grunnkurset. Etter reformen er antallet fra elektrofag redusert med 57, eller omtrent 10 prosentpoeng. Ikke uventet er det for Service og samferdsel vi finner størst økning, med 127 elever, eller en tredobling. Andelen som kommer fra teknikk og industriell produksjon er nesten halvert i forhold til hvor mange som kom fra mekaniske fag og kjemi- og prosessfag før reformen. Når man ser på fordelingen av elevene på grunnkurs før reformen, kan man kanskje undre seg over at faget ble lagt under service og samferdsel, og ikke under elektrofag. Når faget ble døpt om fra driftsfag til servicefag er dette et tydelig signal om å gi faget en klarere identitet og tilknytning til utdanningsprogrammet. En skal heller ikke se bort fra at utdanningsprogrammet kan ha blitt tilført en viss prestisje ved denne tilveksten.

Tabell 9.8 Status ved oppstarten av tredje opplæringsår for elever og lærlinger i IKT-driftsfag / IKT-servicefag.

	2005-kullet		2006-kullet	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
I lære i IKT-drift/service	237	41,2 %	205	35,2 %
Påbygging til generell studiekompetanse	182	31,6 %	214	36,8 %
Andre VK2 / Vg3	9	1,6 %	3	0,5 %
Andre lærefag	7	1,2 %	1	0,2 %
Sum normert tidsbruk	435	75,5 %	423	72,7 %
VK1 / Vg2	33	5,7 %	45	7,7 %
Grunnkurs / Vg1	16	2,8 %	8	1,4 %
Utenfor opplæring	92	16,0 %	106	18,2 %
Sum	576	100,0 %	582	100,0 %

Andelen som kommer i lære er lav, og sank fra 41,2 prosent til 35,2 prosent. Andelen som tar påbygging til generell studiekompetanse økte tilsvarende, og det var i 2008 flere som gikk denne veien enn i lære. Det var i alt 270 av kullet som søkte læreplass i IKT-driftsfaget i 2007, mens 191 eller 71 prosent av dem var i lære i faget om høsten (ikke vist i tabell). I tillegg kommer 46 lærlinger som hadde andre primærønsker, slik at 237 endte opp som lærlinger i faget. I 2008 var det 268 søkere til læreplass, hvorav 170 eller 63 prosent

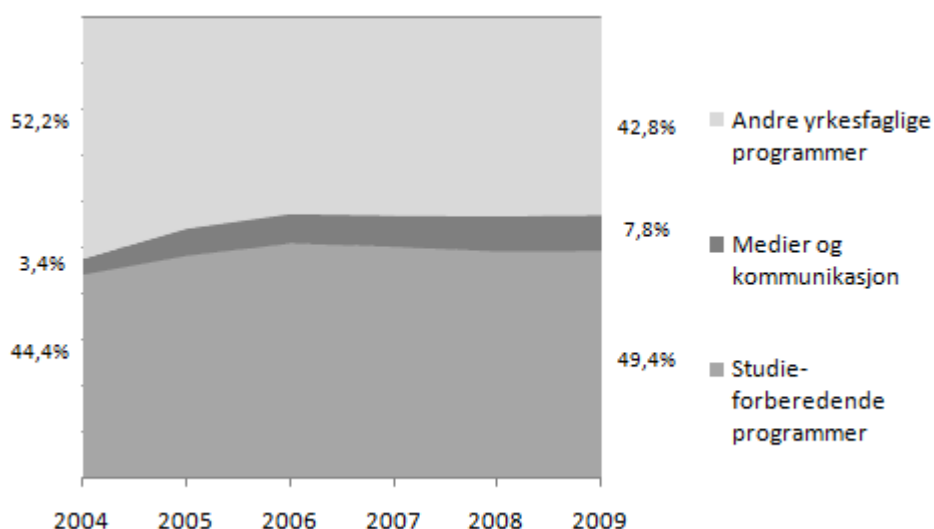
ble lærlinger (ikke vist i tabell). I tillegg kommer 35 som hadde søkt andre tilbud, slik at antallet lærlinger i faget ble 205. Det relativt høye frafallet på henholdsvis 16 og 18,2 prosent har nok sin forklaring i vanskene med å få læreplass siden relativt få unnlot å søke noe tilbud i det hele tatt, henholdsvis 6,8 og 3,8 prosent. Det kan dermed se ut til at det var vanskeligere å få læreplass i 2008 enn i 2007. Økningen i andel som tar påbygging til studiekompetanse står i direkte forhold i søkningen til dette tilbudet, som hadde en helt tilsvarende økning. Elevene som følger dette tilbudet ser dermed ut til å dele seg i to klare grupper: De som tar sikte på lære og de som tar sikte på studiekompetanse. Når vi ser på primærønskene ved søkning, omfatter disse to tilbudene drøyt 85 prosent av kullet. De to veiene ser ikke ut til å være alternativer for hverandre. Når læreplassøkerne ikke får læreplass, forlater de videregående opplæring. Det er færre som kommer i lære i forhold til antallet som søker læreplass etter reformen. Om strukturendringen har ført til at færre kommer i lære eller om dette skyldes andre forhold, som konjunkturrendringer, kan vi ikke si noe sikkert om.

10 Den vanskelige overgangen

Denne rapporten har hatt hovedfokus på overgangen fra andre til tredje år i videregående opplæring, og vi har kalt dette for den vanskelige overgangen. Overgangen er imidlertid ikke vanskelig for alle, det er primært for elever på yrkesfaglige programmer denne overgangen utgjør et problem. Dette henger sammen med 2+2-modellen for fag- og yrkesopplæring, som vil si at elevene skal ha to år opplæring i skole og to år i bedrift. Men ikke alle elever på yrkesfaglige programmer ønsker seg et slikt studieløp, og de har derfor også mulighet til å velge å ta det siste året på skole, enten som opplæring i faget sitt der det tilbudet finnes eller for å ta påbygging til generell studiekompetanse. Vi skal begynne med å summere opp de funnene vi har gjort så langt når det gjelder denne vanskelige overgangen.

10.1 Stabile preferanser

I årene umiddelbart før innføringen av Kunnskapsløftet var det en dreining i søkernes preferanser bort fra de yrkesfaglige utdanningene og over mot de tilbudene som leder mot studiekompetanse. Dette ble ytterligere forsterket av at Medier og kommunikasjon etablerte seg som et viktig tilbud i disse årene. Utdanningen regnes som yrkesfaglig, men i realiteten går så godt som samtlige av elevene mot studiekompetanse.

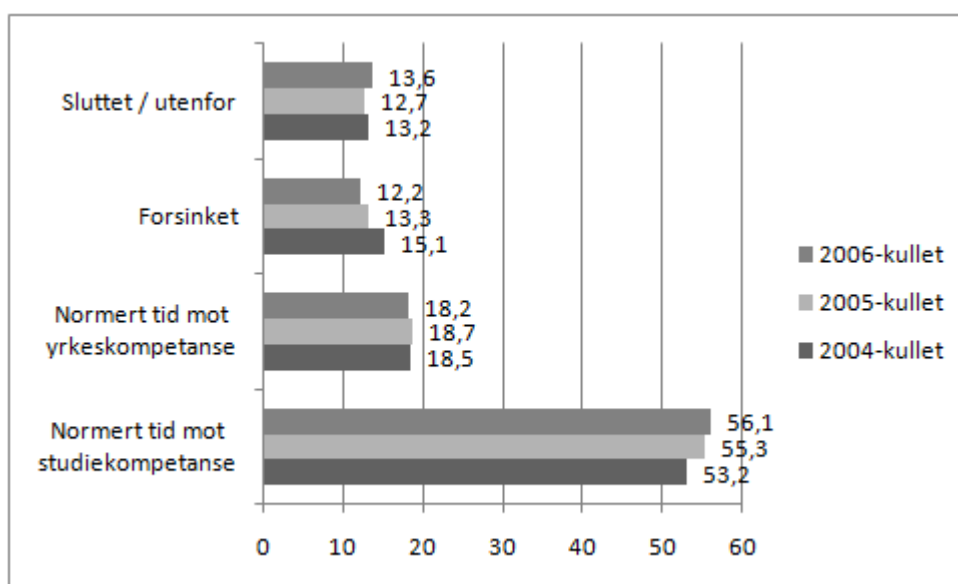
Figur 10.1 Søkning til videregående opplæring blant avgangselever fra grunnskolen 2004 – 2009.

I 2004 hadde 44,4 prosent av søkerne som kom rett fra grunnskolen et studieforberedende grunnkurs som førsteønske og i tillegg kom 3,4 prosent søkere til Medier og kommunikasjon. Fram til 2006 endret dette bildet seg, slik at 51 prosent søkte studieforberedende programmer og 6,8 prosent Medier og kommunikasjon. Etter innføringen av Kunnskapsløftet er det stabilitet i preferansene som har vært hovedbildet. Også den utpregede kjønnsdelingen mellom utdanningsprogrammene er stabil over tid, med Helse- og sosialfag og Design og håndverk som de mest utpreget jentedominerte

programmene og Bygg- og anleggsteknikk, Elektrofag og Teknikk og industriell produksjon som sterkt guttedominerte.

10.2 Trend mot studiekompetanse

Det er overgangen til det tredje året i videregående opplæring som er tema for denne rapporten, og ambisjonen har vært å se etter effekter av innføringen av Kunnskapsløftet i 2006. Høsten 2008 nådde det første elevkullet som var berørt av reformen det tredje året. Når vi tegner et grovt bilde av situasjonen for dette kullet sammenliknet med de to kullene før, finner vi endringer, men det er ikke uten videre gitt at det er reformen som er forklaringen på endringene.

Figur 10.2 Status ved starten av det tredje året i videregående opplæring for tre kull av avgangselever fra grunnskolen.

Figur 10.2 viser at det har vært to tydelige endringstendenser. For det første økte andelen som er på vei mot studiekompetanse og som har brukt normert tid, det vil si at de begynte på VklII/Vg3. Denne andelen har økt fra 53,2 til 56,1 prosent fra 2004-kullet til 2006-kullet. For det andre er andelen som er forsinket tilsvarende redusert, med 2,9 prosentpoeng. Disse funnene har sin hovedforklaring i det som framgikk av figur 10.1, nemlig at andelen som søkte tilbud som leder mot studiekompetanse økte med 10 prosentpoeng fra 2004 til 2006. Disse elevene følger i større grad enn yrkesfagelevne normert tidsbruk. Det bildet som tegnes i figur 10.2 vitner mer om effekten av en langsiktig trend, enn av en reform i tilbudsstrukturen.

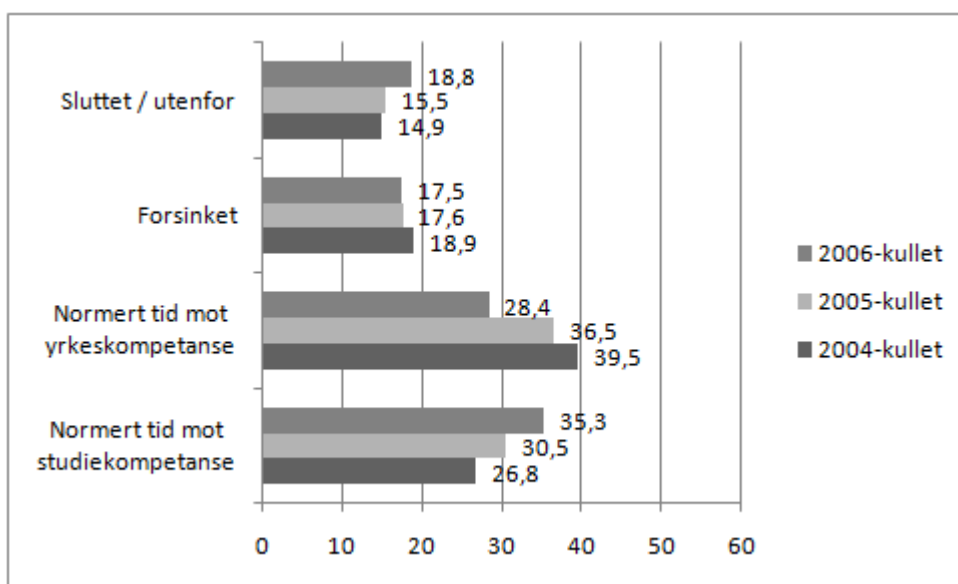
10.3 Helsearbeiderfaget ble kjølig mottatt

Likevel kan vi finne effekter av reformen når vi går dypere ned i materialet. Figur 10.2 viser det tilsvarende bildet for elever som startet i Helse- og sosialfag de tre årene. Mens andelen som var på vei mot yrkeskompetanse var redusert fra 39,5 til 28,4 prosent, økte andelen som var på vei mot studiekompetanse fra 26,8 prosent til 35,3 prosent. De største

endringene kommer fra 2005 til 2006-kullet. Dessuten økte andelen som hadde sluttet i videregående opplæring fra 15,5 til 18,8 prosent på et år.

Når andelen som er på vei mot studiekompetanse øker, skyldes dette en betydelig vekst i antallet elever som søker påbygging til generell studiekompetanse i stedet for lære eller Vg3 i Helse- og sosialfag. Dette var en tendens allerede før innføringen av Kunnskapsløftet, men som er ytterligere forsterket ved innføringen av det nye lærefaget helsearbeiderfag, som ikke ser ut til å ha blitt særlig godt mottatt av det første reformkullet. Derimot finner Hagen, Nadim og Nyen (2010) at dette er et fag som på sikt kan ha potensial som lærefag, siden det har ”forutsetninger for å etablere seg i et yrkesbasert arbeidsmarked der det er ryddet plass for det” (Hagen m.fl. 2010:10).

Reduksjonen i antall lærlinger på det nye faget høsten 2008 sammenliknet med elev- og lærlingtall på de tidligere tilbudene omsorgsarbeider og hjelpepleier tilsvarer økningen i antall elever på påbygging for generell studiekompetanse. Det er imidlertid ikke bare de unge utdanningssøkende som i betydelig grad vender seg bort fra det nye tilbudet. Tendensen er enda sterkere blant de voksne, som sluttet opp om hjelpepleierutdanningen, men som i langt mindre grad ser på læreplass som helsefagarbeider som et aktuelt alternativ. Hjelpepleierutdanningen var et av de største fagene i den tilbudsstrukturen som ble fastlagt med innføringen av Reform 94, og den endringen som ble innført med Helsearbeiderfaget har derfor hatt betydning for et betydelig antall elever, både blant de unge og de voksne. Søkning og gjennomføring i det første reformkullet tyder på at endringen så langt ikke har vært særlig vellykket. Det nye Helsearbeiderfaget med opplæring i bedrift ser ikke ut til å framstå som spesielt attraktivt verken for de unge eller voksne utdanningssøkende innenfor dette området. For de unge framstår påbygging til generell studiekompetanse som mer attraktivt, mens de voksne trolig i større grad vil kvalifisere seg gjennom praksiskandidatordningen.

Figur 10.3 Status ved starten av det tredje året i videregående opplæring for tre kull av avgangselever fra grunnskole som startet i helse- og sosialfag høsten etter at de gikk ut av grunnskolen.

Det er imidlertid viktig å understreke at vi så langt bare har hatt mulighet til å se på det første grunnskolekullet etter innføringen er reformen, og det er ikke gitt at det nye Helsearbeiderfaget kommer til å fremstå som like lite attraktivt for senere kull. Da Helse- og sosialfagelevne i 2006-kullet skulle velge hvilken opplæring de ville ta videre det tredje året, var Helsearbeiderfaget et helt nytt fag både for dem og for de som skulle stå for opplæringen i dette faget. Den lave søkningen til Helsearbeiderfaget i 2006-kullet kan kanskje i noen grad både henge sammen med at elevene hadde lite kunnskap og informasjon om det nye lærefaget da de skulle velge opplæring på Vg3 og at det for elevene kunne fremstå som lite attraktivt å velge et helt nytt og ukjent lærefag. Dette er noe som i så fall vil kunne endre seg etter hvert som det nye lærefaget har eksistert noen år, og både elevene og arbeidslivet dermed vil være mer kjent med dette faget.

10.4 Ingen synlige effekter av bredere Vg2-kurs

Den viktigste generelle strukturendringen i reformen er innføringen av bredere Vg2-kurs. Tanken bak dette var at det kunne lette overgangen til lære, både fordi elevene fikk en bredere innføring som kunne lede fram til flere fag, og fordi bedriftene ville kunne velge blant flere søkere. Eksempler på slik forenkling er Restaurant- og matfag der 7 Vkl-kurs ble til de to Vg2-kursene Restaurantfag og matfag, og Bygg- og anleggstekniske fag der 12 Vkl-kurs ble redusert til fem Vg2-kurs. Det ser imidlertid ikke ut som at reformen har fått den ønskede effekten så langt. I Restaurant- og matfag har elevtallet sunket flere år på rad, og man skulle kanskje tro det ville bli enklere å komme i lære for de søkerne som var igjen. Likevel var andelen av Vg2-elevene som var i lære helt uforandret. I Bygg- og anleggsteknikk var det en liten vekst i elevtallet, og andelen som søkte seg videre til lære var omtrent konstant. Andelen av de potensielle søkerne som endte opp i lære sank derimot fra 66,9 til 60,5 prosent. Noe av dette kan være en effekt av at finanskrisen hadde virkning i byggebransjen allerede sommeren 2008, men noen effekt av en forenklet struktur på Vg2-nivå kan vi likevel ikke merke. På bakgrunn av det første reformkullet ser det ikke ut til at disse kursene tjener som et bedre utgangspunkt for å velge lærefag, og det ser heller ikke ut til at de har gitt bedriftene et bedre utgangspunkt for å rekruttere lærlinger.

10.5 Påbygging til generell studiekompetanse vokser

Påbygging til generell studiekompetanse omfatter nå 8 prosent av et årskull av elever i videregående opplæring, når vi ser på hvor de befinner seg ved starten av det tredje året. Når vi begrenser oss til dem det er aktuelt for, nemlig yrkesfagelevne, er andelen 15 prosent. I Helse- og sosialfag og i Service og samferdsel er dette det tilbudet som samler den høyeste andelen av elever, med henholdsvis 35 og 37 prosent av de opprinnelige Vg1-kullene fra 2006. Vi kan ikke si hvorfor så mange av de som starter i yrkesfag velger dette utdanningsløpet, men vi kan med sikkerhet si at de aller fleste av dem velger det. Det er ikke slik at dette er noe de tilbys fordi de ikke har fått læreplass eller annet yrkesfaglig tilbud; de søker seg aktivt til påbygg. Hva som er motivet bak denne beslutningen vet vi ikke. For noen kan det være et planlagt løp helt fra starten av, for andre kan det være en form for gardering, fordi de ikke har tro på at de vil få læreplass om de søker det. Våre

funn peker imidlertid i retning av at overgangen til påbygging til generell studiekompetanse i det minste i noen grad dreier seg om bevisste valg. En klar indikasjon på dette er at de yrkesfagelevene på andreåret som søker påbygging til generell studiekompetanse på tredjeåret har noe høyere gjennomsnittskarakterer fra grunnskolen enn de øvrige yrkesfagelevene. De har altså noe bedre faglige forutsetninger for å kunne gjennomføre påbygging til studiekompetanse enn den gjennomsnittlige yrkesfageleven. Likevel viser tidligere studier at en av tre av dem som begynte på allmennfaglig påbygging ikke besto (Markussen m.fl. 2008: 76).

To år i yrkesfag med relativt lite vekt på teori etterfulgt av et komprimert teoriår er ikke en optimal organisering av et utdanningsløp som skal lede fram til studiekompetanse. Det finnes nå studiespesialisering med fordypning i realfag, språk og samfunnsfag, formgivningsfag, idrettsfag, estetiske fag, mediefag og naturbruk. Vi har i denne rapporten vist at svært mange elever innenfor utdanningsprogrammene Helse- og sosialfag og Service og samferdsel velger å gå i retning av studiekompetanse det tredje året. Dersom kompetanseoppnåelsen innenfor påbygging til generell studiekompetanse etter Kunnskapsløftet ikke forbedres betydelig fra situasjonen på allmennfaglig påbygging før reformen, kan man forvente at svært mange av elevene på Helse- og sosialfag og Service og samferdsel som går over til påbygging til generell studiekompetanse vil ende opp uten studie- eller yrkeskompetanse. På denne bakgrunn kunne man kanskje foreslå å innføre et studiekompetansegivende løp innenfor disse utdanningsprogrammene, på samme måte som det finnes studiekompetansegivende løp innenfor de yrkesfaglige utdanningsprogrammene Medier og kommunikasjon og Naturbruk. På denne måten vil man kanskje kunne sikre at flere av elevene innenfor disse yrkesfaglige utdanningsprogrammene som uansett har planer om å ta studiekompetanse faktisk ender opp med en slik kompetanse fremfor å ende opp med ikke bestått.

På en annen side burde man kanskje i stedet for å gjøre tilbudet mer etterspørselstyrt heller se nærmere på mulighetene for å gjøre de yrkesfaglige løpene på Vg3 mer attraktive, slik at færre velger å gå over til påbygging til generell studiekompetanse. Også i fremtiden vil det være behov for arbeidskraft med utdanning innen for eksempel pleie- og omsorgsfag på videregående nivå (Bjørnstad, Fredriksen, Gjelsvik og Stølen 2008). På denne bakgrunn kan man argumentere for at det er viktig å prøve å gjøre de yrkesfaglige løpene innen utdanningsprogram som Helse- og sosialfag så attraktive at man sikrer at vi vil ha arbeidskraft med denne typen kompetanse og utdanningsnivå her til lands også i årene som kommer.

10.6 To adskilte verdener

Når vi studerer gjennomføring og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring, er det mest slående trekket den store forskjellen mellom de to hovedretningene, yrkesfagene og de løpene som leder mot studiekompetanse. Tidligere studier (Støren, Skjersli og Aamodt 1998; Støren, Helland og Grøgaard 2007; Markussen m. fl 2008) kan med utgangspunkt i ulike elevkull fastslå at frafall, omvalg og manglende fullføring er langt mer utbredt i yrkesfagene enn i de studiekompetansegivende opplæringstilbudene. Ytterpunktene utgjøres på den ene siden av Musikk, dans og drama, Allmenne, økonomiske og

administrative fag og Idrettsfag, der over 80 prosent av et kull hadde oppnådd studie- eller yrkeskompetanse i løpet av fem år og på den andre siden Hotell- og næringsmiddelfag, Mekaniske fag og Trearbeidsfag, hvor langt under halvparten var i mål (Støren, Helland og Grøgaard 2007:129). Viktige forklaringer på dette finnes både i faglige forutsetninger, målt gjennom karakterer fra grunnskolen og grunnkurset på videregående skole og i sosial bakgrunn der foreldrenes utdanningsnivå er en sentral indikator. Effektene av grunnskolekarakterer og sosial bakgrunn er tydelig, også når det kontrolleres for studieretning. Samtidig viser det seg at egenskaper ved studieretningene har en selvstendig effekt på sannsynligheten for frafall og manglende fullføring (Markussen m.fl. 2008).

Yrkesfagelevne og de øvrige elevene i videregående opplæring kan se ut til å leve i to forskjellige verdener. Det er heller ikke tilfeldig hvem som velger yrkesfag og hvem som tar sikte på studiekompetanse. Mens 46,4 prosent av jentene valgte yrkesfag i 2005, gjaldt dette 56,5 prosent av guttene (Frøseth m.fl. 2008:55). I 2009 var de tilsvarende andelene 44,3 og 56,6 prosent, slik at kjønnsforskjellene faktisk har økt over tid. Også innenfor de to hovedretningene finner vi ulike preferanser knyttet til kjønn. Ytterpunktene utgjøres av Helse- og sosialfag der det i 2008 og 2009 var 11 – 12 ganger så mange jenter som gutter blant søkerne og Byggtekniske fag der det gikk 20 – 25 gutter på hver jente som søkte.

Også skoleprestasjonene ser ut til å påvirke preferansene. Mens mellom 15 og 20 prosent av søkerne til Mekaniske fag og Teknikk og industriell produksjon i perioden 2004 – 2008 hadde karakteren 1 eller manglet vurdering i minst ett fag fra 10. trinn, gjaldt dette under 3 prosent av søkerne til Allmenne, økonomiske og administrative fag og Studiespesialisering. Gjennomsnittskarakteren for søkerne til Mekaniske fag Teknikk og industriell produksjon var 3,2 mens den var 4,5 for søkerne til Allmenne, økonomiske og administrative fag og Studiespesialisering. Mens en gjennomsnittskarakter på 3,2 tilsvarer 10 treere og 3 firere, tilsvarer 4,5 en jevn fordeling mellom firere og femmere.

Den klare sammenhengen mellom skoleprestasjoner og utdanningspreferanser gjør at konkurransen om de mest ettertraktete tilbudene foregår på tilnærmet adskilte arenaer. Selv om karakternivået var høyt blant søkerne til Studiespesialisering, var det likevel ikke noe utdanningsprogram der konkurransen om plassene var mindre. I 2007 fikk 92 prosent av rettighetssøkerne til dette programmet innfridd sitt første kursønske, mens andelen blant søkerne til Teknikk og industriell produksjon var 84 prosent (Frøseth m.fl. 2008:65). Lavest andel som fikk innfridd førsteønsket var det på Medier og kommunikasjon med 58prosent, Musikk, dans og drama (65 prosent) og Idrettsfag (74 prosent). Søkerne til disse tre utdanningsprogrammene har vanligvis Studiespesialisering som andre- eller tredje kursvalg og i den grad de ikke får innfridd sitt førsteønske, er det der de havner. Sammen med en betydelig kapasitet i form av elevplasser, er dette forklaringen på hvorfor 20 prosent av elevene på Studiespesialisering hadde en gjennomsnittskarakter fra grunnskolen på under 4 i 2008, samtidig som ikke noe utdanningsprogram hadde høyere gjennomsnittskarakter blant søkerne. Det er altså ikke slik at de svakeste søkerne til denne studieretningen havnet i yrkesfag mot sin vilje. 90,8 prosent av de som søkte om opptak ved en av de studieretningene som leder mot studiekompetanse i 2005 ble elev ved en disse studieretningene, mens 91,5 prosent av yrkesfagelevne hadde søkt seg til yrkesfag. I

tillegg finner vi at hoveddelen av de som ender opp på påbygging til generell studiekompetanse har høyere gjennomsnittskarakter fra grunnskolen enn de øvrige yrkesfagelevne. Dette forsterker et bilde av en todeling i videregående opplæring der faglige prestasjoner fra grunnskolen i stor grad avgjør preferanser for opplæring, både ved det første valget når elevene går ut av grunnskolen og siden når de skal ta beslutninger foran den vanskelige overgangen til det tredje året.

Denne todelingen gjenfinner vi når vi studerer overgangen til det tredje året. Overgangen virker problemfri for elevene som fra starten av tar sikte på studiekompetanse, mens virkeligheten er en helt annen for yrkesfagelevne. Det er i lærefagene at problemene er størst. Knapphet på læreplasser generelt er et problem. Et annet problem er at bedriftene ofte ikke ønsker de lærlingene de tilbys, enten fordi de har for dårlige karakterer eller for høyt fravær. Et tredje problem er at yrkesfagelevne kan ha svak motivasjon for å søke læreplass fordi de ikke opplever dette som attraktivt eller fordi de ikke har tro på at de vil få noe tilbud. Det siste synes særlig å være tilfelle for det nye helsearbeiderfaget og det har lenge vært tilfelle for barne- og ungdomsarbeiderfaget.

Så langt har vi bare kunnet følge ett elevkull gjennom den vanskelige overgangen fra det andre til det tredje året etter innføringen av Kunnskapsløftet. Vi finner ikke effekter av særlig betydning av de endringene som er gjort i tilbudsstrukturen. De bredere Vg2-kursene synes ikke å ha gjort overgangen enklere, og innføringen av lærefaget Helsearbeider har så langt heller ikke vært noen suksess. Det har heller ikke flyttingen av det studiekompetansegivende tilbudet i formgivingsfag vært. En reform må likevel få virke noen år før en mer endelig dom kan felles. Når tilbudet blir bedre innarbeidet, både for elever, skole og bedrifter, vil ting kanskje se annerledes ut.

Referanser

- Arnesen, Ellen Cathrine (1997): *"Studiekompetanse? Kjekt å ha, kan få bruk for det en vakker dag..." Utdannings- og yrkesorientering hos elever på yrkesfaglig studieretning etter innføring av Reform94* Hovedoppgave, Gruppe for flerfaglig arbeidslivsforskning, Universitetet i Bergen, (Bergen: Universitetet i Bergen)
- Bjørnstad, Roger, Dennis Fredriksen, Marit L. Gjelsvik og Nils Martin Stølen (2008): *Tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft etter utdanning, 1986-2025. Rapporter 2008/29.* (Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå)
- Byrhagen, Karen N., Torberg Falch og Bjarne Strøm (2006): *Frafall i videregående opplæring: Betydningen av grunnskolekarakterer, studieretninger og fylke.* SØF-rapport nr 08/06. (Trondheim: Senter for Økonomisk forskning)
- Econ Analyse (2007): *Dimensjonering av fagopplæringen.* Rapport 2007-044. (Oslo: Econ)
- Falch, Torberg, Lars-Erik Borge, Päivi Lujala, Ole Henning Nyhus og Bjarne Strøm (2010): *Årsaker til og konsekvenser av manglende fullføring av videregående opplæring.* SØF-rapport nr 03/10. (Trondheim: Senter for økonomisk forskning)
- Frøseth, Mari W., Elisabeth Hovdhaugen, Håkon Høst & Nils Vibe (2008): *Tilbudsstruktur og gjennomføring i videregående opplæring.* Delrapport I. Evaluering av Kunnskapsløftet. Rapport 40/2008. (Oslo: NIFU STEP)
- Grøgaard, Jens B., Eifred Markussen og Nina Sandberg (2002): *Seks år etter. Om kompetanseoppnåelse fra videregående opplæring og overgang til arbeid og høyere utdanning for det første Reform 94-kullet* NIFU Rapport 3/2002 (Oslo: NIFU)
- Hagen, Anna, Marjan Nadim og Torgeir Nyen (2010): *Fagopplæring på nye felt. En kartlegging av virksomhetenes holdninger til nyere fag i tjenesteytende virksomhet.* Fafo-rapport 2010:12 (Oslo: Fafo)
- Høst, Håkon (2002): *Lærlingeordning eller skolebasert utdanning i pleie- og omsorgsutdanningene?* Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier. (Bergen: Universitetet i Bergen).
- Høst, Håkon (2006): *Utdanningsreformer som moderniseringsoffensiv. En studie av hjelpepleieryrkets rekruttering og dannelseshistorie, 1960-2006.* Avhandling for graden dr.polit. Institutt for administrasjon og organisasjon. (Bergen: Samfunnsvitenskapelig fakultet, Universitetet i Bergen).
- Høst, Håkon (red.) (2010) *Fag- og yrkesopplæringen i Norge - noen sentrale utviklingstrekk (2)* NIFU STEP rapport 2/2010 (Oslo: NIFU STEP)
- Høst, Håkon, Clara Åse Arnesen, Terje Næss og Per Olaf Aamodt (2009): *Evaluering av Kompetanseløftet 2015 Underveisrapport 1: Mars 2009* NIFU STEP rapport 12/2009 (Oslo: NIFU STEP)
- Høst, Håkon og Miriam Evensen (2009): *Ny struktur - tradisjonelle mønstre? Om Kunnskapsløftets strukturendringer i det videregående opplæringssystemet, og utforming av tilbud og dimensjonering i fylkeskommunene* NIFU STEP Rapport 28/2009 (Oslo: NIFU STEP)
- Lie, Ivar, Monica Bjerklund, Christen Ness, Vigdis Nygaard, Ann Elise Rønbeck (2009): *Bortvalg og gjennomstrømning i videregående skole i Finnmark. Analyser av årsaker og gjennomgang av tiltak.* Rapport 2009: 5, (Alta: NORUT – Høgskolen i Finnmark)
- Markussen, Eifred (red.) (2010): *Frafall i utdanning for 16–20 åringer i Norden* TemaNord 2010:517 (København: Nordisk ministerråd)
- Markussen, Eifred og Nina Sandberg (2005): *Stayere, slutttere og returnerte Om 9756 ungdommer på Østlandet og deres karriere i videregående opplæring frem til midten av det tredje skoleåret* NIFU STEP Skriftserie 6 (Oslo: NIFU STEP)

- Markussen, Eifred, Mari W. Frøseth, Berit Lødding og Nina Sandberg (2008): *Bortvalg og kompetanse. Gjennomføring, bortvalg og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring blant 9749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002. Hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner fem år etter*. Rapport 13/2008. (Oslo: NIFU STEP)
- Michelsen, Svein, Håkon Høst og Jens P. Gitlesen (1998): *Fagopplæring og organisasjon mellom reform og tradisjon. En evaluering av Reform 94* Sluttrapport AHS - gruppe for flerfaglig arbeidslivsforskning, Universitetet i Bergen, (Bergen: Universitetet i Bergen)
- Michelsen, Svein, Håkon Høst og Jens P. Gitlesen (1999): "Mot en ny fagopplæringsordning?" i Kvalsund, Rund, Trine Deichmann-Sørensen og Per Olaf Aamodt (red.) *Videregående opplæring – ved en skilleveg? Forskning fra den nasjonale evalueringen av reform 94* (Oslo: Tano Aschehoug)
- NOU (2008:18): *Fagopplæring for framtida*. NOU 2008: 18. (Oslo: Statens forvaltningstjeneste)
- NOU (2009:18): *Rett til Læring* (Oslo: Statens forvaltningstjeneste)
- OECD (2009): *Education at a Glance 2009* tilgjengelig på nettet:
http://www.oecd.org/document/24/0,3343,en_2649_39263238_43586328_1_1_1_1,00.html#8
 lesedato 28. juni 2010
- OECD (2007): *Education at a Glance 2007* tilgjengelig på nettet:
http://www.oecd.org/document/30/0,3343,en_2649_39263238_39251550_1_1_1_1,00.html
 lesedato 28. juni 2010
- Rognan, Arild og Nuria Barrabés (2001) *NUS2000 Dokumentasjonsrapport* SSB Notater 12/2001, Oslo/Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå
- SSB (2009): "Starter på yrkesfag, ender med studiekompetanse". Statistisk sentralbyrå. 3.9.2009, <http://www.ssb.no/emner/04/02/30/vgogjen>, lesedato: 7.4.2010.
- Sandberg, Nina og Nils Vibe (1995): *Alle kan ikke bli frisører Søking og opptak til videregående opplæring*. Evaluering av Reform '94: Underveisrapport våren 1995 NIFU Rapport 3/1995 (Oslo: Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning)
- Sandberg, Nina og Eifred Markussen (2004): *Bortvalg og prestasjoner Om 9798 ungdommer på Østlandet, deres vei gjennom, ut av, eller ut og inn av videregående opplæring, og om deres prestasjoner et år etter avsluttet grunnskole* NIFU Skriftserie 4/2004 (Oslo: NIFU)
- Skog, Ole Jørgen (2006): *Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbasert tilnærming*. (Oslo: Gyldendal akademisk)
- St.meld. nr. 44 (2008-2009): *Utdanningslinja*. (Oslo: Kunnskapsdepartementet)
- Støren, Liv Anne, Synnøve Skjersli og Per Olaf Aamodt (1998): *I mål? Evaluering av Reform 94: Sluttrapport fra NIFUs hovedprosjekt* NIFU rapport 18/98 (Oslo: NIFU)
- Støren, Liv Anne, Håvard Helland og Jens B. Grøgaard (2007): *Og hvem stod igjen...? Sluttrapport fra prosjektet Gjennomstrømning i videregående opplæring blant elever som startet videregående opplæring i årene 1999-2001*. Rapport 14/2007. (Oslo: NIFU STEP)
- Vibe, Nils (1995): *En snubla, en brøt og seks løp videre rekruttering og gjennomstrømning i videregående opplæring etter Reform 94*. Evaluering av Reform 94: Underveisrapport høsten 1995 U-notat 18/95 (Oslo: Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning)
- Vibe, Nils, Rolf Edvardsen og Nina Sandberg (1997): *Etter halvgått løp rekruttering og gjennomstrømning i videregående opplæring etter Reform 94* Evaluering av Reform 94: Underveisrapport høsten 1996 NIFU Rapport 1/1997 (Oslo: NIFU)
- Vibe, Nils, Miriam Evensen og Elisabeth Hovdhaugen (2009): *Spørsmål til Skole-Norge. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere våren 2009* NIFU STEP rapport 45/2009 (Oslo: NIFU STEP)
- Vibe, Nils og Nina Sandberg (2010): *Spørsmål til Skole-Norge. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere våren 2010* NIFU STEP rapport 14/2010 (Oslo: NIFU STEP)

